

**T. C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİMDALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**OSMANLI/TÜRK BASININDA İRLANDA BAĞIMSIZLIK
MÜCADELESİ (1919-1921)**

**HAZIRLAYAN
Merve DOĞAN**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Keziban ACAR KAPLAN**

MANİSA

2014

ÖZET

İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi, 1919-1921 yılları arasında gerçekleşen ve İngiltere'ye karşı yapılmış olan bir savaştır. İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi aslında yüzyıllardır süren çabanın son adımıdır. Bu mücadelenin sonucunda İrlanda amacına ulaşmış ve İngiltere'den bağımsız olmuştur. Söz konusu savaş, dönemin öne çıkan Osmanlıca gazetelerinde ve dünya kamuoyunda yankı uyandırmıştır.

Bu tez, 1919-1921 İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin arka perdesi olan İrlanda'nın tarihi sürecini ve İrlanda'nın bağımsızlık için verdiği mücadelenin, başta *Hakimiyet-i Milliye*, *Vakit*, *İkdam*, *Peyam-ı Sabah*, *Alemdar* olmak üzere dönemin Osmanlıca gazetelerine nasıl yansıdığını analiz etme ve analitik bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İrlanda, İngiltere, Osmanlı Basını, Bağımsızlık Mücadelesi

ABSTRACT

Irish War of Independence took place against Great Britain between the years of 1919-1921. It was in fact a last step of a long-coming struggle. At the end of this war, Ireland succeeded at its goal and became independent from Great Britain. This war created great interest in the World as well as in the Ottoman press.

This thesis aims to give information of the Irish War of Independence and analyze how it was reflected in the Ottoman news papers, led by *Hakimiyet-i Milliye*, *Vakit*, *İkdam*, *Peyam-ı Sabah* and *Alemdar*.

Keywords: Ireland, England, Ottoman Press, War of Independence

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Osmanlı/Türk Basınında İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi (1919-1921)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

26.12.2014

Merve DOĞAN

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 18/12/2014 tarih ve 25/11 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü Öğretim Yönetmeliği'nin 24. Maddesi gereğince Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Merve DOĞAN'ın 'Osmanlı/Türk Basımında İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi (1919-1921)' konulu tezi incelenmiş ve aday 26/12/2014 tarihinde saat 11.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 150. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerinin sorduğu sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verili

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

Prof. Dr. Keziban ACAR KAPLAN (Danışman)

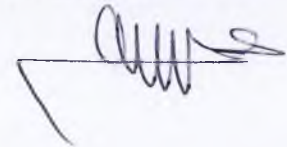
ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Ferhat BERBER

ÜYE

Doç. Dr. Ertan GÖKMEN

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir

Evet Hayır

Tez, mutlaka basılmalıdır

Evet Hayır

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır

Evet Hayır

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Evet Hayır

Tez, basımı gereksizdir.

Evet Hayır

ÖNSÖZ

1914 yılında büyük umutlarla İttifak Kuvvetleri'nin yanında I. Dünya Savaşı'na giren Osmanlı Devleti büyük bir hezimete uğramış ve topraklarının büyük kısmı İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiştir. Bunun üzerine 1919-1922 yılları arasında Anadolu merkezli Türk Milli Mücadelesi başlamıştır. Bu dönemde Türk Kurtuluş Savaşı'nın karşısındaki en büyük güç olan İngiltere'ye karşı sömürgesi olan İrlanda da benzer bir mücadeleye sahne olmuştur. İrlanda'daki bu mücadele İrlanda'nın yaklaşık olarak bin yıldır İngiliz hâkimiyetinde olmasından kaynaklanmaktaydı. İrlandalılar bu süre zarfında pek çok defa başkaldırı hareketinde bulunmuşsa da bir başarı elde edememiştir. Ancak 1919-1921 yılları arasında yaşanan mücadeleleri sonucunda tam anlamıyla istediklerini elde edemeseler de bugünkü bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'nin temellerini atmışlardır. Kendi dillerinde “İrlanda Kurtuluş Savaşı” olan bu mücadele, bütün dünyanın ve konumuz itibarıyla Osmanlı Devleti'nin dikkatini çekmiş ve basın aracılığıyla yakından takip edilmiştir.

İngiltere basınında bir isyan olarak değerlendirilen İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi, İngiliz sansürü altındaki bazı İrlanda gazetelerinde ise düzeni bozan olaylar şeklinde değerlendirilmiştir.

Büyük Britanya'nın geleceği açısından bir dönüm noktası olan İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi İngilizce pek çok esere konu olmuştur.¹ Türkçede ise konuyla ilgili olarak günümüze kadar yazılan iki eser bulunmaktadır.² Bu eserlerden biri İrlanda İhtilalini Arşiv belgelerinde diğeri ise *Hakimiyet-i Milliye* gazetesine göre anlatmıştır. Ülkemizdeki İrlanda ile

¹ Michael Hopkinson, *The Irish War of Independence* (Canada: MacGill-Queen's University Press, 2004); T. Reyle Dwyer, *Eamon de Valera* (Dublin: Gill and Macmillan, 1980); Tim Pat Coogan, *Michael Collins Part 1* (London: Paperview U.K. Ltd. in association with the Irish Independent, 2006); Tim Pat Coogan, *Michael Collins: The Man Who Made Ireland* (New York: Palgrave, 2002); Peter Cottrell, *The Anglo-Irish War: The Troubles of 1913- 1922 (Essential Histories)* (London, Osprey Publishing, 2006); Michael Hopkinson, *Green Against Green: The Irish Civil War* (Dublin: Gill and Macmillan, 2004); J. B. E. Hittle, Michaelle Van Cleave, *Michael Collins and the Anglo-Irish War: Britains Counter insurgency Failure* (Dulles: Photo mac Books, 2011); James Gleeson, Dermot Mc Evoy, *Bloody Sunday: How Michael Collins's Agents Assassinated Britain's Secret Service in Dublin on November 21, 1920* (London: Peter Davies L.t.d., 1962); Dermot Keogh, T. W. Moody, *The Course of Irish History* (Cork: Mercier Press, 2001); Tim Pat Coogan, *The IRA* (New York: Palgrave, 2002); Felix Gilbert, *The End of the European Era, 1890 to the Present* (New York: W. W. Norton & Company, 1970); Carlton J. H. Hayes, *Contemporary Europe Since 1870* (New York: The Macmillan Company, 1965); Nicoletta Gullace, "Friends, Aliens and Enemies: Fictive Communities and the Lusitania Riots of 1915" *Journal of Social History*, Volume 39, Number 2, Oxford University Press (2005): 345-367. David Gardner, "An Irish Battle for Hearts and Minds," *The Financial Times*, 25 May 2009.

² Mehmet Temel, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde İrlanda İhtilali," IVII. Türk Tarih Kongresi, 15-19 Eylül, Ankara-2014; Meryem Asilazmaz, "Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nde İrlanda İhtilali (1920-1934)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

ilgili az sayıda bulunan diğer çalışmalar ise İrlanda'nın bağımsızlık savaşından çok, bu savaşın günümüze yansıyan sonucu olan iki ayrı devletin kurulmasından (Güneyde bağımsız İrlanda Cumhuriyeti ve Kuzeyde Büyük Britanya'ya bağlı kalan Kuzey İrlanda) sonra doğan birleşme çabalarında faaliyette olan IRA (Irish Republican Army) örgütünü ve zamanla terörizme varan davranışlarını içeren çalışmalardır.³ *Osmanlı/Türk Basınında İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi (1919-1921)* adlı bu tez çalışması, spesifik olarak Osmanlı basınında, İrlanda Bağımsızlık Savaşı'nı konu edinen Türkçe ilk çalışma olacaktır.

İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi, coğrafi olarak uzak bir ülkede gerçekleşse de Osmanlı basınında çok büyük bir ilgi görmüş ve takip edilmiştir. Osmanlı Devleti bu dönemde İngiliz işgali altında idi ve dolayısıyla Britanya toprağı olan İrlanda'nın böyle bir mücadele veriyor olması Osmanlı Devleti'nin konuya ilgisinde etkili olmuştur. İrlanda'nın bu mücadelesinden nasıl bir sonuç alacağı, bu durumun Büyük Britanya topraklarında yaratacağı etki, daha da önemlisi, Osmanlı Devleti'ne bir etkisi olup olmayacağı da önemliydi. Durum böyle olunca, dönemin Osmanlıca gazeteleri bu konuya oldukça büyük ilgi göstermiştir.

Bu tez çalışmasında, öne çıkan *Hâkimiyet-i Milliye, Vakit, Yenigün, İleri, Akşam, İkdâm, İfham, Öğüt, Albayrak, Babalık, Peyam-ı Sabah, Dersaadet, Alemdar* gazetelerinde İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin ne ölçüde ele alındığı, hangi gazetenin hangi tarafı tuttuğu ve savaşı tanımlamak için ne tür ifadeler kullandığı ele alınacak ve analiz edilecektir. Tez çalışmasında bahsi geçen Osmanlıca gazeteler dışında, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin edilen Osmanlıca belgeler ile Dublin'deki National Library'den elde edilen *The Times, The Irish Times* ve *The Irish Independent* gazetelerinin konuyla ilgili haberlerinden istifade edilmiştir. Türkçe/Osmanlıca kaynaklarda ve İngilizce basın kaynaklarında İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin yansımaları, bu mücadeleye yönelik haber ve izlenimler ve bunlara verilen Osmanlı tepkileri analiz edilecek ve değerlendirilecektir.

Giriş Bölümünde genel hatlarıyla İrlanda'yı bağımsızlık mücadelesine götüren nedenler ve bu savaş hakkında kısa bir bilgilendirme yapıldıktan sonra Osmanlı basınının o dönemki durumu, basın ve kamuoyu anlayışına değinilerek, tez kapsamında kullanılan gazete ve dergilerin tanıtımlarına yer verilmiştir.

Birinci Bölümde, erken dönem İrlanda tarihinin bir özeti, İrlanda'nın İngiliz hâkimiyetine girişi ve bundan sonraki süreçte yaşanan olaylar, 1845-1850 yıllarında İrlanda'da yaşanan büyük kıtlık ve bu durumda Osmanlı Devleti'nin İrlanda'ya yardımı, ilk çözüm arayışları, 1916 Paskalyasında meydana gelen ayaklanma (ki bu ayaklanma bağımsızlık

³ Sedat Laçiner, *İngiltere, Terör Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları* 1.Baskı (Ankara: Avrasya Bir Vakfı Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001); İsmet Gürbüz Civelek, *Terörizm ve Kuzey İrlanda Sorunu* (Ankara: Ümit Yayıncılık ve Pazarlama LTD. ŞTİ.,1996); Mesut Şöhret, "Etno-Dinsel Milliyetçilik Bağlamında İrlanda Sorunu," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, IV,(2013): 39-76.

mücadelesine geçişteki en önemli olaydır), bağımsızlık mücadelesinde rol oynayan önemli örgütler ve liderler hakkında bilgi sunulmuştur.

İkinci Bölümde ise, İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin başlaması ve bu mücadelenin basamaklarının ayrıntılı şekilde incelendiği bölümdür. Bu inceleme ve değerlendirme yapılırken ikinci el kaynakların yanı sıra, özellikle basının bakış açısı vurgulanmıştır. Bu bölümde bazı Osmanlıca/Türkçe gazetelerin savaşı yoğun bir şekilde takip ettiği görülür. Bunu ise gerek telgraf gerekse dış basın aracılığıyla yapmaya çalıştıklarını görüyoruz. Ayrıca kullanılan İngiltere ve İrlanda gazeteleri de bu mücadelenin Osmanlı ve İngiliz/İrlanda basınında karşılaştırmalı takibini sağlamıştır.

Bu çalışma sırasında birçok kişinin yardım ve desteğini gördüm. Onlara teşekkür borçluyum. Başta tez çalışmamın her aşamasında fikir ve tavsiyelerini benden esirgemeyen, bu yardımları sayesinde kendisinden çok şey öğrendiğim danışman hocam Prof. Dr. Keziban ACAR KAPLAN'na sonsuz teşekkürlerimi iletirim.

Çalışmamın Türkiye ayağındaki kaynakların tedarikinde Atatürk Kitaplığı, Bayezit Kütüphanesi ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi çalışanlarına; yurtdışı bölümündeki belgelerin temininde ise Dublin The National Library ve Dublin City University çalışanlarına her türlü iyi niyet ve yardımlarından ötürü müteşekkirim. Ayrıca tezin proje kısmındaki desteklerinden ötürü Celal Bayar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi ve çalışmam boyunca çeşitli yardımlarını gördüğüm Şurkan Kader ile Çiğdem Bayezit'e teşekkür ederim. Son olarak beni her daim destekleyen ve her türlü fedakarlığı gösteren aile üyelerime minnettarım.

Merve DOĞAN
Manisa 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
YEMİN METNİ.....	III
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VIII
RESİMLER.....	XI
KISALTMALAR.....	XII

Sayfa

GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Kaynakları.....	2
Basın ve Kamuoyu.....	2
Osmanlı Basını.....	3
Gazeteler.....	5
Milli Mücadele Yanlısı Gazeteler.....	6
Milli Mücadele Karşıtı Gazeteler.....	7
Dergiler.....	8
Yabancı Basını Oluşturan Gazeteler.....	8

BİRİNCİ BÖLÜM BAŞLANGIÇTAN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİNE KADAR İRLANDA'NIN DURUMU

İrlanda'nın Erken Dönemleri.....	9
İrlanda'nın İngiltere Hâkimiyetine Girişi ve İlk Direniş Hareketleri.....	10
1798 Ayaklanması.....	11

VIII

Patates Kıtığı (1845-1850).....	12
İngiliz Hükümeti'nin Çözüm Yöntemleri.....	16
Kıtlık Sırasında İrlanda'dan Yapılan Göç.....	17
Osmanlı Yardımı.....	19
İrlanda Toprak Ligi.....	22
İlk Çözüm Arayışları.....	22
1916 Paskalya Ayaklanması.....	23
Bağımsızlık Mücadelesinde Rol Oynayan Örgütler ve Önemli Liderler.....	24
Sinn Fein.....	24
İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Irish Republican Army, (IRA).....	25
Eamon de Valere.....	29
Michael Collins	30
Arthur Griffith.....	32

İKİNCİ BÖLÜM İRLANDA BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ'NİN (1919-1921) OSMANLI/TÜRK BASININA YANSIMASI

Silahlı Mücadelenin Başlaması ve İngiltere'nin Yaklaşımı.....	34
1920 Yılında Güney ve Kuzey İrlanda'nın Durumu ve Anlaşma Çabaları.....	39
İrlanda Kanun Tasarısının Onaylanması.....	47
Güney İrlanda'da İhtilalin Şiddetinin Artışı.....	49
Kuzey İrlanda Parlamentosunun Açılışı, İngiltere'nin Uzlaşma Teklifi ve Ateşkes.....	50
İngiltere'nin Barış Teklifi.....	53
Barış Konferansı.....	55
İngiltere- İrlanda Anlaşması.....	58
Anlaşmanın Kabulünden Sonra İrlanda'nın Durumu.....	65
Osmanlı/Türk Basınının İrlanda Bağımsızlık Mücadelesine Bakışı.....	68

SONUÇ	74
KAYNAKÇA	78

RESİMLER

- Resim 1:** Eamon De Valera, <http://www.google.com.tr/search?=eamon+de+valera&es>
- Resim 2:** Michael Collins, <https://www.google.com.tr/search?q=michael+collins&es>
- Resim 3:** Arthur Griffith, http://tr.wikipedia.org/wiki/Arthur_Griffith
- Resim 4:** İrlandalılar ile Türkler Arasında Yapılan Maçtan Bir Fotoğraf, *İleri*, 23 Eylül 1920
- Resim 5:** İngiltere-İrlanda Anlaşması'ndan Sonraki Birleşik Krallık Haritası, www.google.com.tr/search?q=ingiltere+haritası
- Resim 6:** İrlanda Parlamentosu'nda Görüşmeler Devam Ederken, *Vakit*, 18 Aralık 1921
- Resim 7:** İngiltere İrlanda Anlaşması İçin Tarafların Temsilcilerinin Attıkları İmzalar, *The Irish Independent*, 8 Aralık
- Resim 8:** Anlaşmadan Sonra İrlanda Haritası, *Vakit*, 10 Aralık 1921

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
C.	Cilt
Çev	Çeviren
IRA	Irish Republican Army (İrlanda Cumhuriyet Ordusu)
RIC	The Royal Irish Constabulary (Kraliyet İrlanda Polis Teşkilatı)
S.	Sayfa
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

Önsözde de belirtildiği gibi dönemin Osmanlıca gazetelerinde büyük bir ilgi görmüş olan 1919-1921 İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi, Büyük Britanya'ya karşı kazanılmış büyük bir başarıydı. Bu başarı her ne kadar üç yıl içerisinde sonuçlanmış olsa da, temelinde yaklaşık olarak bin yıllık bir mücadelenin ürünüydü. İlk olarak 1177 yılında adaya İngiltere Kralı II. Henry'nin gelişiyle başlayan İngiliz hâkimiyeti, yerli halk olan Keltler tarafından hiçbir zaman kabul edilmedi. 1532 yılından sonra Protestanlığı kabul eden İngiliz Kralı VIII. Henry adaya gözlerini çevirmiş ve 1536'dan sonra işgale başladı. Bu tarihe kadar Katolik olan ada halkı Protestanlaştırma faaliyetlerinden sonra direnişlere başladı. Yüzyıllarca süre gelen bu direniş hareketleri, zulmün giderek artmasıyla birlikte silahlı direnişe dönmüştür. Ancak 20. yüzyıla gelindiğinde İngiliz Liberal Partisi, İrlanda'yı kendi içinde bağımsız yapacak olan düzenlemeyi (Home Rule Bill)'i hazırladı. Liberal Hükümet için bu konu çok önemliydi çünkü seçim başarılarında İrlanda Parlamento Partisi'nin desteği büyük oldu. Bu desteğin karşılığını verme zamanı geldi. Liberaller bu tasarıyı Meclis'ten geçirdi ve bunda Lordlar Kamarası'nın veto yetkisini kaybetmesinin büyük rolü oldu. Lordlar Kamarası'nın düşüncesi bu konuda kamuoyu oluşturmaktı ancak I. Dünya Savaşı bütün planların askıya alınmasına sebep oldu.¹

Savaş boyunca İngiliz Hükümeti, Home Rule Bill'in² (Özerk Yönetim Kanunu) şartlarını yerine getirememiş ve bu da kurtuluş savaşından önceki ilk büyük ayaklanma olan 1916'da gerçekleşen Paskalya Ayaklanmasına (Easter Rising) sebep oldu. Bu ayaklanmanın kanlı bir şekilde bastırılması sonucunda, bu sırada İrlanda'da bulunan Sinn Fein (Galce "biz kendimiz" anlamına gelmektedir) isimli parti ve partinin silahlı kolu olan İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) bağımsızlığı tek çare olarak düşünmüş ve silahlı mücadeleye başladı. 1918 genel seçimlerinden sonra Sinn Fein, Dublin'deki oyların çoğunu toplamış ve rakiplerinin aksine İrlanda Parlamento Partisi ve Sinn Fein, Westminster'daki³ koltuklarında oturmayı değil İrlanda Parlamentosu'nu kurmak istemişlerdir. Dail Eireann isimli First Dail de denen ilk yeni

¹ Joseph N. O' Neill, *The Irish Potato Famine* (ABD/Edina: Abdo Publishing Company, 2009), 20.

² İrlanda'yı kendi içinde idari olarak bağımsız yapmak için verilmesi düşünülen Muhtariyet Kanunu'dur.

³ İngiltere'nin kamu örgütlenmesidir. Bakanlıklar ve parlamentonun bulunduğu bölgenin adı olması dolayısıyla Westminster modeli olarak da adlandırılmaktadır. Normatif, geleneksel ve Kraliyete ait bir takım öğeler içeren bu model parlamento egemenliği üzerine inşa edildi. Westminster modelinin birbirleriyle ilişkili özellikleri şöyle sıralanabilir: Yürütme gücünün merkezde toplanması, asimetrik iki meclislilik, iki partili sistem, çoğunlukçu seçim sistemi. Yasama organı iki meclisli olup alt meclis siyasal egemenliğin kullanıcısı durumundadır. Parti hükümeti esastır; ve yürütme gücünü kullanan başbakan ve bakanlar kurulu, aynı zamanda yasamayla kaynaştı. ve onu etkisi altında tutar. İki partili bir parti sistemine dayalı olarak çalışır. Sağ sol ayrımı sosyal sınıf esasına dayalı tek bir boyuttan ibaret bir yalınlık içerir. Seçim sistemi dar bölge ve çoğunluk esasına göre düzenlendi..

parlamentoyu 1919 yılı Ocak ayında kurmuşlardır. İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin önemli liderlerinden Eamon de Valera ilk Başbakan, Michael Collins ise Ekonomi Bakanı olarak atandı. Dail Eireann'nın ilk toplantı günü 21 Ocak 1919'da İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin ilk günü oldu. Çünkü İrlanda Parlamentosu'nun açılışında liderler artık bağımsız bir İrlanda Cumhuriyeti kurduklarını dünyaya basın aracılığı ile duyurmuşlardır. Bu duruma İngiltere'nin karşı çıkması sonucunda ise iki ülke arasında savaş başladı. Michael Collins İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun ilk komutanı olarak generalleri O'Sullivan ve Eoin O'Daffy ile birlikte İrlanda Kurtuluş Savaşı'nı yönetti.⁴

Araştırmanın Kaynakları

İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin Osmanlı/Türk basınında incelenmesi ve analizi için *Hâkimiyet-i Milliye*, *Vakit*, *Yenigün*, *İleri*, *Akşam*, *İkdam*, *İfham*, *Öğüt*, *Albayrak*, *Babalık*, *Peyam-ı Sabah*, *Dersaadet*, *Alemdar* gazeteleri ile *Sebilürreşat* ve *Aydede* dergileri kullanıldı. Bunlara ilaveten İngiliz gazetesi olan *The Times*, İrlanda gazeteleri olan *The Irish Times* ve *The Irish Independent* kullanıldı. Gazete ve dergilerin konuya yaklaşım tarzları ve işleyişleri dönemin şartları göz önüne alındığında önemlidir. Bu yüzden 1919-1921 Osmanlı basını ve kamuoyunu incelemek yerinde olacaktır.

Basın ve Kamuoyu

Basın, kamuoyunu oluşturan iç ve dış dinamiklerin başında gelmektedir. Çünkü bireyi ve toplumu ülke içi ve ülke dışı olaylardan haberdar eden en etkili kurumdur. Örnek olarak kendi araştırmamızı ele alacak olursak, Osmanlı Devleti'nde yaşayan bir kişi İrlanda'da ya da İngiltere'de yaşanan olaylardan ancak basın yoluyla haberdar olabilirdi. Çünkü o dönemin başlıca iletişim aracı basın idi. Görme veya kulaktan dolma bilgiler ise sınırlı haber kaynağıydı. Ayrıca olağanüstü bir durum olan savaşlarda halk gerekli bilgiyi, cephelerdeki harekâtları gazetelerden öğrenmek istemiş ve bu da gazete tirajlarını arttırdı. Savaş sonucunu bekleyen halktaki bilgi açlığını giderebilmek için gazeteler normal baskılarını ilaveten el ilanı, ikinci baskı, akşam baskısı gibi baskılar yaptı.⁵

⁴ Peter Berresford Ellis, *Eyewitness to Irish History* (New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, 2004), 36.

⁵ Kenan Kırkpınar, *Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi İngiltere ve Türkiye (1919-1922)* 1. Baskı (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004), 3.

Kamuoyu ise genellikle kullanılan bir tanıma göre; tartışmalı bir konuda ifade edilen fikirler, görüşler, kanaatlerdir.⁶ Çağdaş anlamda ise kamuoyu, tartışmalı bir kamu sorunu hakkında görüşlerini duyuran, ifade eden bireylerin ve grupların kanaatleridir; bunlar genel nüfusa oranla çoğunluk da olabilir, azınlıkta da kalabilir.⁷ Batı demokrasilerinde kamuoyunun oluşumu genellikle üç tabakalı bir piramide benzetilir. Piramidin tabanını meydana getiren alt ve geniş tabakada kamuoyu açısından pasif bir özelliğe sahip olan halk yığınları vardır ki bu yığınların ilgi ve bilgi düzeyleri düşüktür.⁸ Piramidin orta tabakasında “ilgililer” denilen aktif halk grubu vardır ve bu tabakanın özelliği, iç ve dış politikanın oluşu sürecine ilgi duyup katılmasıdır. Piramidin tepesinde ise “kamuoyu yaratıcıları” denen toplum içinde çok küçük bir grubu temsil eden kamuoyunun hem kapsamını hem de oluşturulması bakımından önemli bir rol oynarlar. Kamuoyu, yani hem pasif halkın hem aktif halkın ifade ettikleri kanaatler, çoğunlukla kamuoyu yaratıcılarının önce kendi kafalarında şekillendirdikleri, sonra toplum içinde dolaşıma sunarak etrafa yaydıkları kanaatlerdir.⁹ Kamuoyunu oluşturmada ise gazeteler ana kaynak konumundadır. Basın sadece kamuoyunun nasıl oluştuğunu göstermekle kalmaz, aynı zamanda halkın ne düşündüğünü de belirtir. Yani kamuoyu oluşturmada en önemli etken basındır.

Osmanlı Basını

1919-1922 Milli Mücadele dönemi Osmanlı basını ve kamuoyunu incelerken göz önüne alınması gereken temel konu, Osmanlı Devleti'nin o zamanki siyasi, ekonomik ve sosyal durumudur. Bir başka konu da basının ülke içindeki etkinliği, yaptırım gücü, hükümetin ve diğer grupların basın üzerindeki etkisidir.

Osmanlı Devleti o dönemde siyasi ve ekonomik anlamda tam bir çıkmazdaydı. I. Dünya Savaşı'ndan sonra işgal altında olan İstanbul Hükümeti'nin tüm kurum ve mercileri İtilaf Devletleri tarafından denetlenen bir yapı haline geldi. Milli Mücadele döneminde ise toplumsal yapıda olağanüstü bir durum söz konusuydu. Kaybedilen büyük savaş toplumu eskinin bitmek ve yok olmak üzere olduğu ve yerine yenisinin konamadığı bir duruma sokmuştu. Dönem açısından savaşlar ve işgal, toplumsal yapıyı ve bireylerin psikolojisini alt üst ederek insanların yüzyıllardır vatan edindikleri coğrafyaları bir anda gurbete dönüştürmüştü. İnsanların güvenleri gitmiş, yerini yaşama isteği almıştı. Bu dönemde toplumu ayakta tutan kurumların başında basın gelmekteydi. Toplumsal bütünlüğü sağlayan araçlara baktığımızda, basın kuruluşlarına ilaveten

⁶ Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988), 7.

⁷ Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, 7.

⁸ Kırkpınar, *Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi İngiltere ve Türkiye (1919-1922)*, 14.

⁹ Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, 8.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri gibi toplumsal örgütler ön plana çıkmaktaydı. Toplumda bu olgular olsa da onları bir amaç etrafında toplayacak bir lidere ihtiyaç vardı. İşte tam bu sırada da Anadolu, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının başlattığı Milli Mücadele ortamına sahne oldu. Osmanlı Devleti'nin söz konusu dönemdeki şartlarından bahsettikten sonra bu dönemin basınına incelemek yerinde olacaktır. Bu dönem basınına durumu hakkında aydınlatıcı bilgiler sunan pek çok eser bulunmaktadır.¹⁰

Dönemin Osmanlı basını, 1919'da milliyetçi ile hürriyet ve itilafçı basın olmak üzere ikiye ayrılmıştı.¹¹ Milliyetçi yayın yapan gazete ve dergilerin çoğu Kuvayı Milliye taraftarı, hürriyet ve itilaf veya Damat Ferit Paşa Hükümeti yanlısı olan gazete ve dergiler ise Kuvayı Milliye aleyhtarıydı. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının ülkenin kurtuluşunu Anadolu'da aramayı tercih etmesinden sonra da Osmanlı basını Milli Mücadele yanlıları ve karşıtları olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Ayrıca bu dönem basınında, dönemin tartışılan fikirlerinin hepsinin, birer temsilcisi olduğu söylenebilir. Ancak İttihat ve Terakki taraftarı gazete ve gazeteciler, ikiye ayrılmışlardı. Bir taraf yeni oluşan Ankara Hükümeti'nin tarafını tutarken; diğer taraf da gizli de olsa İttihatçılıklarına devam etti. Basındaki bu ayrılığın İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi'ne yansması da bu ayrıma göre oldu. Çünkü bir yanda İngiliz işgalindeki İstanbul gazeteleri (bunların bir kısmı Milli Mücadele karşıtıydı), diğer yanda ise Türk Milli Mücadelesi'ni destekleyen Anadolu gazeteleri vardı. Milli Mücadele karşıtı olan Osmanlı gazete ve dergileri İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelesi veren İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi'ni tıpkı İngiltere gibi bir isyan olarak değerlendirirken, Milli Mücadele yanlısı olan gazete ve dergiler bu durumu "İrlanda İhtilali" olarak değerlendirdi.¹²

Gazete ve dergiler, Milli Mücadele döneminde propaganda araçları niteliğinde olduğu için, parasal ve donanım olarak desteklenmesi, yardım edilmesi, gazetelerin tek bir merkezden yoğun olarak sahiplenilmesi durumu söz konusuydu. Yardım alamayan gazeteler, ya baskı

¹⁰ Atilla Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik* (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2001); Enver Benhan Şapolya, *Türk Gazeteciliği Tarihi ve Her Yönüyle Basın* (Ankara:Güven Matbaası, 1976); Bünyamin Aydın, *Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını* (Ankara: Tablet Kitapevi, 2007); Firuzan Hüsrev Tökin, *Basın Ansiklopedisi*, (İstanbul: Kulen Basımevi, 1963); Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi, 1. Kitap: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi; 2. Kitap: Cumhuriyet dönemi* (Ankara: Yeni Adım Matbaası, 1968); İhsan İlgar, *Mütarekede Yerli ve Yabancı Basın*, (İstanbul: Toker Yayınları, 1973); İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşında Türk Basını* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981); İsa Kayacan, *Basınımızın Anadolu Cephesi* (Ankara: Ece Yayınları, 1996); Nejdet Bilgi, "Milli Mücadelenin Başlarında İstanbul ve Türk Basını" *Türk Yurdu*, XVII/122 (78 Yıl Sonra Milli Mücadele), Ekim 1997, 65-70. ; Münir Süleyman Çapanoğlu, *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar* (İstanbul: Hür Türkiye Dergisi Yayınları, 1962); Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992); Ömer Sami Coşar, *Milli Mücadele Basını* (İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti, 1967); Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Matbuatı* (Ankara: Gezgin Yayınevi, 2002); Yücel Özkaya, *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1989).

¹¹ Bilgi, "Milli Mücadelenin Başlarında İstanbul Türk Basını," 69.

¹² "İrlanda İhtilali," *Hakimiyet-i Milliye*, 15 Ekim 1920.

sayısını azaltmak ya da bir süre yayına ara vermek durumunda kalmışlardır. Ankara dışında yayınlanmakta olan gazetelerin tutarları sembolikti. 1921 yılında gazetelere yapılan yardım 1000 lira ile 250 top kâğıttan ibaretti ancak Ankara'da bulunan *Hâkimiyet-i Milliye* en büyük yardımı almıştı. Bunu Ankara'da çıkmakta olan diğer bir gazete *Yeni Gün* takip etmekteydi. Düşük miktarda da olsa *Sebilürreşad* dergisine de yardım yapıldı.¹³

Gazete haber kaynaklarına baktığımızda ise dış ve siyasi haberlerde ana kaynak olarak Anadolu Ajansı görülür. Ajans Türk Kurtuluş Savaşı hakkındaki haberleri duyurmak için Mustafa Kemal Paşa, Halide Edip ve Yunus Nadi tarafından 6 Nisan 1920'de Ankara'da kuruldu. Gazetelere gelen iç ve dış haberler Anadolu Ajansı'ndan olduğu gibi yabancı ajanslardan da olabilmekteydi. Gazetelerin bir diğer haber kaynağı ise yabancı gazetelerin haberlerinden alınarak yapılan haberlerdi.¹⁴

Milli Mücadele basını Ankara'nın desteği ve serbestliği içerisinde anlam kazandı. Çünkü kâğıt sanayisinin olmadığı bir ülkede, kâğıt ithalinden, haber toplamaya ve matbaadan çıkan gazetelerin dağıtılmasına kadar gazetelerin eli kolu bağlı durumdaydı. Ayrıca bu dönemde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri gazetelerin ekonomik olarak destekçisi, okuyucusu ve takipçisiydi. Bazı bölgelerde gazetelerin çıkması bu cemiyetlerin desteğiyle oldu. Dernekler aynı zamanda gazeteleri dolaylı olarak sansüre de tabi tuttu. Bu cemiyetlerde meydana gelen sıkıntılar gazetelere de yansdı.

Gazeteler

Dönemin Osmanlı basının durumundan bahsettikten sonra tezin içeriğini oluşturan gazeteleri tanıtmak uygun olacaktır. Söz konusu gazeteler, daha önce bahsi geçtiği üzere, Milli Mücadele yanlısı ve Milli Mücadele karşıtı olarak iki başlık altında incelenecektir. Bununla her iki grubunda İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne bakış açılarının doğru bir şekilde değerlendirilmesi ve yorumlanması amaçlanmaktadır.

Osmanlıca gazetelere ilaveten İngiltere gazetesi *The Times* ve dönemin İrlanda gazetelerinden olan *The Irish Independent* ve *The Irish Times*'in da, hem İrlanda hem de Türk Bağımsızlık Mücadelelerine bakış açısı incelenerek değerlendirilecektir.

¹³ Bünyamin Aydın, *Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını* (Ankara: Tablet Kitapevi, 2007), 86.

¹⁴ Aydın, "Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı," 86.

Milli Mücadele Yanlısı Gazeteler

Hâkimiyet-i Milliye: Mustafa Kemal Paşa tarafından Ankara’da 10 Ocak 1920’de çıkarılmış olan gazeteydi. Milli Mücadele’nin baş yayın organı konumundaydı. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi, o dönemde Ankara Hükümeti tarafından ordu birliklerine ve İstanbul’a basılıp gönderilmekteydi.¹⁵

Vakit: 1875 yılında Philip Efendi tarafından İstanbul’da çıkarılan günlük bir gazeteydi. Ahmet Şükrü (Esmer) Beyin sorumlu müdürü olduğu gazete, 17 Kasım 1917’den başlayarak İstanbul’da çıkarılmaya başladı. Milli Mücadele döneminde Kurtuluş Savaşı’nı destekleyen basın organlarının arasında yer aldı.¹⁶

İleri: 1919’da Celal Nuri ile kardeşinin kurduğu gazete Anadolu hareketinin “naşir-i efkârı” olarak adlandırılırdı.¹⁷ Gazete, Türk Milli Mücadelesi yanlısıydı.

Yeni Gün: 2 Eylül 1908’de Yunus Nadi kurdu. Nadi, ünlü bir Wilsonian¹⁸ ve ayrıca İttihat ve Terakki yanlısıydı. İttihat ve Terakki’den para yardımı almaktaydı.¹⁹ Milli Mücadele döneminde Milli Mücadele yanlısı bir tavır sergiledi. *Hâkimiyet-i Milliye* gibi *Yeni Gün* gazetesi de aynı yollardan İstanbul’a gönderilmekteydi.

Akşam: Necmettin Sadık (Sadak), Kasım Şinasi, Falih Rıfkı (Atay) ve Ali Naci’nin (Karacan) kurduğu *Akşam* gazetesi 1918’de yayın hayatına başladı. Akşamları yayınlanan gazete, Milli Mücadele döneminde Ankara Hükümeti yanlısıydı.²⁰

İkdam: 1894 yılında İstanbul’da Ahmet Cevdet tarafından çıkarılan günlük bir gazeteydi. Editörü Ahmet Cevdet, İttihat ve Terakki karşıtıydı. Ayrıca Wilsonianlar hareketinin de başyazarıydı. Kendisi Başkan Wilson’a açık mektup yazdı.²¹ Ahmet Cevdet yurt dışına kaçmak zorunda kaldığı dönemde Ahmet Rasim, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Teodor Kasap ve Necip Asım gibi yazarlar kadrosuna daha sonra Hüseyin Cahit (Yalçın) maliyeci Cavit Bey, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Falih Rıfkı (Atay) katıldı.²² Yayınını Mütareke Dönemi’nde Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) yönetiminde Ankara yanlısı olarak sürdürmüştür.

¹⁵ Aydın, “Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı,” 86.

¹⁶ *Büyük Larousse*, Cilt 19 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 6875.

¹⁷ Necati Ekinci, “Türk Basın Tarihinden Kesitler,” *Türkler Ansiklopedisi*, C.14, (Ankara: Yeni Türkiye yayınları, 2002), 1218.

¹⁸ Dönemin Amerika Birleşik Devletleri başkanı Wilson’un isminden türeyen bu kelime o zamanda Amerika’ya sempatisi olanlar için kullanılıyordu. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra böyle kişiler Türkiye’nin kurtuluşu için Amerikan mandasını istemişlerdi.

¹⁹ The National Archives, FO (Foreign Office), 608-115, 24, 26 Temmuz 1919.

²⁰ *Büyük Larousse*, Cilt 1 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 297.

²¹ FO, 608-115, 26, 26 Temmuz 1919.

²² *Büyük Larousse*, Cilt 10 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 5182.

İfham: Mustafa Suphi'nin sorumlu müdürü olduğu gazetenin kurucuları arasında Adnan (Adıvar), Yusuf (Akçura), M. Emin (Yurdakul) vardı. Gazete (1912-1913) Milli Türk Fırkası'nın yayın organıydı.²³ Milli Mücadele yanlısıydı. İncelenen gazetede İrlanda ile ilgili haber bulunmamıştır.

Öğüt: Selanikli Abdülgani Ahmet Bey tarafından 1917 yılında önce Afyonkarahisar'da yayın hayatına başlayan, daha sonra Konya ve Ankara'da yayınlanan gazete, Milli Mücadele sözcülüğünü yapmaktaydı.²⁴

Albayrak: 1913 yılında Erzurum'da kurulmuş bir gazeteydi. İşgal yıllarında 1916-1919 arasında kapalı kaldı. Mondros Mütarekesi'nden sonra Misak-ı Milli'yi savunan yazılar yazdı. Doğu Anadolu bölgesinde başlayan haksız işgal hareketlerine karşı tepkisini yayınladığı dizi yazılarla ve haberlerle Türk kamuoyuna duyurmaya çalıştı. Kurucusu Süleyman Necati'nin milletvekili seçilmesinden sonra gazetenin başına geçen Mithat Albayrak, Erzurum ile sınırlı bölgesel mücadeleden yana ve Ankara karşıtı yayınlar yapınca Kazım Karabekir tarafından tutuklandı. *Albayrak* gazetesi de Mart 1921'de kapatıldı.²⁵

Babalık: 1910'da Konya'da yayınlanan bu gazetenin sahibi Yusuf Mashar Bey idi. Gazete, yurdun çıkarları söz konusunu olduğu zaman baskı ve saldırılara rağmen ilerici fikirlerin savunucusu olan Mustafa Kemal'in Erzurum Kongresi'nde belirlediği temel ilkeleri kamuoyuna yansıtmaya çalıştı.²⁶ Çalışmam için kaynak olarak incelenen gazetede İrlanda ile ilgili habere rastlanmadı.

Milli Mücadele Karşıtı Gazeteler

Peyam-ı Sabah: Bu gazete 1875/6 yılında Papadopulos isimli bir Rum tarafından çıkarıldı. Başyazarı Şemsettin Sami'dir.²⁷ 1913'de *Peyam* gazetesi başyazarı Ali Kemal'in *Sabah* gazetesine geçmesiyle birlikte bu gazetenin adı *Peyam-ı Sabah* oldu. Bu tarihten sonra İttihat hareketine tepki dolu yazılar yazan Ali Kemal, Milli Mücadele döneminde de Milli Mücadelecilerin aleyhine yazılar yazdı.

Alemdar: 1912 yılında İstanbul'da yayınlanmaya başlayan ve Milli Mücadele karşı olan günlük bir gazeteydi. Gazete Büyük Britanya'yı savunuyordu.²⁸

Dersaadet: 1920 yılında İstanbul'da yayınlanan gazete Milli Mücadele karşıtıydı

²³ Büyük Larousse, Cilt 10 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 2659.

²⁴ Büyük Larousse, Cilt 17 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 9012.

²⁵ Büyük Larousse, Cilt 1 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 232.

²⁶ Büyük Larousse, Cilt 3 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 1161.

²⁷ Ekinci, " Türk Basın Tarihinden Kesitler", 1216.

²⁸ FO. 608-115, 26. 26 Temmuz 1919.

Dergiler

Aydede: 2 Ocak 1922'den 9 Haziran 1922'ye kadar İstanbul'da Refit Halit Karay tarafından çıkarıldı. Bir mizah dergisi olan *Aydede* Milli Mücadele aleyhine olup desteklemedi.²⁹ İncelenen dergide İrlanda ile ilgili haber bulunamadı.

Sebilürreşat: 1908 yılında Eşref Edib liderliğinde İslamcılık fikriyatını yaymak için çıkarılan dergi, Milli Mücadele yıllarında öncü bir rol oynadı. Milli Mücadele dönemi İstanbul'da uygulanan sansür nedeniyle bazı gazetelerin satış oranı düşmüştür. Buna karşın *Sebilürreşad* dergisinin bazı sayıları on binlerce basılıp askeri birliklere dağıtıldı. Dergi Kayseri'de yayınlanırken mutasarrıfın isteği üzerine geceli gündüzlü çıkarılarak halka ümit vermek için dağıtıldı. Ayrıca askeri birliklerin özellikle de zabıt kesiminin okuması için tavsiye kararı ile çıkarılan dergi kamuoyunu oluşturan en önemli araçlardan biri olarak gözükmektedir.³⁰ Çalışmam için incelediğim bu dergide İrlanda ile ilgili bir haber bulunmamaktadır.

Yabancı Basını Oluşturan Gazeteler

The Times: 1785 yılında kurulan *Daily Universal Lyister* gazetesinin ismi daha sonra *The Times* oldu. 1785-1908 yıllarında Walter aile şirketinin olan gazete bu tarihten sonra Lord Northcliffe tarafından satın alındı. Gazete'nin 1919-1922 yıllarındaki editörü H. Steed'di. Bu gazeteyi okuyan kesim eski ve yeni yüksek gelirli kesimdi. Gazete satış açısından pek popüler olmamasına rağmen, kamuoyunu yönlendirmede oldukça etkiliydi.³¹

The Irish Independent: 1905 yılında *Daily Irish Independent* gazetesinin devamı olarak William Martin Murphy tarafından kuruldu. 1919 yılının aralık ayında IRA'ya yaptığı eleştirilerden dolayı saldırıya uğradı. Yayın hayatına bugün de devam etmektedir.³²

The Irish Times: 29 Mart 1859'da kurulan gazetenin editörü Kevin O'Sullivan'dı. Gazete başlangıçta Protestan Milliyetçi olarak yayın yapsa da daha sonradan birlikçilere katıldı. Yani İngiltere ile birleşmeyi isteyen bir yapısı vardı.³³

²⁹ Büyük Larousse, Cilt 3 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 1097.

³⁰ Aydın, Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı, 88.

³¹ Kırkpınar, *Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi İngiltere ve Türkiye (1919-1922)*, 39.

³² http://en.wikipedia.org/wiki/Irish_Independent

³³ http://en.wikipedia.org/wiki/The_Irish_Times

BİRİNCİ BÖLÜM

BAŞLANGIÇTAN BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİNE KADAR İRLANDA'NIN DURUMU

İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi bir anda ortaya çıkmış bir olay değildir. Yaklaşık 800 yıldır İngiltere'nin işgali altında bulunan İrlanda, 1919'dan önce de defalarca bağımsızlık girişiminde bulundu. Bu çabaları sonucunda belli haklar elde ettiyse de bağımsızlığına kavuşamadı. Ancak İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ni anlamak için İrlanda'nın 1919'a kadar olan tarihi sürecini incelemek gereklidir. Bu sebeple tezin bu bölümünde İrlanda'nın başlangıçtan, Bağımsızlık Mücadelesi'ne kadar gelen tarihi süreci anlatılacaktır.

İrlanda'nın Erken Dönemleri

İrlanda'nın erken dönemler tarihi büyük ölçüde kaydedilmemiş ve kaynaklarda aşırı derecede kısıtlı durumdadır. Fakat bununla beraber İsa'dan yüzyıllar öncesinde Belfast, Antrim ve Down kontluklarının bulunduğu alanların ilk kadın ve erkeklerce ikamete açıldığı bazı fiziksel kanıtları bulunmaktadır.³⁴ İrlanda'nın birçok bölgesinde bulunan M.Ö. 3700'den 2000'li yıllara ait olan neolitik mezarlar, bu ilkçağ uygarlığının yaratıcılık ve yeteneklerinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. M.Ö. 1014 yılında denizden istilacıların yeni bir dalgasının gelişiyle birlikte İrlandalıların ataları olan Kelt uygarlığı kahramanlık destanlarıyla beraber başladı. Bu gelen istilacıları İrlandalı Kral Brian Broimde, Clontarf Savaşı'nda yenilgiye uğrattı. Bu savaş İrlanda mitolojisinde yer almaktadır. Daha sonra adaya gelen Normanlar İrlanda'da yaşayan halka karıştı, diline ve sosyal sitemine adapte oldu.³⁵

5. yüzyılda ise Hristiyanlık İrlanda'ya ulaştı. Romalı Palladus ve Saint Patrick adaya 430'lu yıllarda gelerek Hristiyanlığı yaymaya başlamış ve ayrıca adaya Latin alfabesini de getirdi. 800 yılı civarında İrlanda ilk defa Vikinglerin akınlarına sahne oldu. 840 yılı civarında Vikingler İrlanda kıyılarına Dublin dâhil olmak üzere birçok yerleşim yerleri kurmuşlar fakat hiçbir zaman adayı tam olarak ele geçirememişlerdir. Etkileri 11. yüzyıl civarında ortadan kalktı.³⁶

³⁴ Gerry Adams, *Falls Anıları*, çev. Fazıl Ahmet Tamer, 1. Baskı (İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık, 1998), 22.

³⁵ Ellis, *Eyewitness to Irish History*, 5.

³⁶ Ellis, *Eyewitness to Irish History*, 6.

İrlanda'nın İngiltere Hâkimiyetine Girişi ve İlk Direniş Hareketleri

1177 yılında Ulster eyaleti, İngiltere Kralı II. Henry tarafından ele geçirildi. Kral İrlanda'yı oğlu John'a verdi ve II. Henry ölünce John hem İngiltere kralı hem İrlanda kralı oldu. 14. yüzyılda İrlanda'da İngiliz etkisi azaldı. 1315'te Edward Bruce tarafından girişilen İskoç istilası Anglo-Norman ve İskoçlarla yerli İrlandalılar arasında uzun savaşlara yol açmış ve Belfast kalesi 1333'e kadar birçok kez el değiştirdikten sonra yeniden dirilen İrlandalılar bundan öncekilerin hepsini süpürüp İngilizleri de Ulster'in doğusundaki küçük bir alana itelemişlerdir.³⁷

1532 yılında İngiltere kralı VIII. Henry'nin Protestanlığı kabul etmesi İrlanda'nın kaderini değiştirdi. 1536'dan itibaren VIII. Henry gözlerini İrlanda'ya çevirdi ve İngiltere'nin sonraki hükümdarları I. Elizabeth ve I. James döneminde İrlanda tamamen İngiltere'nin hâkimiyetine girdi. Bundan sonra İngiltere hükümdarları İrlanda halkını Protestan yapmak için büyük çaba gösterdiler. Adaya İngiliz ve İskoç Protestanlar yerleştirerek koloniler kurdular. Adadaki Katolik çoğunluk ile Protestan olanlarla günümüze kadar süren hoşnutsuzluk bu dönemde ortaya çıktı.³⁸

1641 yılında İrlandalı Katolikler ayaklandılar ve binlerce Protestan göçmeni öldürerek yönetimi ele geçirdiler. Ancak 1649-1653 yılları arasında İngiliz komutan Oliver Cromwell acımasız yöntemler kullanarak İngiltere'nin İrlanda üzerindeki egemenliğini kurdu. Bu ayaklanmanın bastırılması sırasında İrlanda nüfusunun üçte biri öldü veya sürgüne gönderildi. 17. yüzyıldaki Cromwell yönetimi İrlandalılar için daha öncekilerden daha kötü sonuçlar doğurdu. Soykırım niteliğinde olan bu işgalde İrlandalılar öldürülmeleri ve sürgün edilmelerinin dışında köle olarak kolonilere (özellikle Barbados) satıldılar. Kolonistler birkaç yılda konuşulan dilden kanunlara, hükümet sistemine kadar kendi sistemlerini dayattılar.³⁹

1688 yılında İrlanda İngiltere'deki Katolik-Protestan kavgalarına sahne oldu. İrlandalı Katolikler İngiltere'nin Katolik kralı II. James'i desteklemişlerdi. İngiltere'deki Protestanlar II. James'i tahtan indirerek yerine Protestan Hollandalı damadı William of Orange (III. William) geçirmişlerdir. Ve eski Kral II. James sürgüne gönderildi. Ancak sürgünden dönen James İrlanda'ya gitti ve oradaki Katolikleri örgütledi. Bunun üzerine William of Orange 1690 yılında Belfast'a çıkarma yapınca felaket başladı. Yapılan Boyne Savaşı'nda William'ın ordusu II. James'in ordusunu 12 Temmuz 1690'da ağır bir yenilgiye uğrattı. Bundan sonra Boyne Savaşı'nda II. James'i ve destekçisi olan Katolikleri yenen William of Orange, İrlandalı

³⁷ Adams, *Falls Anıları*, 25.

³⁸ O' Neill, *The Irish Potato Famine*, 20.

³⁹ Ellis, *Eyewitness to Irish History*, 5.

Katolikleri cezalandırmak için Ceza Kanunları'nı (Penal Laws) çıkardı. Bu kanunlarla İrlandalı Katoliklerin oy kullanmaları, siyasete girmeleri ve çocuklarının Katolik eğitim almaları, toprak satın almaları, işlemeleri ve 5 pounddan fazla değeri olan at satın almaları yasaklandı.⁴⁰ Bu uygulamadan sonra birçok Katolik Protestanlığı benimsedi, benimsemeyenler ise Amerika'ya göç etti. Bunun sonucunda İrlandalı Katoliklerin topraklarını zengin İngiliz Protestanlar ele geçirdiler. Katolikler ekonomik kayıplarına ek olarak parlamentodan çıkarıldı, kamu kurumlarında görev almaları ve üniversite eğitimi almaları yasaklandı. Böylece İrlanda sömürge haline getirildi. Bu durum ve baskılar İrlanda ulusçuluğunu doğurdu. Kısa bir süre için Wolf Tone isimli İrlandalı vatansever, Birleşik İrlanda Topluluğu (Society of United Irishmen) adı altında Katolik ve Protestan tüm İrlandalıları kısmen de olsa İngiltere'ye karşı toplamayı başarsa da bu birlik kanlı çatışmalarla bölündü.⁴¹

1798 Ayaklanması

Fransız Devrimi'nin hemen akabinde Wolf Tone çabalarını devam ettirmiş ve Fransızlar tarafından da desteklenen bir ayaklanma daha çıktı. Bu ayaklanma, ayrılıkçı ve ihtilalci özelliklerin iç içe geçtiği 18 ayrı bölgede 30.000 ile 50.000 arasında değişen gönüllülerin katılımıyla gerçekleşmiş bir ayaklanmaydı. Fakat Tone İngilizler tarafından yakalanıp idam edilince hareket son buldu. Çatışmada ölen kişi sayısı 20.000'ni geçti ve ölenlerin çoğu isyancıydı.⁴² Bu olayların kanlı bir şekilde bastırılmasından sonra İngiltere İrlandalıları hoşnut etmek için İrlanda'nın koloni (sömürge) statüsü değiştirmiş ve İrlanda, İngiltere ile tek bir devlet oldu. Bunu 1800 tarihli Birlik Yasası (Act of Union) ile yaptı. Bununla, Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı adı altında yeni bir düzen getirildi. Günümüze kadar gelen Birleşik Krallık adı da buradan gelmektedir. Bu yasayla Katolikler ve Protestanlar birleştirildi. Ancak Katolikler için ekonomik anlamda durum yine değişmemişken ve adayın güneyi büyük bir ekonomik bunalım yaşarken, zaten zengin olan Protestanlar güçlerine güç katmışlardır. Böylece Birlik Yasası İrlanda milliyetçiliğini en çok besleyen kaynakların başında geldi.⁴³

Birleşik Krallığın kurulmasındaki amaç, İrlandalı Katoliklerin her türlü özgürlüğünün özellikle başında dini özgürlüğünün tanınmasıydı. Ancak durum böyle olmayınca Daniel O'Connell isimli bir İrlandalı 1823'de Katolik Topluluğu'nu (Catholic Association) kurdu.

⁴⁰ Susan Campbell Bartoletti, *Black Potatoes: The Story of the Great Irish Famine 1845-1850* (Newyork: Houghton Mifflin Company,2001), 14.

⁴¹ Sedat Laçiner, *İngiltere, Terör, Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları* 1.Baskı (Ankara: Avrasya Bir Vakfı Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001), 8.

⁴² Juliet Gardiner ve Neil Wenborn, *The History Today Companion to British History* (Londra: Collins & Brown Limited, 1995), 425.

⁴³ Ellis, *Eyewitness to Irish History*, 6.

Derneğin amacı, Katoliklerle Protestanlar arasındaki eşitliği sağlamaktır. 1828 'de O'Connell milletvekili seçildi ve Avam Kamarası'na girmeye muvaffak oldu. O'Connell'in çabaları ve Muhafazakâr Duc de Wellington'un başkanlığı ile liberal düşünceli İç İşleri Bakanı Robert Peel'in teşebbüsü üzerine İngiltere Hükümeti Katoliklerin Avam Kamarası'na seçilmesini 1829'da kabul etti. Katoliklerin kamu yaşamına girmesi yönünde adımlar atan Daniel O'Connell, Birlik Yasası'nın kaldırılması için uğraştı fakat bu çabalardan 19. yüzyılın ortalarına kadar bir sonuç alınamadı.⁴⁴

19.yüzyılda birçok barışçı ya da ayrılıkçı örgüt kuruldu. Hepsinin amacı da İrlanda'nın tam ya da sınırlı özgürlüğü oldu. Bu örgütlerin hepsi İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun oluşumuna katkıda bulunduğu için aşağıda hepsine İrlanda Cumhuriyet Ordusu başlığı altında yer verilecektir.

Patates Kıtlığı (1845-1850)

Yukarıda anlatılan ayaklanmalar, örgütler vb. siyasi olayların arkasında her olayda olduğu gibi sosyal ve ekonomik sebepler yatmaktadır. İrlandalıların yaşadığı tüm bu siyasi bunalımlara 1845 yılında bir de ekonomik anlamda dünyada benzeri çok az bulunan bir felaket olan patates kıtlığı, büyük açlık gibi isimlerle anılan kıtlık eklendi. İrlandalıların İngilizcenin yanı sıra konuşabildikleri yerel dilleri olan Galce'de patates kıtlığı *An Gorta Mor* (büyük kıtlık) olarak adlandırıldı.

12. yüzyılda İngiliz hâkimiyetine giren İrlanda, o tarihten bağımsız olduğu tarih olan 1921 yılına kadar fırsatını buldukça bağımsızlık için mücadele etti. Bu süre zarfında İngiliz yönetiminin çeşitli uygulamaları İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi'ne katkıda bulundu. Bunlardan biri belki de en önemlisi olan İrlanda Patates Kıtlığı'nın (1845-1850) İrlanda için bedelleri ekonomik ve demografik açıdan oldukça ağır oldu. Milyonlarca insan öldü ve bundan çok daha fazlası da yaşadıkları sıkıntılar ve göç yüzünden çok büyük yaralar aldı. İrlandalıların hafızalarından bugün bile silinmeyen bu olayın yaşanmasından sonra İngiltere'nin çözüm için attığı adımlar yetersiz kalınca, İrlandalılar İrlanda Toprak Ligi'ni 1881'de kurdular. Çünkü İrlanda'da tüm bu yaşananlar İngiliz Hükümeti'nin İrlanda'da uyguladığı toprak politikasının sebebi görülüyordu. Toprak Ligi sadece kendini toprak konusuna odaklamasına ve kendisini moral bir güç olarak görmesine rağmen Londra ve İrlanda milliyetçileri tarafından bağımsızlığa giden yolda önemli bir adım olarak algılandı. Ve bağımsızlık için kurulacak olan örgütlere büyük ilham kaynağı oldu. Bundan sonra İrlandalılar Patates Kıtlığı süresince yaşananları tekrar

⁴⁴ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)* (Ankara: T.T.K. yayınları, 1999), 156.

yaşamamak için örgütlenmeye başladılar. Ve İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nde aktif güç olan İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun temelini oluşturacak örgütler kurdular. Çünkü İrlandalılar bu kıtlık süresince İngiltere'nin onlara yardım etmediğini, yardım amaçlı uyguladığı eksik yöntemlerle durumu daha da kötüleştirdiğinin farkına vardılar. Dolayısıyla zaten onlarda var olan bağımsız İrlanda isteği kamçılındı.

19. yüzyıl başlarından 1845'e kadar İrlanda nüfusu 8,5 milyona yükseldi. Fakat bu büyük tarım felaketi, yani patates kıtlığı İrlanda nüfusunu büyük oranda etkiledi. İrlanda'daki bu kıtlıktan 3 milyon fakir İrlanda çiftçisi etkilendi. Kıtlık, 1 milyon insanın ölümüne; 2 milyon insanın da açlık sebebiyle İngiltere, Kanada ve Amerika'ya göç etmesine yol açtı.⁴⁵ 1900'lü yıllara kadar İrlanda nüfusu giderek azaldı. Bugün bile İrlanda nüfusu kıtlık öncesi zamanın yarısı kadardır. Bu olay modern çağın en ciddi felaketlerinden biridir.⁴⁶

İrlanda'da yaşanan patates kıtlığını anlamak için kıtlıktan önce patatesin bu adadaki rolünü açıklamak gerekir. Patates, özellikle 18. ve 19.yüzyıllarda Avrupa'da yaygın bir yiyecekti ve çok tüketilirdi. Fakat İrlandalıları diğer tüm milletlerden patates tüketiminde farklı kılan özellik, İrlanda kültürü incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Patates onların hayatında bir bahçe bitkisi, ek gıda ve sezonluk bir ürün olarak çok fazla üretilen ve tüketilen bir gıdaydı. Ayrıca İrlanda adasının asitli ve nemli topraklarının ve ikliminin bu ürünün yetişmesine rahat bir ortam sağladığı da bilinen bir gerçektir.⁴⁷ Bir başka sebep ise İngiliz krallarının İrlanda'yı ilk ele geçirdikleri zamandan bu yana İrlanda topraklarını İngiliz tahtına sadakatle hizmet eden ünlü kişilere veya generallere vermiş olmasıydı. Dolayısıyla, İrlanda'daki topraklarının çoğu İngiltere'de yaşayan toprak ağalarının (landlord) idi ve bu toprakların küçük parçaları İrlandalı çiftçiler tarafından kiralanırdı. Toprak ağaları, bu ayrıcalıklı görevlerin karşılığında adayı küçük bir kral olarak yönetirlerdi. İrlandalı köylüler ücret karşılığı bu kişilerden topraklarını kiralarlardı.⁴⁸

İrlanda'nın fakirliğine sebep olarak bu toprak sistemi görülmüştür. Bu toprak sistemi insanları, zenginler ve güçlüler, toprak sahipleri ve toprak işçisi olan çiftçiler olmak üzere üç sınıfa bölmüştü. Toprak sahiplerinin bir kısmı İrlanda'da kalelerde yaşamayı tercih etse de pek çoğu İngiltere'de yaşıyordu. Kendileri İrlanda'da olmadığı içinde topraklarını kiralyıyorlardı ve sadece kiralarını almakla ilgileniyorlardı. İngiliz toprak sahiplerinin topraklarını kiralayan İrlandalı çiftçiler ise kiralayabildiği toprak miktarına göre kendi aralarında üç sınıfa ayrılıyordu.

⁴⁵ Bartoletti, *Black Potatoes*, 1.

⁴⁶ Bartoletti, *Black Potatoes*, 2.

⁴⁷ Christine Kinealy, *A Death Dealing Famine: The Great Hunger in Ireland* (London: Pluto Press, 1997), 11.

⁴⁸ Jeremy Thornton, *The Irish Potato Famine: Irish Immigrants Come to America, 1845-1850* (Newyork: Rosen Publishing Group, 2004), 18.

Bunlar; geniş toprak kiralayanlar (30 dönüm), orta miktarda toprak kiralayanlar (30 dönümün 10 dönümünü) ve küçük miktarda toprak kiralayanlar (10 dönümün 2 dönümünü) idi.⁴⁹ Toprak ağalarının olmadığı yerde geniş toprakları kiralayanlar güç ve statü kazanırlardı. Bu geniş toprak kiralayan kesim genellikle iyi bir yaşama sahipti. Stoklarını süt ürünlerinden ve çiftçilikten oluştururlardı. Bazen harcamalarını karşılamak için bu çiftçiler de, küçük çiftçilere toprak kiralarlardı veya işçi çiftçi tutarlardı. Küçük çiftçiler hayatta kalmak için mücadele verirlerdi. Bu küçük çiftçi grubu fakir ve hiçbir mülkün sahibi olmayan insanlardı. Küçük miktarda toprakları ve evlerini kiralarlardı ve bu kiraları ödeyebilmek için evin erkekleri patates, kadınlar ise yumurta satarlardı.⁵⁰ Ayrıca bu toprak ağaları İrlandalıların kendi dillerini konuşmalarına izin vermiyor, kültürlerinin gerilemesine sebep oluyorlardı. İşte kıtlık sırasında Amerika'ya veya başka bir yere göçleri imkânsız olduğundan, bu grubun çok az kısmı felaketten kaçabildi.⁵¹

Çoğu İrlandalının bu kıtlıkta ölmesinin sebebi, İngiliz endüstrisinin İrlanda'ya henüz ulaşmamış olması ve çoğunun toprağa olan bağımlılıklarıydı.⁵² İrlandalı çiftçiler özellikle patatese bağlı bir hayat sürüyorlardı. Her gün günlük besin kaynağı olarak tükettikleri patates, arazide buğdaydan daha çok ürün veriyordu. Ayrıca köylüler için büyük bir gelir kaynağıydı. Toprak kiralari yüksek olduğu için İrlandalı çiftçiler kendi ürünlerini yetiştirecek zamanı bulamazlardı, bu yüzden ucuz ve yetiştirilmesi daha az emek isteyen patatesi çok fazla miktarda yetiştirirlerdi. Böylece patates fakir İrlandalılar için temel besin maddesi konumuna geldi. İrlandalı köylü, kahvaltı, öğle yemeği ve akşam olmak üzere her öğünde patates tüketirdi; böylelikle 6 milyon insan tarafından tüketilen patates, ortalama her insan için günlük 7- 15 pound demektir.⁵³ Yıllık ortalama bir ailenin patates tüketimi en az 4 tondu. Patates yılda iki kez toplanırdı. Birincisi, erken hasat olan Ağustos ayında diğeri ise genel hasat olan Ekim ayındaydı.⁵⁴ Erken hasatta toplanan patatesler yemek için saklanır, Ekim ayında toplanan patatesler ise satılır veya saklanırdı. Dönüm karşılığı ettikleri için köylüler mümkün olduğunca çok ürün almaya çalışırdı. En bilinen patates türü, Arran Banner isimli patatesti. Maalesef ki bu tür patates *phytophthora infestans* virüsüne meyilliydi. Bu mantar 1845 sonbahar başında aniden İrlanda'da görülmüş ve patates ürününü mahvetti.⁵⁵ *Phytophthora infestans* virüsü temel

⁴⁹ O' Neill, *The Irish Potato Famine*, 25.

⁵⁰ Arthur Gribben, *The Great Famine and the Irish Diaspora in America* (Boston: University of Massachusetts Press, 1999), 2.

⁵¹ Gribben, *The Great Famine*, 2.

⁵² Bartoletti, *Black Potatoes*, 19.

⁵³ Bartoletti, *Black Potatoes*, 7.

⁵⁴ Bartoletti, *Black Potatoes*, 7.

⁵⁵ Cormac O Grada, *Black '47 and Beyond, The Great Irish Famine in History, Economy and Memory* (New Jersey: Princeton University Press, 1999), 13.

besin maddesi olan patatese bulaşmasından dolayı bu felaket, Patates Kıtlığı olarak adlandırıldı.⁵⁶

1845 yılında o zamana kadar olan en sıcak yaz yaşandı. Aşırı sıcak günlerden sonra hava bir anda karardı ve soğudu. Ağustos ayının üç haftası her gün ağır yağış oldu. Ekim ayında toplanan patatesin yapraklarında siyahlık görüldüğünde, bunu engellemek için siyah kısımlar kesildi. Fakat bu durum patateslerin çürümmesini durduramadı. Ağustos ayında toplanan patateslerin de çürümüş olduğu görüldü. İnsanlar buna neyin sebep olduğunu anlayamadılar. Sebebin, çoğunlukla değişen hava koşulları olduğunu düşündüler. Bazıları ise daha önceki yıllardaki patates israfları yüzünden Tanrının onları cezalandırdığına inandı. Kimileri ise İngiliz toprak ağalarını suçladı.⁵⁷ O yıl patatesler düzelmedi. Patates tarlalarının siyahlaştığını gören veya haberini alan İrlandalılar ilk başta endişelenmediler çünkü geçmişte de patatesin sayısı düşmüştü. Fakat daha önceki durumlarda hastalık ülke geneline yayılmamıştı. Bu rakamlar gazetelerin iyimser tahminlerine göre 2 milyon ekili patates dönümü idi. Daha sonra ekilen tohumlardan yeni patateslere sıçrayan virüs, sonraki yıllar için de benzer sonuçlar doğurdu. Bulaşan bu virüs, beş yıl boyunca etkisini tekrar tekrar göstererek açlığa ve felakete sebep oldu. Ve sonuçta 1 milyon insan açlık sebebiyle hayatını kaybetti. Bu açlıkta ölen 1 milyon insanın büyük çoğunluğu İrlandalı Katoliklerdi ki, bunlar da dönemin İrlanda Katolik nüfusunun % 80'ine tekabül etmekteydi.⁵⁸

1845'deki bu patates mantarı, Amerika ve çoğu kuzeydeki ve ortadaki ülkeler olmak üzere Avrupa'da da kendisini gösterdi. Bu yerler İrlanda'dan daha kalabalıktı fakat hastalığın buralardaki etkisi, İrlanda'daki gibi yıkıcı olmadı. Bunun en önemli sebebi, İrlanda'da nüfusun % 66'sı patatesle besleniyor olmasıydı.⁵⁹

Büyük Kıtlık sırasında İrlanda'da patates dışında üretilen başka ürünler de vardı. Milyonlar açken, İrlandalı çiftçiler buğday, yulaf, arpa, domuz, koyun ve inek gibi ürünler de üretiyordu. Ancak bu ürünler İngiltere'ye veya Britanya İmparatorluğu'nun diğer yerlerine gönderiliyordu.⁶⁰ Fakat asıl sorun patatesle beslenen ve geçimini sağlayan İrlandalı çiftçinin satacak patatesi olmadığı için parasının da olmaması idi. Bundan dolayı insanlar yiyecek satın alamamış ve sonuçta açlıktan doğan ölümler kaçınılmaz oldu.

Kıtlık sırasında aç kalan aileler sokaklara dökülüp yemek ve para için dilenmeye başladılar. Dönemin gazeteleri, sokakların zayıflıktan iskelete dönen dilencilerle dolu olduğunu ve suç oranlarının da fırından ve evlerden ekme çalan hırsızlardan dolayı arttığını yazdılar.

⁵⁶ Cornac O Grada, *The Great Famine* (Cambridge: Cambridge Press, 1995), 28.

⁵⁷ Bartoletti *Black Potatoes*, 1.

⁵⁸ Bartoletti, *Black Potatoes*, 19.

⁵⁹ Gribben, *The Great Famine and the Irish Diaspora in America*, 2.

⁶⁰ O' Neill, *The Irish Potato Famine*, 11.

Ayrıca gazeteler, kadınların, çocukların ve erkeklerin ölmüş ve gömülmemiş cesetlerinin sokakları kapladığını belirttiler. İnsanlar o dönemde özgür bir şekilde İrlanda'da yaşamaktansa, hapse girmenin veya İngiliz kolonilerinde cezaya çarptırılmanın daha iyi olduğunu düşündüler. Ayrıca insanların ölümünde sadece açlık değil, yoksulluktan kaynaklanan yanlış beslenme de etkiliydi.⁶¹

İngiliz Hükümeti'nin Çözüm Yöntemleri

Bu yaşananlar, dönemin dünyasında en güçlü devlet olan İngiltere için de felaketti çünkü yönetimde büyük bir engeli doğurabilirdi. 1816-1817 yıllarında yaşanan kıtlık, dönemin İrlanda'da yer alan Britanya Politik Ofisi Başkanı (Chief Secretary) genç politikacı Robert Peel'in sorumluluğunda halledildi. Peel, halk harcamaları için başarılı bir sistem geliştirdi. O tarihten 1845'e kadar hükümet halk harcamalarını aynı şekilde yürütmeye devam etti. Bu uygulamaya göre fakirliği yok etmek için hükümet ülkenin uzak yerlerine ulaşmayı ve bölgeyi geliştirmeyi amaçlıyordu. Bunu da orada bulunan yerel yönetimlere 1 milyon pound vererek yapacağına inanıyordu.⁶² Fakat 1845 yılına gelindiğinde geçmişte etkili olan bu yöntemler hükümet için kötü sonuçlar doğurdu. Eylül ayı geldiğinde mantar ilk kez görününce yerel gazetelerde bundan bahsedildi. *Waterford Freeman* ve *Dublin Evening Post* gazeteleri 6 Eylül'de bu durumu kısa bir paragrafla anlatıp, halkın tepkisini küçümseyerek durumun abartıldığını yazdı. Bu virüsün gelişine dair büyük bir uyarı yapılmadı. Dönemin İngiltere başbakanı olan Robert Peel ve hükümeti sorunu teşhis etmekte başarısız oldular.⁶³

Durumun ciddiyeti ortaya çıkınca 1841'den beri başbakan olan Peel yiyecek kıtlığının kötü etkisini engellemek için bir takım tedbirler aldı. 1845-1846 kışı boyunca Peel hükümeti 100.000 pound harçayarak muhtaçlar için Amerika'dan mısır aldı ve daha sonra iş gücü sağlamak için yol yapımı ve kanal yapımı gibi yeni projeler başlattı. Bu proje kapsamında, bir hafta boyunca çalışan İrlandalı işçilere paraları hafta sonunda ödenmekteydi fakat sıklıkla işçiler bu süre zarfında paralarını alamadan ölmekteydiler. Çünkü para kazanmak için çalıştıkları vadi tepelerinde kalmakta, sağlıksız koşullarda ve aç bir şekilde yaşamaktaydılar.⁶⁴

Peel'in ikinci döneminin en önemli adımı, Tahıl-Ticaret Kanunu'nun (Corn Laws) feshidir. Peel, İthalat Kanunu ile Tahıl-Ticaret Kanunu'nu feshetmiş, bu şekilde tahıl ithalatını keserek tarım gelirlerine destek oldu. Aslında bu kanunlar 1815-1846 yılları arasında İngiltere ve İrlanda'da tahıl üreticilerini, ucuz yabancı ithal ürünlere karşı korumak için yapılan ticari

⁶¹ O' Neill, *The Irish Potato Famine*, 8.

⁶² Gribben, *The Great Famine*, 3.

⁶³ Gribben, *The Great Famine*, 3.

⁶⁴ Gribben, *The Great Famine*, 4.

kanunlardı. İngiltere toprak sahiplerinin hasattan finansal fayda sağlamaları için bu kanunlarla halka baskı kurdu. Önce ithal mallara yüksek gümrük konmuş fakat başka bir ülkeden ithal etmek herkes için çok pahalı olduğundan bu daha sonra feshedildi. Ancak bu feshin İrlanda'ya bir faydası olmadı. Çünkü asıl problem İrlanda'da yiyeceğin olmaması değildi; burada buğday, et ve süt ürünleri vardı ki bunların çoğu İngiltere'den ithal ediliyordu, fakat buğday ne kadar ucuz olursa olsun İrlanda köylüsünün bu ürünleri alacak parası yoktu. Tahıl-Ticaret Kanunu'nun kaldırılmasına ilaveten Peel hükümeti (laissez faire) serbest bırakma dönemi de diyebileceğimiz bu dönemde hükümet vergilerini küçültmüştür. Ancak bu da yetersiz kalmış ve çok az etkili oldu.⁶⁵

Peel'den sonraki Başbakan John Russel ise İrlanda politikasında daha fazla eleştiri aldı. Çünkü Russel yiyeceklerin İngiltere'deki market fiyatından düşük satılmasına karşı çıkmış, ticaret akışına müdahale etmek istemedi.⁶⁶ Russel, Peel tarafından emredilen bedava çorba dağıtımını engelleyememesine rağmen halk harcamalarını kısıtladı. Ona göre bu, İngiltere'yi ekonomik krize sokup, İrlanda'ya yardımı güçleştiriyordu. Russel'in yaptırımları ve İngiltere'nin kapitalist çiftçilik anlayışı kıtlığın İrlanda'da uzun bir süre etkili olmasına sebep oldu.⁶⁷

Kıtlık Sırasında İrlanda'dan Yapılan Göçler

Kıtlığın uzun süreli mirası, hayatta kalanlar üzerinde ekonomik ve demografiktir. *Phytophthora infestans* virüsü kıtlıkla birlikte yok olmadı. Ve bu tekrardan tarımda ağırlıklı olarak patatese dönmeyi imkânsız hale getirdi. Bu sonuçta göçü gerekli kıldı.⁶⁸

1845 yılında Dublin'de 200.000 kişi yaşıyordu. Kıtlık ülke çapında bir göçe sebep oldu. Öncelikle başkent Dublin'e binlerce mülteci, iş ve rahat bir yaşam aramaya geldi ve binlercesi de burayı gemilere binmek için bir liman olarak kullandılar. Ancak çok sayıda göçmen burada yaşama veda etti. Çünkü Dublinliler de kıtlığa karşı mücadelede iyi değillerdi. Kıtlık tüm halk kuruluşlarında etkisini gösterdi. Hapishaneler, hastaneler, mezarlıklar, kıtlıktan mağdur olan insanlarla doldu ve yeni bir kriz başladı.⁶⁹

Büyük kıtlıktan sonra İrlandalı göçü Atlantik üzerinde sağlıksız koşullarda 1846'dan 1853'e kadar devam etti. Bu koşullara açlık ve kötü yiyecekler de eklenince büyük çapta

⁶⁵ Gribben, *The Great Famine*, 4.

⁶⁶ Gribben, *The Great Famine*, 4.

⁶⁷ See Peter Gray, "Ideology and Famine" in Cathal Poirteail ed., *The Great Irish Famine* (Dublin: Mercier Press, 1995), 86-100, 92.

⁶⁸ O Grada, *Black '47 and Beyond*, 12.

⁶⁹ O Grada, *Black '47 and Beyond*, 11.

ölümler meydana geldi. Kıtık öncesi yıllarda İngiltere Göç Kurulu tarafından İrlanda ve Britanya Kuzey Amerika'sı limanlarına yapılan göç için İngiltere Hükümeti 1803'de düzenleme yaptı. Yolcu Kanunu denen bu düzenlemede, taşınacak göçmen miktarı, her yolcu için gerekli su ve yemek miktarı belirliydi. Fakat bu kanunlar en iyi zamanlarda bile göçmenleri korumak için yeterli olmamış, ölümler oldu. Kıtık başladığında ise bu kanun göz ardı edildi. Her şeyden önce, taşımada kullanılan gemiler bu amaç için uygun değildi. Mültecilerin Atlantik'i geçmesi önceki zamanlardan bile daha ölümcül oldu.⁷⁰

1846 ve 1847'deki yolcu taşımasının kötüye kullanımı Yolcu Kanunu'nda değişikliğe sebep oldu, göçmenler için şartların geliştirilmesine karar verildi. 1845 sonbaharında patateste ilk kararma görüldüğünde, 1846 yazına kadar hiç göç olmamıştı. Fakat 1846 sonunda tüm İrlanda'da panik başladığında Kuzey Amerika'ya, Amerika tarihindeki ilk büyük çaplı göç başladı. İnsanların binlercesi kıtıktan kaçmak için her şeyi göze aldı, 1847 Ocak ayında 4000'den fazla göçmen New York'a, Şubat ayında da çok geniş çapta bir grup New Brunswick'e yola çıktı.⁷¹ Kış ortasında bu panik haliyle Amerika'ya gelmiş insanlarda, "Her yer İrlanda'dan daha iyidir" düşüncesi vardı. Hâlbuki daha önce yapılan göçlerde İrlandalılar gidecekleri yer ve koşullar hakkında çok titiz davranmışlardı fakat açlık ve ölüm insanları bu hale getirdi. Ayrıca yol ücreti talep üzerine neredeyse iki katı arttı.⁷²

İrlanda'dan 1846-47 kışındaki kaçışta Ocak'tan Mayıs'a kadar 80.000-90.000 arası kişi, 1847 Temmuz sonunda da 300.000 kişi Liverpool'a yerleşti ve bu dönemde İrlanda'nın en kötü yerlerden biri olan Cork'tan 17.000 kişi göç etti.⁷³ En az 106.000 göçmen de Kanada ve New Brunswick'e gitti ve o yıl 6.100 kişi yolculukta, 4.100 kişide varınca veya karantinada, 5.200 kişi ise hastanelerde öldü.⁷⁴

1848'de, önceki yıllardaki göçlere kıyasla önemli bir değişiklik oldu.1846 ve 1847'de yapılan göçlerde insanlar yolculuk şartlarını ve başlarına gelecekleri düşünmeksizin yola koyulmuşlardı. Bu yıllarda Britanya Kuzey Amerika'sı limanlarına giriş çok ucuzdu. Ancak bu limanlara gelen çok sayıda göçmen ve hastalıklar sebebiyle kişi başına düşen vergiler arttırıldı. Bu da Yolcu Kanunu'nda değişikliğe sebep oldu ve 1848 yılında kanun zorla uygulandı.⁷⁵ Kanundan sonra göçmenlerin Britanya Kuzey Amerika'sına yaptığı göç aniden düştü, göçmenler artık Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmeye başladılar. İrlanda'daki patatesin 1848,

⁷⁰Margaret M. Mulrooney, *Fleeing The Famine, North America and Irish Refugees, 1845-1851* (U.S.A: Greenwood Publishing Group, 2003), 3.

⁷¹ Willian A. Spray, "Irish Famine Emigrant And The Passage Trade to North America" *Fleeing The Famine, North America and Irish Refugees, 1845-1851* (U.S.A: Greenwood Publishing Group, 2003), 4.

⁷²Spray, "Irish Famine Emigrant And The Passage Trade to North America", 5.

⁷³ Spray, "Irish Famine Emigrant And The Passage Trade to North America", 8.

⁷⁴Spray, "Irish Famine Emigrant And The Passage Trade to North America", 8.

⁷⁵Spray, "Irish Famine Emigrant And The Passage Trade to North America", 6.

1849, 1850'de de bozulmasıyla daha fazla insan, özellikle küçük köylüler, daha iyi bir hayat için Amerika limanlarını doldurdular. Bu yolculuklar esnasında ve sonrasında çeşitli sebeplerle ölen insan sayısı en çok 1846, 1847 yıllarında oldu ve bu oranlar 1850'den sonra yavaş yavaş düşmeye başladı.⁷⁶

Osmanlı Yardımı

Büyük Britanya topraklarında bunlar yaşanırken dönemin Osmanlı Padişahı Abdülmecit, İrlanda'nın bu durumunu, İrlanda asıllı doktorundan öğrendi ve İrlanda'ya para yardımında bulunmak istedi. Abdülmecit 5000 lira yardım yapmak istemiş fakat durum İngiliz Hükümeti'ne bildirilince, İngilizler padişahın bu alicenaplığından son derece etkilendiklerini, ancak Kraliçe Victoria'nın kendi tebaası olan İrlandalılara bu maksatla sadece 2000 liralık bir yardım yaptığını dikkate alarak, yardım miktarının 1000 liraya düşürülmesini rica etmişlerdi. Sultan Abdülmecit bunun üzerine İrlanda'ya 1000 lira gönderdi. Osmanlı para yardımı, dönemin İngiliz Büyükelçisi Mösyö Lesle kanalıyla İrlanda halkına iletilmesi için İngiliz elçiliğine teslim edildi. Bunun üzerine pek memnun olan İngiliz elçisi 1 Nisan 1847 tarihinde bütün elçilik personeliyle beraber Bab-ı Ali'ye gelerek yapılan yardımdan dolayı memnuniyet ve teşekkürünü bildirdi. Bu durum Hariciye Nazırı tarafından Sadrazama yazılmış olan belgede şu şekilde ifade edilmektedir:

“Efendim Hazretleri, Padişahımızın bütün âleme yayılan bol ihsanlarının eserlerinden biri olarak İrlanda ahalişi fukarasına ihsan buyrulan bin liralık yardım, İngiltere Sefareti'ne gönderildi. İşbu yardımdan pek ziyade memnun olarak bugün bütün büyükelçilik maiyeti memurları yanında olduğu hâlde İngiltere Elçisi Mösyö Lesle hususi olarak Bab-ı Ali'ye (Başbakanlığa) gelip cihanın bildiği ve kabul ettiği Padişahımızın şefkat ve merhametlerinin böyle açıktan yapılan yeni bir örneğinden dolayı milletçe teşekkür ettiklerini ifade etti.”⁷⁷

İngiltere Elçisi'nin dönemin Hariciye Nazırı Mehmet Emin Ali Paşa'ya 25 Mayıs 1847 tarihli cevabı ise şöyledir: “Haşmetlü İngiltere Kraliçesinin, bu yazının altında imzası bulunan murahhas elçisi, kraliçe cenâblarının, vatandaşlarından olup kıtlık çeken fukaralara yardım olmak üzere Padişah Hazretleri tarafından gönderilen yardım, gerek Kraliçe cenablarına ve gerek İngiltere Devleti'ne memnurluk ve şükran doğurduğunu Devletlü Âli Efendi Hazretleri'ne arz ile bildirmek ister. Padişah Hazretleri'nin şanlı ve muazzam saltanatlarının işbu sadaka ve cömertlik hususu gerçekten de İngiltere'nin ziyadesiyle hoşuna gitti.”⁷⁸ Bu

⁷⁶Spray, “*Irish Famine Emigrant And The Passage Trade to North America*”, 7.

⁷⁷ BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi), İ.HR, 39/1847.

⁷⁸ BOA. İ.HR, 40/1888.

yapılan yardımla İngiltere, Osmanlı Devleti ile olan ilişkilerin yalnız politik münasebet ve ticaret ile değil yüzyıllar sürececek bir dostluğun kuvvetli bir delili olarak düşünmekteydi. Gerçekten de bu yıllarda Osmanlı Devleti ve İngiltere'nin ilişkileri hiç olmadığı kadar iyiydi. Zira bu tarihten kısa bir süre sonra patlak veren Kırım Savaşı'nda İngiltere Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı destekledi ve Rusya'ya savaş ilan etti.

1847 yılında Genç İrlanda Partisi'nin başkanı olan William Smith O'Brien ise 22 Mayıs 1849'da İstanbul'a gelerek İrlanda halkı adına Padişah'a teşekkür maksatlı bir mektup getirdi. Bizzat Padişah'a yazıp sunduğu mektup şöyledir: ⁷⁹ “Aşağıda imzaları bulunan biz İrlanda asilzadeleri, beyefendileri ve sakinleri, Osmanlı Padişahı tarafından acı çeken kederli İrlanda halkına gösterilen cömert hayırseverlik ve alâkaya en derin minnetlerimizi saygıyla takdim eder, onlar adına Padişah tarafından İrlanda halkının ihtiyaçlarını karşılamak ve acısını dindirmek üzere cömertçe yapılan bin sterlinlik bağış için teşekkürlerimizi arz ederiz.”⁸⁰

William Smith O' Brien'in getirdiği mektupta İrlandalıların, Sultan Abdülmecit'e yazdıkları teşekkürname ise şöyledir:

Zat-ı Şahaneleri Osmanlı Mülkünün Sultanı Abdülmecit Han'a, aşağıda imzası bulunan biz İrlanda eşrafı, siz Zat-ı Devletlerinin mağdur ve perişan İrlandalılara karşı gösterdiğiniz alaka ve geniş kereminiz dolayısıyla minnet ve en derin şükranlarımızı arz için müsaade istirham ediyoruz. Yine ahalemiz adına ihtiyaçlarımızın görülmesi için siz Zat-ı Şahaneleri tarafından yapılan 1000 sterlinlik nakdî yardım sebebiyle teşekkürle cesaret eğliyoruz. Hikmet-i ilahî memleketimizi başlıca gıda maddesinden mahrum etti; ahalemizi hiçbir medenî millete isabet etmeyen kıtlığa duçar eyledi. Bu çetin zamanda felaketzede İrlandalıların kendilerini ve ailelerini açlıktan kurtarmak için kendilerinden daha az belaya uğrayan diğer ülkelerin kerem ve ihsanına el açmaktan başka çaresi kalmadı. Siz Zat-ı Alileri yapılan bu çağrıya cevap verdiniz. Onlarca ırkdaşımızı yok olmaktan kurtaran bu vakitlice ve cömert yardımınız için İrlanda ahali adına Zat-ı Şahanelerine minnet ve şükranlarımızı arza müsaade rica ediyoruz.”⁸¹

Yapılan para yardımının miktarını Sultan Abdülmecit yeterli bulmamış, daha fazla yardım için gönderdiği bin liranın yanında, patates ve buğday yüklü üç gemiyi İrlanda'ya gönderdi. Gemiler Dublin Limanı'na doğru yola koyuldu. Ancak ellerinde Kraliçe'nin izni olmadığı beyan edildiğinden geri çevrilen Osmanlı gemileri, yüklerini boşaltmak için bu kez Dublin'in 50 kilometre kuzeyindeki Drogheda'ya doğru rotasını çevirmiş ve erzakları Drogheda Limanı'na bıraktı. Bu yardım İngiliz Kraliçesi'nden gizli olduğu için tam bir kayıt bulunmamaktadır fakat bugün yöre halkından bazı kişiler atalarından duyduklarını anlatmaktadırlar. Bugün Drogheda Belediyesi'nin ambleminde bulunan ay-yıldız, yöre halkının Türklere olan şükran borcunun bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca Drogheda'nın

⁷⁹ BOA. İ.HR, 54/2538.

⁸⁰ Behram Kılıç - Bahanur Alişoğlu / Drogheda, *Aksiyon*, 25 Mart 2013, Kıtıkla Gelen Kardeşlik.

⁸¹ *Aksiyon*, Kıtıkla Gelen Kardeşlik, 25 Mart 2013.

önemli tarihçisi ve *Drogheda: Its Place in Ireland History* kitabının yazarı Ted Greene de eserinde açıkça Osmanlı'nın İrlanda'ya üç gemi dolusu yiyecek yardımı yaptığını doğrulamaktadır. “Osmanlı Sultanı, Kraliçe Victoria tarafından yapılan kısıtlamayı, üç gemi dolusu yiyecekle aştı ve Osmanlı gemicileri Dublin'den gereken izni alamayınca, yiyecekleri gizlice Drogheda'nın küçük limanına boşalttı” dedi. Bir başka İrlandalı yerel tarihçi Brendan Matthews, sonuçları İrlanda medyasına yansıyan araştırmasında, üç adet olduğu belirlenen gemilerin rotasını ortaya çıkardı.

Matthews'un 10-14 Mayıs 1847 tarihli *Drogheda Argus* ve *Drogheda Conservative* gazetelerinden derlediği haberler, Selanik'ten gelip İrlanda'daki Boyne Nehri boyunca ilerleyen iki yabancı geminin, açlıktan kırılan Drogheda'ya gıda taşıdığını doğrulamaktadır. Porcupine ve Ann adlı bu iki gemi gibi buğday ve Hint mısırı taşıyan Alita adlı bir başka yabancı gemi daha Polonya'nın Szczecin limanından yine Drogheda'ya gıda getirdi. Tarihçi Matthews, “O dönemde Drogheda Limanı'nda kayıt tutulamıyordu. Bu zamanlama iddiaya tam uymaktadır. Osmanlı Sultanı bu gemileri İngiltere Kraliçesi'ni üzmemek için sessizce göndermiş olabilir. Gemiler farklı tarihlerde yola çıksa da aynı anda İrlanda'ya varmış” dedi.⁸² İşte, bu insani yardımın hatırasına Drogheda Belediyesi'nce yaptırılan şükran plaketi, yaklaşık 167 yıl önce Türk gemicilerin misafir edildiği eski belediye sarayının duvarına (şimdi burası Westcourt Oteli) çakıldı. 2 Mayıs 1995'teki bu tören, İrlanda Büyükelçimiz Taner Baytok ve dönemin Drogheda Belediye Başkanı Frank Godfrey'in ortak çabalarıyla gerçekleşti.⁸³

İrlanda Patates Kıtlığı'nda İrlandalılara yardım eden Osmanlı Devleti, bu konuda İngiltere'den bile bonkör davrandı. İlginçtir ki aynı Osmanlı Devleti, 1919-1921 yıllarında bağımsızlık mücadelesi veren İrlanda'ya karşı tarafsız kalmayı tercih etti. Bunun sebebi aslında kendisinin o dönemde İrlanda ile aynı durumda olması idi. Osmanlı Devleti'nin tüm kurumları İngiltere'nin işgali altındaydı ve İrlanda gibi Osmanlı Devleti'nde de İngiliz işgali karşısında Anadolu'da bağımsızlık mücadelesi başladı. Türk Milli Mücadelesi'ni verenlerin ise İrlanda'ya destekleri manevi anlamda tam oldu. İrlanda'yı aynı düşmana karşı savaştan kardeş ülke olarak adlandırdılar.

Özetle, 1845 yılında başlayan İrlanda Patates Kıtlığı beş yıl boyunca sürdü ve bedelleri ekonomik ve demografik açıdan oldukça ağır oldu. Milyonlarca insan öldü ve bundan çok daha fazlası da yaşadıkları sıkıntılar ve göç yüzünden çok büyük yaralar aldı. Osmanlı Devleti de kıtlık sürecinde İrlanda'ya elinden gelen ekonomik ve psikolojik yardımı esirgemedi. Böylelikle iki ülke arasında yüzyıllar boyunca unutulmayan büyük bir dostluk başladı.

⁸² *Aksiyon*, Kıtlıkla Gelen Kardeşlik, 25 Mart 2013.

⁸³ *Aksiyon*, Kıtlıkla Gelen Kardeşlik, 25 Mart 2013.

İrlanda'da tüm bu yaşananların sebebi olarak, İngiliz Hükümeti'nin İrlanda'da uyguladığı toprak politikası görüldüğü için, bu felaketten sonra bu alanda düzenlemeler yapan İrlandalıların isteklerini kabul eden İngiltere 1881'de İrlanda Toprak Yasası'nı yürürlüğe koydu.

İrlanda Toprak Ligi

Toprak dağılımı İrlanda iktidarının elde tutulmasında önemli bir unsur olarak görülmüş ve 19. yüzyılda da toprak yine en önemli sorunların temelini oluşturdu. Bu çerçevede 1879 yılında İrlanda Toprak Ligi (Irish Land League) kuruldu. Kurucuları İrlanda milliyetçisi olan Michael Davitt ve Charles Stewart Parnell'di. Hareketin istekleri, '3 F' sloganı altında belirlendi. a) Adil Kiralama (fair rent), b) Serbest Satış (free sale) c) Kiraların Esnekliği (fixity of tenure). Lig sadece kendini toprak konusuna odaklamasına ve kendisini moral bir güç olarak görmesine rağmen Londra ve İrlanda milliyetçileri tarafından bağımsızlığa giden yolda önemli bir adım olarak algılandı. Lig önemli silahı olan boykotlarla etkili olmuş ve başarılı çalışmaları sonucunda 1881 İrlanda Toprak Yasası (Irish Land Act) yürürlüğe girdi. Ancak yasal değişikliklere karşın toprak alanındaki sorunlar tam anlamıyla çözülemedi. Bu nedenle İrlanda Toprak Ligi, Parnell'in İrlanda Sorununa çözüm için kurduğu Ulusal Lig'e (National League) de ilham ve oy kaynağı oldu.⁸⁴

İlk Çözüm Arayışları

İrlanda'daki tüm bu sorunlar İngiltere'de de büyük yankılar uyandırdı. İngiltere'de dört defa başbakanlık yapan ve liberalizmin İngiltere'de yerleşmesinde etkili olan William Gladstone, İrlanda sorununun büyük boyutlara ulaştığını ve çözülmesi gerektiğini düşünüyordu. 1881'de, daha önce çıkarılan toprak yasasından daha kapsamlı bir yasa çıkarıldı. Ancak yasa, İrlandalı Avam Kamarası üyelerince yetersiz görüldü ve olaylar devam etti. İrlandalı milliyetçiler tarafından Dublin'de görevlendirilen Lord Cavendish ve yardımcısı öldürüldü. Bundan sonra İrlandalı milliyetçilerin önderi ve Avam Kamarası üyesi Parnell tutuklandı. Gladstone, İrlanda sorununun İrlanda'ya özerklik tanınmasıyla çözüleceğini düşünüyordu. Gladstone tarafından hazırlanan İrlanda Yasası (Irish Home Rule), 1885'de Liberal Partiyi ikiye böldü. Liberal Partinin muhalif kanadının oylarıyla düşürüldü. Ayrıca bu yasaya

⁸⁴ Laçiner, *İngiltere, Terör*, 11.

İrlandalıların büyük çoğunluğunun destek vermesine rağmen Ulster bölgesinde yaşayan Protestan “Birlikçiler” karşı çıktı. Yasanın reddedilmesi üzeri Gladstone istifa etti.⁸⁵

1886’da 3. kez başbakan olan Gladstone, İrlanda Parlamentosu’na iç işlerinde geniş yetkiler veren özerklik yasa tasarısını yeniden hazırladı. Tasarıya göre İrlanda sadece dış işlerinde ve güvenlik konularında İngiltere’ye bağlı kalacaktı. Ancak tasarı Avam Kamarası’nda 30 oyla düşürüldü. İrlanda sorununu fazlasıyla önemseyen Başbakan William Gladstone 1893 yılında bu konuda ilerleyebilmek için İrlandalı milletvekillerinin desteğini alarak İrlanda özerlik yasa tasarısını 3.kez hazırladı. Gladstone bu yasa tasarısını Avam Kamarası’ndan çıkarabilecek güçteydi ancak toplumun muhafazakâr kesimlerinin oluşturduğu Lordlar Kamarası ve Protestan Kuzey İrlanda Birlikçileri’nin baskısı buna engel oluyordu. Böylece İrlanda problemi İngiltere’nin uzun süre daha gündemini meşgul eden bir sorun haline geldi. Liberallerin iktidara geldiği 1906 yılına kadar bu konuyla ilgili bir girişim olmadı.⁸⁶

1906’da İrlandalıların desteği ile yeniden iktidara gelen Liberal Parti İrlanda’yı kendi içinde özerk yapacak olan düzenlemeyi (Home Rule Bill)’i hazırladı.⁸⁷ Asquit’in Liberal Hükümeti için bu konu çok önemliydi çünkü seçim başarılarında İrlanda Parlamento Partisi’nin desteği büyük olmuştu. Bu desteğin karşılığını verme zamanı geldi. Liberaller bu tasarıyı Meclis’ten geçirdi ve bunda Lordlar Kamarası’nın veto yetkisini kaybetmesinin büyük rolü oldu. Lordlar Kamarası’nın düşüncesi bu konuda kamuoyu oluşturmaktı ancak I. Dünya Savaşı bütün planların askıya alınmasına sebep oldu. Savaş boyunca hükümet Home Rule Bill’in gerektirdiği şartları yerine getiremeyince sonucu 1916 isyanı oldu.⁸⁸

1916 Paskalya Ayaklanması

1913 yılında James Connoly, James Larkin ve Jack White tarafından Dublin’de polisler karşı işçi gösterilerini savunmak için kurulan İrlanda Vatandaş Ordusu (Irish Citizen Army) ve İrlanda Cumhuriyet Kardeşliği (Irish Republican Brotherhood) İngiltere’ye karşı silahlı mücadeleyi başlattı. Bu isyanın çıkmasının nedeni, Home Rule Bill’in 1914’e kadar uygulanmamış olması ve savaş dolayısı ile rafa kaldırılmasıydı. İrlandalılar bunu bir ihanet olarak değerlendirdi. Easter Rising denilen bu ayaklanmayı İngiltere, 1916 paskalyasında son derece kanlı bir şekilde bastırdı. Ayaklanmanın 15 önemli lideri idam edildi. İdam edilen

⁸⁵ Felix Gilbert, *The End of The European Era, 1890 to the Present* (New York: W. W. Noeton &Company, INC, 1970), 199.

⁸⁶ Gilbert, *The End of The European Era*, 199.

⁸⁷ Mesut Şöhret, “Etno-Dinsel Milliyetçilik Bağlamında İrlanda Sorunu,” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi IV*, (2013): 39-76.

⁸⁸ Gilbert, *The End of The European Era*, 199.

liderlerden biri olan James Connolly şu sözlerini söylerken başına geleceklere tahmin edercesine konuştu. “Bir Sosyalist olarak, anavatanımızın, hakkı olan mirasına –bağımsızlığa- erişebilmesi için bir insanın yapabileceği her şeyi yapmaya hazırım; ama toplumsal adalet taleplerinden en ufak bir eksiltme yaparak ayrıcalıklı sınıflarla uzlaşmamı isterseniz, o zaman reddetmek zorundayım”⁸⁹ dedi ve reddetti ancak sonu idam oldu. Kanlı bir şekilde bastırılan ayaklanmadan kaçanlar, ABD’ye ya da diğer ülkelere giderek yeni bir ayaklanma için yardım toplamaya başladılar. Özellikle Amerika’daki yapılan yardım kampanyaları etkili oldu. Bu ayaklanmanın bastırılmasında İngiltere Protestan gönüllü birliklerini kullandı. Giydikleri elbiselerden dolayı *Black and Tans* olarak adlandırılan bu birlikler bölgedeki mezhepsel kavgaların ürünüdür. İngiltere bu Protestan birliklerini “dost gruplar” olarak görüp sorunun çözümünde onlardan yararlanmak isteyince yapılan eylemler hem meşrulaştı hem de karşı tarafın nefreti arttı. Bu grubun Dublin ve Cork’ta bazı binaları yakması ve IRA mensubu olduğunu düşündüğü kişilere çok sert davranması İrlandalı Katoliklerde güvensizlik hissi oluşturdu. Bu çerçevede saldırıya uğrayan masum insanlar bir koruyucuya ihtiyaç duydu ve Sinn Fein ön plana çıktı. Silahlanan sadece Katolikler olarak kalmamış Protestanlar Ulster Gönüllü Gücü (Protestant Ulster Volunteer Force) adı altında İngiltere’yle birliği savunmaya başlamışlardır. İngiliz yönetimiyle işbirliği içinde olan bu gruplar Katoliklerin şiddete başvurmasında önemli bir sebep haline geldi.⁹⁰

Bağımsızlık Mücadelesinde Rol Oynayan Örgütler ve Önemli Liderler

Sinn Fein

1902 yılında Arthur Griffith tarafından kurulan siyasi bir partidir. Bu partinin ismi Old Castle’da basılan bir gazete isminden gelmekte olup anlamı ‘biz kendimiz’dir. Fenianlar ile İrlanda ve Cumhuriyetçi Kardeşliğin⁹¹ geleneğine sahip çıktı, aynı zamanda Gael kültür ve Rönesans’ından da özgün biçimde etkilendi. Mac Neil’in başkanlığında bir yandan İngiltere’nin oyalama politikasına bir yandan da Redmond’un İrlanda Partisinin aşırı uzlaşmacı tavrına karşı çıktı. Çok geçmeden İrlanda Gönüllüleri adı altında bir askeri kanat kurdu. Bu kanadın Patric Pearse yönetimindeki bölümü milli ideal uğruna bir fedakârlıkla İrlanda’yı uyarmayı kararlaştırdı 1916 Paskalya Ayaklanması başladı. Kanlı bir şekilde bastırılmasına rağmen ayaklanma amacına ulaştı. Kamuoyu artık birer şehit diye kabul ettiği kurbanların davasına

⁸⁹ Bobby Sands, *Hücrede Bir Gün, İngiliz Toplama Kamplarında Direnen İrlanda, Ek: James O’Connolly’nin Üç Yazısı*, çev. Şen Süer, 3.baskı (İstanbul: Sosyalist Yayınlar, 1996), 88.

⁹⁰ Laçiner, *İngiltere, Terör*, 13.

⁹¹ İrlanda’da kurulan ve IRA’nın alt yapısını oluşturan örgütlerdir.

gönülden bağlandı. 1918 seçimlerindeki zaferden sonra Cumhuriyetçiler Eamon de Valera'nın önderliğinde bir paralel hükümet kurdular. Kurtuluş Savaşı'ndan sonraki Londra Anlaşması'nı izleyen karışıklıklar 1921'de partinin dağılıp sürecini başlattı. De Valera'nın 1927'de parlamentoya yeniden girmesi ve Fianna Fail partisini kurması Sinn Fein'in sonu oldu. Fakat Sinn Fein 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden canlanarak İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun siyasal kolunu oluşturdu.⁹²

İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Irish Republican Army/IRA)

İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun kuruluş amacı, İrlanda'daki Britanya yönetimine son vermek idi. Çünkü Britanya İrlanda'yı 800 yıldır yönetmesinin yanında İrlandalıları İrlandalı yapan özelliklerini sert uygulamalarıyla yok ediyordu. Halkı Protestanlaştırmış, dillerini konuşmaları engellemişti. Bu gibi katı uygulamalarıyla halkı bezdirmişti.⁹³ 1800'deki Birlik Yasası'ndan sonraki süreçte, İrlanda Cumhuriyeti düşüncesi oluştu ve IRA bu amaç için savaştı.⁹⁴ Britanya'nın kalıcı düşmanı İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun kuruluşuna baktığımızda ilk olarak 1916 görülse de bu hareketin temeli çok daha önceden oluştu.

1690 Boyne Savaşı'ndan sonra uygulanan Ceza Kanunları ile İrlandalı Katoliklere uygulanan baskılar İrlanda'yı sömürge haline getirirken bir yandan da İrlanda ulusçuluğunun temelini oluşturdu. Bu olaylara ilk tepki yukarıda da bahsedildiği gibi Wolf Tone (The father of Irish republicanism) isimli İrlandalı vatansever tarafından verildi. Tone, Birleşik İrlanda Topluluğu (Society of United Irishmen) adı altında Katolik ve Protestan tüm İrlandalıları kısmen de olsa İngiltere'ye karşı toplamayı başardı. Bu amaçla 1798 ayaklanmasında İrlandalıları ilk kez örgütlendi. Fakat Tone İngilizler tarafından yakalanıp idam edilince hareket son buldu ve kanlı çatışmalarla bölündü.⁹⁵

Bu ayaklanma bastırıldıktan sonra Britanya, İrlanda üzerindeki katı uygulamalarını daha da arttırarak yarı bağımsız olan İrlanda Parlamentosu'nu Birlik Yasası (Act of Union) ile feshetti Böylece İrlanda, Londra Parlamentosu'nun kontrolüne girdi. Britanya ile birleşmeyi kabul eden İrlandalıları "Birlikçi" (Unionist) dendi. Üç yıl sonra yalnız bir cumhuriyetçi olan Robert Emmet isyan etmiş fakat hemen ezilmiş ve tutuklandı.⁹⁶

İrlanda'nın bağımsızlığı ya da Katoliklerin sınırlı haklarının genişletilmesi için 19. yüzyılda birçok barışçı ya da ayrılıkçı örgüt kuruldu. ABD'deki İrlandalı göçmenlerin desteğini

⁹² Büyük Larousse, Cilt 20 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 10572.

⁹³ Susie Derkins, *The Irish Republican Army*, (New York: The Rosen Publishing Group,2003), 4.

⁹⁴ Brendan O' Brien, *The Long War: The IRA and Sinn Fein* (New York: Syrocuse University Press, 1999), 9.

⁹⁵ Laçiner, *İngiltere, Terör*, 8.

⁹⁶ O' Brien, *The Long War: The IRA and Sinn Fein*, 9.

de arkasına alan bu örgütler İngiltere'yi ekonomik ve siyasi açıdan zorlamaya başladı. Bunların içlerinde dikkat çekenlerden biri Genç İrlanda (Young Ireland) idi. Bu hareket 1848'de İrlanda Kraliyet Polis Teşkilatı (The Royal Irish Constabulary) ile çatışmaya girdi ve büyük zayıf verdi. Hayatta kalanların çoğu da İrlanda'yı terk etmek zorunda kaldı.⁹⁷

1848'de Genç İrlanda hareketine katılanlardan olan James Stephen ve John O' Mahony İrlanda'dan kaçarak Paris'e yerleşmişlerdir. Bu iki arkadaş Avrupa'da gizli Fransız ve İtalyan organizasyonlarından etkilenerek birlikte İrlanda'da devrimci bir örgüt kurmaya karar verdi. James Stephens 1856'da İrlanda'ya giderek 1858'de örgütün İrlanda'daki kolu olan İrlanda Cumhuriyetçi Birliğini (Irish Republican Brotherhood) bağımsız demokratik bir İrlanda için kurmuş, John O' Mahony ise New York'a giderek örgütün ABD kolu olan Fenian Kardeşlik Örgütü'nü (Fenian Brotherhood) devrim için para ve silah sağlayan bir organizasyon şeklinde oluşturdu. Başlangıçta ABD kolu pek başarı sağlayamamış olsa da 1865'e doğru güçlenerek İrlanda'ya para ve silah göndermeye başladı.⁹⁸

1912 yılında Britanya'nın Liberal Hükümetine karşı İrlanda bağımsızlığı için bir fiziksel karşı güç olmadı. Bunun sebebi ise Birlikçilerin yani Britanya hâkimiyetini benimseyenlerin kısıtlamalarıydı. Birlikçileri özellikle Kuzeyde British Conservative Party destekliyordu. Bu grup kuzey ve güney İrlanda'nın ayrılmasında etkili oldu.⁹⁹

1913 yılında James Connoly, James Larkin ve Jack White tarafından Dublin'de polisler karşı işçi gösterilerini savunmak için İrlanda Vatandaş Ordusu (Irish Citizen Army) kuruldu. 1916 yılında İrlanda Vatandaş Ordusu (Irish Citizen Army) ve İrlanda Cumhuriyet Kardeşliği (Irish Republican Brotherhood) İngiltere'ye karşı silahlı mücadeleyi başlattı. Yukarıda da belirtildiği gibi Easter Rising denilen bu ayaklanma I. Dünya Savaşı'nın ortasında İngiltere Almanya'ya karşı savaşırken ortaya çıktı. İrlandalı militanlar yukarıda bahsedilen örgütlerin çatısı altında savaşarak Britanya varlığına karşı koymuşlardır. Bu silahlı grupların hep birlikte mücadele vererek tek bir çatı altında toplanması İrlanda Cumhuriyet Ordusunu (Irish Republican Army) oluşturdu. Bu yeni Cumhuriyet Ordusu'nun ilanıydı. Bu ayaklanmayı İngiltere 1916 Paskalyasında son derece kanlı bir şekilde bastırdı. Ayaklanmanın 15 önemli lideri idam edildi.¹⁰⁰

I. Dünya Savaşı sonrası 1918'de İngiltere' de genel seçimler yaklaşmıştı. İrlanda' da başı çeken parti 1905 yılında Arthur Griffith tarafından kurulan Sinn Fein partisiydi. Paskalya Ayaklanmasından kaçıp kurtulabilen liderler Sinn Fein'e sığınmışlardı. Çünkü onlar gibi Sinn Fein'in amacı da özgür bir İrlanda Cumhuriyeti kurmaktır. 1918'in aralık ayında yapılan

⁹⁷ Laçiner, *İngiltere, Terör*, 10.

⁹⁸ Brian Hanley, *IRA: A Documentary History 1916-2005* (Dublin: Gill & Macmillan, 2010), 42.

⁹⁹ O' Brien, *The Long War: The IRA and Sinn Fein*, 10.

¹⁰⁰ O' Brien, *The Long War*, 10.

seçimde Sinn Fein, Westminster (İrlanda)' a ayrılan 106 koltuğun 73' üne sahip olmuş ve açık ara farkla kazandı. Geriye kalan koltukların Ulster (Kuzey İrlanda) dışında hepsini Katolik partiler kazandı. Katolikler parlamentoda oluşturdukları bu çoğunluktan faydalanarak Dublin' de ayrı bir meclis kurmak istemişlerdir. Ve böylece İngiltere'den bağımsız olmak için girişilen Kurtuluş Savaşı başladı. Kuzey İrlanda Protestanları azınlıkta kaldıkları için böyle bir şeye cesaret edememiş ve İngiltere'nin yanında yer almışlardır. 1919 yılında İngilizlerin yanında yer alan Protestanlar ile bağımsız bir İrlanda Cumhuriyeti için savaş veren Katolikler arasında anlaşmazlık çıkınca Londra duruma müdahale etti. İngilizler "İrlanda Hükümet Yasası" adı altında, güneyde Dublin' de ve kuzeyde Belfast' ta olmak üzere iki meclis kurma kararı aldı. Protestan Kuzey İrlandalılar zaten İngiltere ile birleşme yanlısı oldukları için kararı kabul etmiş fakat Katolikler bu karardan hiç memnun olmamışlardır. Çünkü onlar bağımsız bir devlet istiyorlardı.¹⁰¹

1919' da İrlanda Gönüllüleri (Irish Volunteers) adı altında ortaya çıkan grupla İngilizlerle çatışmaya girdi. Bu grubun başını çeken kişi Michael Collins idi. İrlanda Kurtuluş Savaşı tam olarak, 21 Ocak 1919' da İrlanda Gönüllülerinden olan Dan Breen' in iki polisi öldürmesi ve aynı tarihte Sinn Fein'li liderlerin Dublin'de kendi meclislerini (Dail Eirann) açmaları sonucu başladı. Bu olaydan sonra İrlandalılar İngilizlerin kamu mallarına saldırmaya başlamışlardır. Aynı zamanda İngiliz Hükümeti'nin önde gelenlerini katletme çabasında bulunmuşlardır. Bunlardan ilki bir Yargıç olan John Milling idi. Bu arada İrlandalı liderler Eamon de Valera ve Michael Collins kendilerini göstermekteydiler.¹⁰²

1920 yılına doğru gidilirken İngilizlerin acımasız şiddeti ve katliamları kendini göstermeye başladı. İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Irish Republican Army) işte bu yıl içinde kendini göstermeye başladı. 150 karakolun yakılması, yerel Yargıç Lendrum'un kaçırılması gibi olaylarda IRA boy gösterdi. Bu sırada Michael Collins' in üstün zekâsı, organizasyon yeteneği ve dayanıklı iradesi, kendisi ile bağlantı kuran herkesi etkilemekteydi.¹⁰³

1921 yılına gelindiğinde çatışmalar aynı hızla devam etmekteydi. Şubat 1921' de IRA üyesi Coffey kardeşlerin öldürülmesi sonrası Anti-Sinn Fein Topluluğu'ndan iki kişi IRA tarafından öldürülmüştür. Daha sonra IRA birlikleri Dublin' de bulunan The Custom House isimli hükümet binasını bastı. Bu İngilizlerin İrlandalılar üzerinde yeterli güce sahip olmadığını gösterdiği gibi 5 IRA üyesinin öldürülmesi ve 80'den fazlasının yakalanıp gözaltına alınması da IRA'nın yeterli askeri ekipmana sahip olmadığını ortaya koydu. Devam eden çatışmalarda Katoliklerin başarısızlıkları sürerken Britanya, Anglo- Irish Antlaşması olarak kabul edilen

¹⁰¹O' Brien, *The Long War*, 12.

¹⁰²O' Brien, *The Long War*, 13.

¹⁰³Hanley, *IRA: A Documentary History 1916-2005*, 43.

ateşkes antlaşmasını, Temmuz 1921'de önerdi. Antlaşmaya göre yerel olarak İrlanda'nın güneyini 26 eyalete (bağımsız İrlanda eyaletleri) ve Kuzey İrlanda'yı Britanya'ya bağlı 6 eyalete ayırdı. Güney iç işlerinde bağımsız dış işlerinde Britanya'ya bağlı olacaktı. Ama daha önemlisi insanlar özgürce Katolik inançlarını yaşayabileceklerdi. Fakat kuzeydeki Katolikler, Protestanlarla aynı haklara sahip değildi. Polisler ve askerler onlara adaletli davranmıyorlardı.¹⁰⁴

Bu antlaşma tüm İrlandalıları ikiye bölmüştür. Antlaşma sonunda Kuzey İrlanda'da Sinn Fein 6 sandalye aldı. Güney İrlanda'da ise 124 Sinn Fein'li tarafından Second Dail Eireann (ikinci meclis) oluşturulması teklif edildi. Fakat Sinn Fein parlamentoları bölmeyi reddetmiş ve bu yüzden tüm temsilcileri Dublin Parlamentosu'na gönderdi. Bundan sonra Mecliste Temmuz 1921'de antlaşmanın imzalanıp imzalanmayacağına dair tartışma başladı. Bu anlaşmanın lehinde olanlar Genel Kurmay Başkanı Richard Mulcahy, Başkan Yardımcısı Eoin O'Duffy, İstihbarat Bakanı Michael Collins ve Arthur Griffith idi. Bu kişiler bu anlaşmanın İrlanda bağımsızlığına giden yolda önemli bir adım olduğunu ve kabul edilmesinin faydası olduğunu, savaştan güç kalmadığı gerekçesiyle kabul edilmesini istemişlerdi. Fakat Başkan olarak görülen Eamon de Valera, savaş bakanı Sean Russel ve maliye bakanı Liam Mellow tam bağımsız ve birleşik İrlanda Cumhuriyeti için kabul edilmemesini istediler. Tartışmalar devam ederken Dail Eirean anlaşmayı 8 Ocak 1922'de onayladı. Eamon de Valera ve bazı Sinn Fein üyeleri özgür İrlanda yanlısı olduğu için meclisten ayrıldı.¹⁰⁵ Bu yaşananlar Güney İrlanda'yı iç savaşa götürdü. Antlaşma yanlıları ve karşıtları birbirlerine karşı savaş açtılar. Michael Collins (antlaşmadan sonra başbakan) bu savaşta öldürüldü.

Bu antlaşma İrlanda Cumhuriyetçileri tarafından da kabul edilmedi. Cumhuriyetçiler özellikle IRA üyeleri 32 eyaletin bağımsızlığı için savaşmaları gerektiğini anlamışlardı. IRA bu amaçla savaşa da bazı İrlandalılar IRA'nın akılsızca şiddet kullandığını düşünüyorlardı. IRA saldırılarının çoğu Britanya askerine, polisine, hükümet yetkililerine, Protestan aşırı gruplarına karşı oldu. Fakat bu saldırılarda masumlar da ölmüştür. Bu da IRA'ya karşı olan tepkiyi arttırdı. IRA sonunda anlaşmayı kabul etmek zorunda kaldı ve kuzey ile sınır 1925'de çizildi. Bundan sonra IRA faaliyetlerini kuzeyde, kuzeyin bağımsızlığı için günümüze kadar sürdürse de hala istedikleri gibi bir sonuç elde edemediler.¹⁰⁶

¹⁰⁴Derkins, *The Irish Republican Army*, 4.

¹⁰⁵Andrew Sanders, *Inside the IRA: Dissident Republicans and the War for Legitimacy* (Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd, 2011), 3.

¹⁰⁶Derkins, *The Irish Republican Army*, 6.

Eamon De Valera

Paskalya Ayaklanmasına katılan geleceğin İrlanda'sının en önemli liderinden birisi de Eamon De Valera idi. 14 Ekim 1882 de ABD'nin New York eyaletinde doğdu. Babası İspanyol asıllı annesi ise İrlanda asıllıdır. Babası ölünce İrlanda'ya (Limerick) annesinin yanına geldi, İrlanda Ulusal Üniversitesi'nde matematik okudu. Daha sonra Galceyi öğrendi ve gönüllülere katıldı. Eamon de Valera ile çağdaşı Atatürk arasında yüzeysel benzerlikler vardır. İkisinin de gençliklerinde matematiğe ilgisi askeri kahramanlıklarla oluşmuş milli bir ün, uluslararası barışı savunan açık sözlülük olmakla beraber Türk lideri gayretli bir şekilde tüm enerjisini ülkesine ve insanlarına kültürel geçmişten uzaklaştırmaya adanmışken Eamon de Valera İrlandalılara bunun tersini yaptı.¹⁰⁷

Resim 1: Eamon de Valera

Kaynak: https://www.google.com.tr/search?q=eamon+de+valera&es_sm

Paskalya Ayaklanmasında 3. Taburda Boland's Mill'e, Büyük Kanal havzasına, Dublin'in gerilerinden Westland sıralarına uzanan demiryolu istasyonuna ve Mount St. Karakolunun hâkim olduğu Dublin Dun Laoghaire yoluna komutanlık etti.¹⁰⁸ Ayaklanmanın bastırılmasından sonra yakalandı. Ancak Amerika vatandaşı olduğu için idam edilmeyip hapse atıldı. 1917'de hapishaneden salındıktan sonra Sinn Fein ve Irish Volunteers'in başkanı seçildi. 1918'de diğer Sinn Fein liderleri ile birlikte Alman casusluğu iddiasıyla tutuklandı. 1919

¹⁰⁷ T. Reyle Dwyer, *Eamon de Valera* (Dublin: Gill and Macmillan, 1980) , 2.

¹⁰⁸Tim Pat Coogan, *Michael Collins Part 1* (London: Paperview U.K. Ltd. in association with the Irish Independent, 2006), 44.

Şubatında Lincoln hapisanesinden kaçarak Dail Eireann'a (İrlanda Meclisi) başkan seçildi. 1919 Haziran'ında Amerika'ya giderek İrlanda için 5 milyon dolar topladı ancak İrlanda Cumhuriyeti için Amerika topluluğu oluşturmada başarısız oldu. Aralık 1920'de Amerika'dan İrlanda'ya döndü yokluğunda IRA'ya başkanlık eden Michael Collins birlikte İngiltere'ye karşı olan İrlanda Kurtuluş Savaşı'na liderlik etti. Ancak savaştan sonra önerilen anlaşmayı kabul etmemesi tüm İrlandalıları etkiledi. O ve tam bağımsızlıktan yana olanlar tam bağımsız İrlanda için savaşmaya devam ettiler. Ancak iç savaşı kaybetmelerinden sonra anlaşmaya varılsa da Eamon de Valera hiçbir zaman bağımsız İrlanda Cumhuriyeti fikrinden vazgeçmedi. Bu sebeple yeniden iktidara geldiği tarih olan 1932 yılında ilk iş olarak 1921 İrlanda-İngiltere Anlaşması'nın ekonomik olarak İrlanda'yı İngiltere'ye bağlayan maddelerinin feshedilmesi için gereken sorumlulukları yerine getirmedi. Böylece 1938'e kadar İngiltere'ye ekonomik savaş açtı. Bununla yapmak istediği tam bağımsız İrlanda Cumhuriyeti hayalini gerçekleştirmeyi. 1948' kadar İrlanda başkanı olarak kalan Eamon de Valera bu tarihte seçimleri kaybetti ancak 1949'da İrlanda'da cumhuriyet ilan edildi. Eamon de Valera, (1951-1954), (1957-1959) yıllarında başbakanlık, (1959-1973) tarihlerinde de cumhurbaşkanlığı yaptı. 1975'de yaşama veda eden Eamon de Valera tüm hayatını İrlanda'ya adanmış bir liderdir. Ünlü İngiliz lideri David Lloyd George onun için hayatım boyunca tanıdığım hiç kimseye benzemiyor, kesinlikle eşsiz dedi.¹⁰⁹

Michael Collins

12 Ekim 1890'da İrlanda'nın Cork şehrinde doğdu. Zengin olan ailesi uzun süredir Cork'ta yaşıyordu. Bu aile daha önce 1798 isyanına karıştı. Babası Fenian hareketinin üyesiydi. 15 yaşında okulu bitince Royal Mail'de çalışmaya başladı daha sonra Londra'ya kız kardeşinin yanına taşınarak orada King's College London'da okudu. Orada Irish Republican Brotherhood örgütüne katılarak İrlanda bağımsızlığı için mücadele etmeye karar verdi. 1916'da Dublin'e döndü ve kısa zamanda Irish Republican Brotherhood'da saygı gören biri oldu. Bu onu 1916 ayaklanmasının liderlerine (Count Plunkett ve Joseph Mary Plunkett) finansal danışman yaptı. Collins ayaklanmada silah hazırlıyor ve aynı zamanda askeri talim yaptırıyordu. Paskalya Ayaklanması onun milli sahneye çıkışının ilk perdesiydi. Ayaklanma günü Genel Posta Ofisi'nde Dublin'deydi. Burada Patrick Pearse, James O'Connolly ve diğer liderlerle tanıştı.¹¹⁰

¹⁰⁹ Dwyer, Eamon de Valera, 2.

¹¹⁰ Coogan, Michael Collins, 5

Resim 2: Michael Collins

Kaynak: <https://www.google.com.tr/search?q=michael+collins&es>

Ayaklanma başarısız olunca tutuklandı ve hapsedildi. Aralık 1916'da diğer tutuklularla birlikte salındı. İngiltere Hükümeti ayaklanmadan Sinn Fein'i sorumlu tutuyordu. Bunun üzerine ayaklanmaya katılanlar partinin ününü kurtarmak için toplandılar ve Michael Collins 1917 Ekiminde partinin yöneticisi oldu. 1918 genel seçimlerinde Sinn Fein Dublin'in oylarının çoğunu topladı. Rakiplerinin aksine İrlanda Parlamento Partisi ve Sinn Fein, Westminster'daki koltuklarında oturmayı değil İrlanda Parlamentosunu kurmak istediler ve Dail Eireann isimli ilk First Dail'de denen yeni parlamentoyu 1919 yılı Ocak ayında okudular. Eamon de Valera ilk başbakan Michael Collins'i Ekonomi Bakanı olarak atadı. Dail Eireann'nın ilk toplantı günü 21 Ocak 1919'da İrlanda Kurtuluş Savaşı'nın ilk izi başladı. Michael Collins İrlanda Ulusal Ordusu'nun ilk komutanı olarak generalleri O'Sullivan ve Eoin O'Daffey ile birlikte İrlanda Kurtuluş Savaşı'nı yönetti.¹¹¹ Bu savaşın sonucunda Britanya Hükümeti ile görüşmek için Londra'ya gitti. Anlaşmanın kabul edilip edilmemesi konusundaki tartışmadan doğan iç savaşta öldürüldü.

¹¹¹ Coogan, Michael Collins, 7.

Arthur Griffith

31 Mart 1872 yılında Dublin’de doğdu. Ölüm tarihi olan 12 Ağustos 1922’e kadar İrlanda’nın bağımsızlığı için savaştı. Bu amaçla 1905’de Sinn Fein partisini kurdu. 21 Ocak 1919- 10 Ocak 1922 tarihleri arasında Cumhurbaşkanlığı Yardımcılığı yaptı. Gençlik yıllarında Dublin’de dizgici olarak çalıştıktan sonra Güney Afrika’ya gitti. Güney Afrika’da bulunduğu 1896-98 arasında madencilik ve gazetecilik yaptı. Ülkesine döndükten sonra, *The United Irishman*, *Sinn Féin*, *Eire* ve *Nationality* adlı siyasal gazeteleri yayımlamaya başladı.¹¹²

Resim 3: Arthur Griffith

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Arthur_Griffith

Griffith, başlangıçta İrlanda’nın özerkliğinin İrlandalı milletvekillerinin İngiliz Avam Kamarası’nda sürdürdükleri yasal mücadeleyle değil, pasif direnişle kazanılabileceğini görüşündeydi. Bu amaçla gelir vergilerinin ödenmemesini ve İngiliz Avam Kamarası’nın İrlandalı üyelerinin İrlanda’da bir ulusal meclis oluşturmasını önerdi. Cumann nan Gaedheal’de (Gael Birliği) Ekim 1902’de Dublin’de yaptığı bir toplantıda Griffith’in görüşlerini onaylandı. Başlangıçta bu politika için kullanılan Sinn Fein (biz kendimiz) adı, zamanla hareketin üyeleri için kullanılmaya başlandı.¹¹³

¹¹² Padraic Colum, *Arthur Griffith* (Dublin: Browne and Nolan Ltd., 1959), 12.

¹¹³ Colum, *Arthur Griffith*, 20.

Griffith, 1912'de parlamento'ya sunulan ve İrlanda'nın bir bölümüne özerklik tanınmasını öngören Yönetmelik Özerklik Yasası'na İrlanda'yı böldüğü gerekçesiyle şiddetle karşı çıktı. 1912'de İrlanda'yla İngiltere'nin birliğini savunan Ulster Gönüllüleri adlı örgüt kurulunca, bu örgütün girişebileceği şiddet eylemlerine karşı koymak üzere İrlanda Gönüllüleri'nin örgütlenmesine yardımcı oldu. I. Dünya Savaşı sırasında İrlandalıların İngiltere adına savaşmalarına karşı çıktı.¹¹⁴

Paskalya Ayaklanmasına (1916) katılmaması, radikal milliyetçiler üzerindeki etkisini yitirmesine neden oldu. Ama Mayıs 1916'da tutuklanarak Frongoch'taki öteki Sinn Féin üyeleriyle birlikte, Galler bölgesindeki Merioneth'te bulunan bir tutuklu kampına gönderilince yitirdiği nüfuzunu yeniden kazandı. Griffith ve arkadaşlarının Aralık 1916'da serbest bırakılmalarından sonra Sinn Féin'in başkanlığına Eamon De Valera seçildi. Yeniden gazeteciliğe başlayan Griffith, İngiliz yönetimine karşı yazıları nedeniyle iki kez daha hapse girdi.¹¹⁵

Aralık 1918 seçimlerinde Sinn Féin'in büyük bir başarı kazanması üzerine Avam Kamarası'nın İrlandalı üyeleri Dublin'de kendi meclisleri Dáil Éireann'ı (İrlanda Meclisi) oluşturdu ve Griffith'in planının da ötesine geçerek İrlanda Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan ettiler. De Valera cumhurbaşkanlığına, Griffith ise yardımcılığına getirildi. Griffith, De Valera'nın Kuzey Amerika'da bulunduğu 1919-20 yıllarında yönetimi Michael Collins ile birlikte üstlenerek İngilizlere karşı pasif direniş programını uygulamaya koydu.¹¹⁶

1921 sonbaharında Londra'da yapılan özerklik görüşmelerinde Michael Collins ile birlikte gitti. İrlanda heyetine başkanlık etmeyi isteksiz de olsa kabul etti. Bu görüşmelerin sonunda Ulster bölgesindeki altı ilin İngiltere'ye bağlı kalması koşuluyla dominyon statüsündeki Serbest İrlanda Devleti'nin kurulmasını öngören İngiliz-İrlanda Antlaşması imzalandı. İngilizlerin koşullarını kabul eden ilk İrlandalı delege olan Griffith, sonuçtan hoşnut olmamakla birlikte, bu antlaşmanın İrlanda'nın tam bağımsızlığına giden yolda bir adım olduğuna inanıyordu. İngilizlerin dayattığı koşullara karşı çıkan De Valera ise antlaşmanın Dáil Éireann'da onaylanması (7 Ocak 1922) üzerine istifa etti. Griffith, De Valera'nın yerine cumhurbaşkanı oldu. Yeni kurulan geçici hükümetin başkanlığına ise Michael Collins getirildi. Antlaşmaya karşı çıkanların sert muhalefeti üzerine İrlanda'da iç savaş başladı. Aşırı çalışmadan sağlığı bozulmuş olan Griffith, 12 Ağustos 1922'de yaşamını yitirdi.¹¹⁷

¹¹⁴ Coogan, *Michael Collins Part 1*, 8.

¹¹⁵ Colum, *Arthur Griffith*, 30.

¹¹⁶ Coogan, *Michael Collins Part 1*, 9.

¹¹⁷ Colum, *Arthur Griffith*, 22.

İKİNCİ BÖLÜM

İRLANDA BAĞIMSIZLIK MÜCADELESİ'NİN (1919-1921) OSMANLI/TÜRK BASININA YANSIMASI

1919-1921 yılları arasında İrlanda, bağımsızlık mücadelesini İngiltere'ye karşı vermiş olmasına rağmen, tüm dünyanın ve Osmanlı Devleti'nin dikkatini çekti. Bu savaşın daha doğrusu bağımsızlık mücadelesinin, İrlanda tarafından kazanılması demek, İngiltere'nin döneme damga vuran gücünün azalması demektir. Ayrıca İngiltere'nin diğer sömürgeleri bu durumu örnek alabilirdi. Bu mücadelenin yaşandığı yıllarda Osmanlı Devleti İtilaf Devletleri'nin, başkent İstanbul ise İngiltere'nin işgali altındaydı. Bu işgaller karşısında Anadolu'da Türk Milli Mücadelesi başladı. Milli Mücadele'nin muhatabı olan İngiltere'de böyle bir durumun olması Osmanlı basınında önemli bir yer tuttu. İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne Osmanlı basınının bakışı iki taraflıydı. Milli Mücadele yanlısı gazeteler bu savaşı takdir edip manevi destek verirken, Milli Mücadele karşıtı gazeteler isyan olarak değerlendirdi. Bu sebeple tezin bu bölümünde dönemin Osmanlı gazetelerinden olan *Hâkimiyet-i Milliye*, *Vakit*, *Yenigün*, *İleri*, *Akşam*, *İkdam*, *İfham*, *Öğüt*, *Albayrak*, *Babalık*, *Peyam-ı Sabah*, *Dersaadet*, *Alemdar* gibi gazeteler ve *Sebilürreşat*, *Aydede* gibi dergiler ile İrlanda gazetelerinden *The Irish Times* ve *The Irish Independent*'in ve İngiltere gazetesi *The Times*'in anlatımına göre İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi aktarılacaktır. Ayrıca bu savaşın Osmanlı basınındaki değerlendirilişi örneklendirilecektir.

Silahlı Mücadelenin Başlaması ve İngiltere'nin Yaklaşımı

20. Yüzyılın başlarında dünyanın en güçlü devleti olan Britanya İmparatorluğu için İrlanda problemi artık sıradan bir isyan olmaktan çıkmıştı. Bu soruna kalıcı bir çözüm getirmeye çalışan İngiltere, hükümet içindeki görüş ayrılıklarından dolayı bir türlü fikir birliği sağlayamadı. Üstüne I. Dünya Savaşı'nın başlaması tüm planların askıya alınmasına neden oldu. Savaşın tüm şiddetiyle devam ettiği bir sırada İngiltere'yi içeriden sarsan 1916 Paskalya Ayaklanması, İngiliz Hükümeti'ni şaşkına çevirdi. Bu ayaklanmanın ardından çözülmesi şart hale gelen İrlanda bağımsızlık hareketi, ilk başlarda güç kullanılarak halledilmeye çalışılsa da daha sonraları siyasi anlamda yapılan girişim ve değişimlerle çözüm yolları arandı.

İngiltere'de bu sırada, (1916'da) Asquith liderliğindeki Liberal Parti bölündü, Lloyd George partinin bir kısmıyla birlikte ayrılarak Muhafazakâr Parti'nin de desteği ile bir koalisyon

hükümeti kurdu. Aralık 1916'da başbakan olan Lloyd George, istifa ettiği 1922 yılına kadar İngiliz Hükümeti'ni ve savaş politikasını yönetti.

1918 yılına gelindiğinde, İngiltere ve müttefikleri olan İtilaf Devletleri askeri anlamda I. Dünya Savaşını kazandı, İttifak Devletleri ise kaybetti. Dönemin süper gücü olan İngiltere savaş sonrası dünyada da egemenliğini sürdürüyordu. Savaşı kazanan başbakan olarak tarihe geçen Lloyd George için Muhafazakâr Parti liderleri bile “isterse ömür boyu başbakan olarak kalabilir” yorumunda bulundular. Edindiği bu saygınlıkla Aralık 1918 seçimlerini de ezici bir çoğunlukla kazanan Lloyd George, parlamentodaki Liberal ve Muhafazakâr milletvekillerinin yüzde 85'inin desteğini aldı. Ancak askeri alanda güçlü olan İngiltere politik alanda zayıftı. Kendi içinde işçi sınıfı hareketleriyle, sömürgelerinde ise antiemperyalist isyanlarla karşı karşıyaydı.¹¹⁸ Bu sorunların en ciddiisi, İngiltere'nin uzun süredir uğraştığı İrlanda meselesiydi. Aralık 1918 seçimlerinde Sinn Fein seçimin galibi oldu. Westminster'da İrlanda için ayrılan 105 sandalyeden 73'ünü Katolik Sinn Fein kazandı.¹¹⁹ İrlandalılar seçimlerde oylarını bağımsızlık için verdiler ancak demokrasi görmezden gelindi. Çünkü savaştan önce, onların bağımsızlığı için oluşturulan Home Rule Kanunu'nun geçirileceği sözü verildi. Fakat savaş sonrasında Britanya politikacıları, özellikle de David Lloyd George ve Winston Churchill, İrlanda'ya bağımsızlık vermenin Britanya İmparatorluğu'nun dağılmasına yol açacağını düşündüler. Bunun üzerine İngiltere'nin İrlanda üzerindeki hâkimiyetini tanımadığını ilan eden Sinn Fein, İrlanda'dan seçilen milletvekillerini Dublin'de milli bir meclis kurmaya çağırdı. Bu çağrıya Ulster (Kuzey İrlanda'ya Ulster'de deniliyor) milletvekilleri hariç bütün vekiller uydu. Böylece Dublin'de toplanan milletvekilleri 21 Ocak 1919'da Dail Eireann ya da First Dail de denen kendi meclislerini kurdular. Bununla birlikte Güney İrlanda bağımsızlığını ilan etmiş oldu ve kuzey parçası ile fiilen ikiye bölündü. Aynı gün İrlanda milliyetçilerinden Dan Breen'in iki polisi öldürmesi, bağımsızlık hareketinin hem siyasi hem de askeri kanadını aynı anda filizlendirmiş oldu. Doğal olarak İngiltere'nin bu girişime karşı çıkması İrlanda Kurtuluş Hareketini şiddetli bir mücadele haline getirdi.¹²⁰

21 Ocak 1919 tarihinde Dail Eireann'da, bağımsızlık ilan metni İrlandaca, İngilizce ve Fransızca olmak üzere okundu.¹²¹ Buna göre devletin adı artık İrlanda Cumhuriyeti idi.

¹¹⁸ David Fromkin, *A Peace to End All Peace-Creating the Modern Middle East 1914-1921* (New York: Henry Holtand Company, 1989), 383.

¹¹⁹ İrlanda'ya, İngiltere parlamentosunda yer ayrılması 1800 tarihli Birlik Yasası ile oldu. Bu yasaya göre artık İngiltere'nin ismi Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı olur. Bundan sonra Dublin'deki meclis dağıtılır ve İrlanda Avam Kamarasında 100 vekille temsil edilmeye başlar. Daha sonra bu rakam 105'e yükselir.

¹²⁰ Joseph McKenna, *Guerilla Warfare in the Irish War of Independence, 1919-1921* (North Carolina: McForland&Company, Inc Publisher, 2011) 1.

¹²¹ “Declaration of Independence,” *The Irish Times*, 22 Ocak 1919.

Cumhurbaşkanı Eamon De Valera, Başbakanı ise Arthur Griffith idi. Bağımsızlığın ilan edilmesinden sonra Başkent Dublin’de parlamento için temsilciler seçildi. Bundan sonra dünya milletlerine gönderilen mesajda, İrlanda’nın ulusal anlamda ırk, dil, gelenek ve görenekler bakımından İngiltere’den farklı ve Avrupa’daki en eski milletlerden biri olduğu, yüzyıllar süren yabancı baskısına rağmen bunları muhafaza ettiğinden bahsedildi. Atlantik’te bir geçiş kapısı niteliğinde olan İrlanda limanlarının İngiliz tekelinde değil de, tüm uluslara açılması gerektiği, fakat İngiltere’nin İrlanda’yı kurak bir yer olarak tutmak istediğinden, bugün bu limanların boş olduğu vurgulandı. Ayrıca o gün savaştan çıkan dünyanın daha güvenli bir yer olduğu açıklandı. Çünkü dünya artık özgürlüğe ve adalete, uluslararası hukukun temel prensiplerine inanıyordu. Onlara göre dünya, eski tiranlara karşı insan haklarını savunan bir yer haline gelmişti. Artık Avrupa’da kalıcı barış, askeri kontrolle değil, her yerde hükümetlerin kontrolleriyle sağlanabilirdi. Bundan dolayı İrlanda’nın bugünden itibaren tarihsel milliyetini tekrardan kurduğunu ve eğer İngiltere askeri gücünü İrlanda’dan çekmezse aralarındaki savaşın hiç bitmeyeceğini açıkladılar.¹²² Bunun üzerine İngiltere Hükümeti, ilan edilmiş olan İrlanda Cumhuriyeti’nin Cumhurbaşkanı Eamon De Valera’yı, yardımcısı Arthur Griffith’i, Dublin Belediye Başkanı’nı ve daha pek çok Sinn Fein üyesini tutukladı.¹²³ Fakat Eamon De Valera ve bazı üyeler, 5 Şubat 1919’da Lincoln hapisanesinden kaçtılar ve faaliyetlerine gizli olarak devam ettiler.¹²⁴ Mücadelenin başlarında amaç, İngilizlerin kamu mallarına saldırarak İngiltere’ye zarar vermektir. Bu faaliyetlerine karşılık verilince de İngiliz Hükümeti’nin önde gelenlerini öldürme çabası içine girildi.

Mart 1919’da 139 İrlanda vekili İngiltere’ye bir talep mektubu yazdılar. Bu mektuba, majestelerine I. Dünya Savaşı’nda çok yardım ettiklerini, İrlanda asıllı olan 200.000 askerin majesteleri ve müttefikler için kan döktüklerini, ayrıca Amerika ordusunda da İrlandalılar olduğunu ve savaşta sadık gönüllüler olarak çarpıştıklarını belirterek başladılar. Daha sonra 1800 tarihli Birlik Yasası (Act of Union)¹²⁵ ile birlikte İrlanda’nın Birleşik Krallığın bir parçası olduğundan fakat 118 yıllık deneyimden yola çıkarak, bazı haklardan mahrum edildiklerinden bahsettiler. Savaştan önce İrlanda için çıkarılan Muhtariyet Kanunu’nun savaş dolayısıyla ertelendiğini ve geçersiz olduğunu yazdılar. Bugün İrlanda’da şiddetin ve her anlamda

¹²² "Message to the Free Nations," *The Irish Times*, 22 Ocak 1919.

¹²³ "The Lord Mayor of Dublin and The Irish Times," *The Irish Times*, 25 Ocak 1919.

¹²⁴ "De Valera Escapes from Prison," *The Irish Times*, 5 Şubat 1919.

¹²⁵ 1798 tarihli İrlanda ayaklanmasından sonra İngiltere’nin İrlandalıları hoşnut etmek için çıkardığı yasadır. Bu yasaya göre İngiltere’nin ismi Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı oldu. Günümüze kadar gelen Birleşik Krallık ismi buradan gelmektedir.

sıkıntılarının olduğunu belirterek İrlanda'da kendi yönetimlerini istediklerini söylediler. Bu isteklerinin barış konferansında görüşülmesini dile getirdiler.¹²⁶

Cumhuriyetin ilanından sonra İrlandalı liderler, bağımsızlığı korumak için ellerinden gelen her şeyi yapmaya çalıştılar. Buna ekonomi ile başlamayı uygun gördüler. Sinn Fein himayesinde bulunan bir uzman olan Eoin Mac Neill, İrlanda'nın endüstriyel sorunları için Enniscorthy şehrinde görevlendirildi. Mac Neill açıklamasında, askeri işgal altındayken bile, İrlandalıların politik işgali nasıl yendiklerini gösterdiklerini fakat ekonomik kölelik devam ederse politik başarının yetersiz kalacağını söyledi. Bunun için işletmecilere kooperatif devlete karşı olmamalarını belirtti.¹²⁷

Nisan ayına gelindiğinde Eamon De Valera, İrlanda halkını Dublin Belediye binasına çağırdı. 9 Nisan 1919'da yapılan toplantıda De Valera, mevcut şartlar altında çalışmalar yapmaya vaktinin olmadığını, İngiltere'nin İrlanda'da kanunsuz bir şekilde hüküm sürdüğünü ve 40.000 İngiliz askeri ile İrlanda'nın yönetilemeyeceğini açıkladı. Hapishanede bulunan İrlandalı vatanseverler adına, İrlanda halkının mücadeleye hazır olduğunu söyledi ve vatanseverlere İrlanda halkı adına teşekkür etti. Ulster halkı ile İrlanda arasında bir bölünmenin olmayacağını bildirdi ve Amerika'da yaşayan İrlandalılara gerekirse Wilson Prensipleri'ni desteklemeleri için telgraf göndereceğini söyledi.¹²⁸

İrlanda'da artan gerilime ve vatanseverlerin gösterilerine çare olarak İngiltere, bölgeye daha fazla asker nakletmeyi düşündü. Buna karşılık olarak Dublin, Deryy, Limeric gibi İrlanda şehirlerinde polislere saldırı, sokaklarda patlamalar gibi gösteriler başladı. İngiltere, olaylara 16 Ağustos 1919 tarihinde altı tank ve çok sayıda askeri birliği İrlanda'ya göndererek cevap verdi. Bu sırada Ulster yani Kuzey İrlanda'da "Orangemen" denen bir Protestan grup ortaya çıktı ve İrlandalı Katoliklere karşı gösterilere başladı. İrlandalı Katolikler, Orangemen'in İngiltere tarafından organize edildiğini düşünüyordu. Bu iddialara karşılık Lloyd George "Ulster birliklerinin bir zorlamaya tabi tutulduğu düşünülemez" dedi. İrlandalılar ise Lloyd George'un sözlerini dikkate almayarak, artık İrlanda çözümü için beklenemeyeceğini açıklamışlardı. Bu düşünceler çerçevesinde İrlandalı lider Eamon De Valera, yardım toplamak amacıyla Amerika'ya gitti. Oradaki İrlandalılarla uzun süren görüşmeler yaparak maddi kaynak sağlamaya çalıştı. Yaptığı açıklamalarda, İrlandalıların mücadelesinin Amerika Birleşik Devletleri tarafından anlaşıldığını söyledi.¹²⁹

¹²⁶ "Ireland and Peace Conference: Petition to the King signed by Irish Officer," *The Irish Times*, 10 Mart 1919.

¹²⁷ "A Co-operative Commonwealth", *The Irish Times*, 14 Nisan 1919.

¹²⁸ "Mr. De Valera and Ireland," *The Irish Times*, 10 Nisan 1919.

¹²⁹ "Condition of Ireland, *The Irish Independent*," 18 Ağustos 1919.

İrlanda'da ve Amerika'da bu olaylar yaşanırken İngiltere'de demiryolu grevi başladı. Demir yolu çalışanları ücretlerinden memnun olmadıkları için grev kararı aldı. İngiliz hükümeti öncelikle işçilere ücretlerinin hiç ödenmeyeceği tehdidiyle cevap verse de, grevden dolayı yaşanan ulaşım sıkıntısı büyüyünce, maaşların savaştan önceki durumuna getirileceği sözünü verdi ve grevi sonlandırdı. 27 Eylül 1919'da başlayan ve 6 Ekim'de biten grev İrlanda'ya sıçramadı. Fakat grevin İrlanda'ya etkisi büyük oldu. Ulaşımında yaşanan aksaklıklar, kömür ile yiyeceğin İrlanda'ya aktarılamamasına neden oldu ve bundan doğan problemler yaşandı.¹³⁰

İrlandalı liderler ve bağımsız bir cumhuriyeti destekleyen tüm İrlandalıların başlangıçtaki amacı, Home Rule denen Muhtariyet Kanunu'nun geçmesini sağlamaktı. Bu amaçla meclisin açılmasıyla birlikte çeşitli yollarla seslerini İngiltere ve dünyaya duyurmaya çalıştılar. İngiltere, ilk olarak tepkisini, liderleri tutuklamak, idam cezası vermek ve orduyu kullanmak olarak gösterse de, durumun ciddiyetinin arttığı 1919 sonlarında daha temkinli adımlar atılması gerektiğinin farkına vardı. Bu amaçla 14 Ekim 1919'da toplanan İngiliz Hükümeti meseleyi ciddi bir şekilde görüşmeye başladı.¹³¹ Kasım ayına gelindiğinde İngiliz Hükümeti şiddet olaylarından asıl sorumlu tuttuğu Sinn Fein üyelerinin 3 Kasım 1919'da Dublin belediye binasına girmesini yasakladı. Askeri birlikler binanın her tarafını sararak girişi engelledi. Polisler ise çevresini sararak olası bir durumu engellemek için nöbet tutmaya başladılar.¹³²

İngiltere'de görüşmeler devam ederken, benzer süreç İrlanda için de geçerliydi. 4 Aralık 1919'da Dublin'de yapılan görüşmelerde vatanseverler İrlanda'nın Britanya İmparatorluğu'nda yer almasının yararlarından ve zararlarından bahsettiler. İrlanda'daki ordu işgalinin yarattığı gerginliğin, halkla askerler arasındaki anlaşmazlığın çözümü için bu durumun düzeltilmesinin gerekliliği konusunda fikir birliğine vardılar. Fikir birliğinin sağlanamadığı konu ise İrlanda nüfusunun üçte birinin ayrılmayı istememesi idi. Milliyetçiler, İrlanda'nın çoğunluk tarafından kendi kendini yönetmesi fikrindeydi. Onlara göre; İrlanda ikiye bölünemezdi çünkü İrlanda coğrafi olarak bölünmez bir bütündü ve insanlar da aynı ırka mensuptu. Onlara göre İngiltere ile birleşme ayrılıktan başka bir şey getirmemişti. İngiltere'nin okyanustaki hâkimiyeti için Ulster'i vermeyeceğini ve bu sebeple İrlanda'da iki parlamento kuracağını düşünüyorlardı. Başlangıçta İngiltere'ye kalsa da sonradan birleşmeyi ümit ediyorlardı. Ancak İrlandalılar arasında bu konu hakkında görüş ayrılığı vardı. Bazı liderler Ulster'le ayrılmayı kesin kopuş olarak görüyordu. Yapılan toplantıda 13 oyla Muhtariyet Kanunu'nun eski haliyle kabulüne karar verildi.¹³³ Ancak muhtariyet/bağımsızlık kabul edilse bile İngiltere Hükümeti tarafından Muhtariyet Kanunu

¹³⁰"The Great Railway Upheaval at an End, *The Irish Independent*," 6 Ekim 1919.

¹³¹"İrlanda Meselesi," *İleri*, 20 Ekim 1919.

¹³²"College Historical Society: Debate on the Irish Problem," *The Irish Times*, 4 Aralık 1919.

¹³³"College Historical Society: Debate on the Irish Problem," *The Irish Times*, 4 Aralık 1919.

geçirilmediği için çözüm bulunamıyordu. İngiltere Başbakanı Lloyd George, 23 Aralık 1919'da Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada söz konusu olan Muhtariyet Kanunu'nu hakkında görüşmelerin yapıldığını ve yakın zamanda sonuçlanacağını söyledi.¹³⁴ Bu sırada İrlandalı bağımsızlık taraftarı milliyetçiler, İngiltere Hükümeti'nin İrlanda'daki valisi Lord Frenç'e 26 Aralık 1919'da bir suikast düzenledi. Ancak otomobiller karıştırıldığı için vali ölmedi, suikastı düzenleyen milliyetçilerden biri öldü, diğeri ise yakalandı.¹³⁵ 1919 yılının sonuna gelindiğinde İrlanda sorunu çözüme kavuşturulamadığı gibi, giderek artan şekilde şiddet olaylarına sahne olmaya başladı.

İrlanda'da 1919 yılında yaşanan olayların aktarıldığı bu bölümde daha çok İrlanda gazetelerinden yararlanıldı. Bunun sebebi bu yılda Osmanlı gazetelerinde İrlanda ile ilgili haber olmamasıdır. Kullanılan İrlanda gazetelerinde 1919 yılında yaşanan olaylar sırasıyla takip edilebilme fırsatı bulundu.

1920 Yılında Güney ve Kuzey İrlanda'nın Durumu ve Anlaşma Çabaları

1920 yılına gelindiğinde İrlandalılar isteklerini elde etmek için kararlı bir şekilde mücadele ediyorlardı. Milliyetçiler bağımsızlık için ülkenin çeşitli yerlerinde toplanarak faaliyetlerini sürdürüyorlardı. Ancak İngiltere'nin tavrı yine değişmedi ve İrlandalılara karşı her daim güç kullanmaya devam etti. Savaş Bakanı Churchill, açıklamasında askeri anlamda İrlanda'da yapılacak çok iş olduğunu söyledi.¹³⁶

Şubat ayının sonlarına doğru Dublin sokaklarında dolaşan tanklar sivil vatandaşları dahi öldürecek kadar ileri gitmeye başladılar. Askerler ve polislerin halka saldırılarında birçok insan ölmüş veya yaralanmıştı.¹³⁷ İngiltere bir yandan askerleriyle sivil halka ve milliyetçilere saldırıyor, diğeri yandan çıkarılacak kanunun içeriği hakkında görüşmelere devam ediyordu. Çıkarılması düşünülen Muhtariyet Kanunu'na göre İrlanda kuzey ve güney olmak üzere ikiye ayrılıyordu.¹³⁸ İki bölgenin de ayrı olan parlamentosunda kral tarafından atanmış birer başkan bulunacaktı. Parlamentolar, Güney İrlanda da 128, Kuzey İrlanda'da 52 üyeden oluşacaktı. İrlanda'nın toplam milletvekili sayısı ise 42 olacaktı. Her iki bölgede vergi vermeye devam edecek ve her bölge için bir mahkeme teşkil edilecekti.¹³⁹ Her iki parlamento fesih edilmedikleri

¹³⁴ "İrlanda Layiha Kanuniyesi," *İkdam*, 23 Aralık 1919.

¹³⁵ "İrlanda'da Suikast," *Yeniğün*, 26 Aralık 1919.

¹³⁶ "İrlanda Meselesi," *İleri*, 5 Şubat 1920.

¹³⁷ "Sensational Dublin Shooting," *The Irish Independent*, 21 şubat 1920.

¹³⁸ "İrlanda'nın Ayrı İki Parlamentosu Olacak," *Yeniğün*, 1 Mart 1920; "İrlanda Muhtariyeti," *İleri*, 1 Mart 1920.

¹³⁹ "İrlanda Muhtariyet Kanunu," *Peyam-ı Sabah*, 1 Mart 1920.

sürece 5 yıl görev yapabilecekti.¹⁴⁰ Muhtariyetin ilanından itibaren 3 yıl boyunca polis teşkilatı İrlanda'dan çekilecek, posta teşkilatı değiştirilmeyecek, valiler 6 sene müddetle tayin olunacak ancak kral istediği zaman valileri değiştirebilecekti. İrlanda her yıl İngiltere'ye 18 milyon İngiliz lirası vergi verecek, bunun %56'sı Güney İrlanda'dan% 44'ü Kuzey İrlanda'dan karşılanacaktı. Harcamalar için İngiliz Hükümeti her iki hükümete de 1 milyon lira verecekti.¹⁴¹ İngiltere'de yapılan bu görüşmeler sonunda 2 Nisan 1920'de İrlanda Muhtariyet Kanunu 92 oya karşı 348 oyla Avam Kamarası'nda kabul edilip onaylandı.¹⁴² Bu kanunun geçirilmesinden sonra uzun süren tartışmalar başlayınca ikinci defa görüşülmesi kararlaştırıldı. Bundan sonra gerilim arttı ve tutuklanan milliyetçiler açlık grevine başladı. Dublin'de ve diğer yerlerde ölen milliyetçi sayısı günden güne artıyordu. Bu sırada İngiltere, İrlanda'da bulunan bankaların ihtilalcilerle işbirliği içerisinde olduğunu düşündüğü için bankalarda soruşturmalara başladı.¹⁴³ İrlandalı ihtilalciler ise her tarafta silah depolarını basarak kendilerine askeri mühimmat temin etmeye başladılar.¹⁴⁴ *Daily News* gazetesi İrlandalıların batı sahiline Amerika'dan gizlice silah getirildiğini ve bunların 2000 adet tüfekten oluştuğunu yazdı. Bu mühimmat polis müdahalesinden önce dağıtıldı. Aynı muhabirin beyanına göre İrlanda için açılan bütçe 10.500.000 İngiliz lirası idi. Bu borç için Amerika'dan da toplama yapıldığı haber alındı.¹⁴⁵ Bunlara ilaveten İrlandalılar, İrlanda'da üretilen ve İngiltere'ye ihraç edilen domuz, tereyağı gibi ürünlere de İngiltere'ye gönderilmemesi için ambargo koydular.¹⁴⁶ İngiltere'nin olaylara verdiği karşılık sert ve kanlı olunca, İrlanda halkı da polis ve askerleri öldürmeye başladı. Açlık grevi yapan kimi tutuklularda hayatlarını kaybetmeye başladı.¹⁴⁷ Bundan başka İrlanda'da genel grev ilan edildi, grevciler İrlanda'nın askerden tahliyesi ve bağımsızlığını talep ettiler.¹⁴⁸

Mayıs ayının 18'inde ise Orangemen isimli Kuzey İrlandalı grup Derry şehrinde gösteri yapmaya başladı. Bu gösterilere karşılık verilmesiyle 8 kişi yaralandı, 2 kişi öldü. Üstelik bu gösterilere polis karşı çıkmadı. Olaylar şehirde çok büyük gerginliğe yol açtı.¹⁴⁹ Mayıs ve Haziran 1920'de çatışmalar devam etti. İrlandalılar açısından bu çatışmaları devam ettirmek zorlaşıyordu. Çünkü milliyetçi liderler sıkıyönetime karşı gizli bir şekilde örgütlenmeye çalışırken, teçhizat bulmakta büyük sıkıntı yaşıyorlardı. Eamon De Valera'nın Amerika'ya gidişinden sonra kurtuluş savaşını yöneten kişi Michael Collins idi. Her yerde isminin

¹⁴⁰ "İrlanda Muhtariyeti," *Yenigün*, 1 Mart 1920

¹⁴¹ "İrlanda Muhtariyeti," *İleri*, 10 Nisan 1920.

¹⁴² "İrlanda Muhtariyet Kanununun Kabulü," *Peyam-ı Sabah*, 2 Nisan 1920.

¹⁴³ "İrlanda Meselesi," *Albayrak*, 19 Nisan 1920.

¹⁴⁴ "Harici Haberler," *Albayrak*, 5 Nisan 1920.

¹⁴⁵ "İrlanda Meselesi," *Albayrak*, 20 Nisan 1920.

¹⁴⁶ "Prisoners Seven Day Strike, Irish Food Export Embargo," *The Irish Independent*, 21 Nisan 1920.

¹⁴⁷ "A Hunger Striker's death in Dublin," *The Irish Independent*, 11 Mayıs 1920.

¹⁴⁸ "Harici Haberler," *Albayrak*, 26 Nisan 1920.

¹⁴⁹ "Armed Orangemen's Display in Derry, Police Helpless," *The Irish Independent*, 18 Mayıs 1920.

yayılmasına rağmen kimliği bir türlü teşhis edilemediği için bir türlü yakalanamıyordu. Eamon De Valera ise Amerikan vatandaşı olduğu için yargılanmaktan ve idam cezası almaktan kurtuluyordu. De Valera, İrlanda Kurtuluş Savaşı'na maddi ve manevi destek için Amerika'daydı lakin henüz somut bir destek İrlanda'ya ulaşmamıştı. Bunun üzerine Michael Collins ve milliyetçiler teçhizat eksikliğini polis karakollarını basarak kapatmaya çalıştılar.¹⁵⁰

Başbakan Lloyd George ile diğer vekiller arasında süren İrlanda görüşmelerinde Lloyd George muhtariyet lehinde olduğunu söylüyordu. Başbakan "İrlandalı bağımsızlık taraftarlarının anlaşmaya hazır olduklarını göremiyorum, İngiltere ise orada tamamen bağımsız bir idare tesis edemez. İrlanda'da halkın düşüncesini temsil eden kişilerle müzakereye hazırım fakat Amerika tarzında bir yönetim kabul edilemez" dedi.¹⁵¹

İki tarafta da artan gerilim sebebiyle İngiltere, Dublin'de savaş hazırlıklarına ve koruma alanları ve bariyerler yapmaya başladı.¹⁵² Kilmallock şehrinde polisler kundaklama suretiyle birçok evi yaktılar ve zarar verdiler. Bu gibi faaliyetlerle nizam sağlanmaya çalışıldı.¹⁵³ Bunlara karşılık İrlanda'nın birçok yerinde açlık grevleri yapanların sayısı arttı.¹⁵⁴ İnsanlar barışın ve özgürlüğün İrlanda'da olmadığını söylüyorlardı.¹⁵⁵ 16 Ağustos 1920'de Lloyd George ve Milliyetçiler arasında yapılan görüşmeden sonra İrlanda gazeteleri barışı savaşa tercih edenleri bir konferansa çağırıldı.¹⁵⁶ Bu çağrı üzerine Dublin'de barış konferansı için 24 Ağustos 1920'de toplandı. Yapılan görüşmelerden istenilen sonuçlara ulaşılamadı. Çünkü iki tarafın istekleri birbirleriyle uyuşacak gibi değildi. Kuzey İrlanda da ise ortam giderek daha da gerginleşti. Belfast'ta (Kuzey İrlanda'nın başkenti) iç savaşı andıran olaylar meydana geldi. Eylül ayının ilk günlerinde Orangemen olarak adlandırılan gruplar Katoliklere saldırdı ve kiliselerini yaktılar. Ayrıca Katolikler yaşadıkları evlerden çıkarıldılar. Evsiz kalan Katolikler Güney İrlanda'ya göç etmeye başladılar. İngiltere'nin benimsetmeye çalıştığı iki parlamentolu yönetim fikri aslında çoktan oturmuştu çünkü kuzeyli Protestanlar, güneyli Katolik İrlandalılarla değil, İngiltere ile birlikte yaşamak istiyor ve bu uğurda Katoliklere karşı güç kullanmaktan çekinmiyorlardı.¹⁵⁷ Güneyde de durum iyiye gitmiyordu. Cork'taki hapishaneler tüm İrlanda'da olduğu gibi tutuklu milliyetçilerle doluydu. Hatta Cork Belediye Başkanı bile tutuklular arasında bulunuyordu. Başkanının açlık grevine başlaması ve durumunun ağırlaşması üzerine kardeşi yardım

¹⁵⁰ "Attacks on Police Barracks," *The Irish Independent*, 11 Haziran 1920.

¹⁵¹ "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 8 Temmuz 1920

¹⁵² "Renewed Military Activity," *The Irish Independent*, 9 Temmuz 1920; "Harici Haberler," *Albayrak*, 26 Temmuz 1920.

¹⁵³ "İrlanda Meselesi," *Dersaadet*, 17 Ağustos 1920.

¹⁵⁴ "Harici Haberler," *Albayrak*, 19 Temmuz 1920.

¹⁵⁵ "Ireland's Soul Cork Hunger Strikers," *The Irish Independent*, 20 Ağustos 1920

¹⁵⁶ "İrlanda Meselesi," *Dersaadet*, 22 Ağustos 1920.

¹⁵⁷ "The Civil War in Belfast," *The Irish Independent*, 3 Eylül 1920.

çağrısında bulundu ve kamuoyunda geniş yankı uyanmasını sağladı. İrlandalı liderlerin önde gelenlerinden biri olan Arthur Griffith ise bu sıralar Amerika Başkanı Wilson'a mektup yazarak İngiltere otoritesinden, tutuklamalar ve uygulamalarından bahsederek, çözüm için yardım talebinde bulundu.¹⁵⁸

Milliyetçiler ile güvenlik güçleri arasındaki çatışmalar Eylül ve Ekim ayı boyunca da devam etti. Dublin'de ve İrlanda'nın diğer şehirlerinde her gün milliyetçi ve sivil İrlandalılar ölüyor ya da yaralanıyordu.¹⁵⁹ 23 Eylül 1920 tarihli *The Daily Telegraph*'ta çıkan habere göre, Cork şehrinden Dublin'e gelen tren yolda durdurularak içindeki postalar çalındı. Alınan postalar askeri karargâha aitti. Ayrıca birkaç gün sonra milliyetçiler postaneyi basarak ne kadar askeri posta varsa zorla aldılar.¹⁶⁰

Bu ay içerisinde yaşanan ilginç bir olay da, İrlanda-Osmanlı maçı olmuştu. 21 Eylül 1920 Salı günü İrlandalı sporcular Taksim'e gelerek Nişantaşı kulübüyle yaptıkları maçta Türklere bire karşı iki farkla yenildiler.¹⁶¹

¹⁵⁸“ Mr. Griffith's Message to Mr. Wilson,” *The Irish Independent*, 7 Eylül 1920.

¹⁵⁹ “Dublin Shootings,” *The Irish Independent*, 28 Eylül 1920.

¹⁶⁰ “İrlanda Vakası,” *Öğüt*, 2 Kasım 1920.

¹⁶¹ “İrlandalılarla Türkler Arasında Bir Maç,” *İleri*, 23 Eylül 1920.

Resim 4: İrlandalılar ile Türkler Arasında Yapılan Maçtan Bir Fotoğraf

Kaynak: *İleri*, 23 Eylül 1920

30 Eylül 1920'de İngiliz gazeteleri, İngiltere'nin eski dış işleri bakanı Lord Edward Grey'in İrlanda'ya bir çözüm bulacağını yazdı.¹⁶² *Westminster* gazetesi ise Lord Grey tarafından sunulan teklifi yayınladı. Bu teklife göre;

¹⁶² "İngiltere'de," *Vakit*, 2 Ekim 1920.

- a) İngiltere'nin İrlanda'nın ayrılmasına müsaade etmeyeceği, İrlanda'nın bağımsız bir siyaset takip edeceği ve yalnız bir ordu ve donanma bulunduracağı kesinlikle beyan edilmelidir.
- b) İrlandalılar memleketlerini ne surette idare etmek isterlerse özgürdürler.
- c) İngiltere Hükümeti iki sene sonra İrlanda idaresini İrlandalılara bırakmalıdır.

Lord Grey'in önerdiği üçüncü madde çok önemliydi. Çünkü buradan İrlanda'nın 2 yıl sonra bağımsız olabileceği anlamı çıkıyordu.¹⁶³

11 Ekim 1920'de Lloyd George İngiltere'nin İrlanda meselesi hakkındaki görüşünü şu sözlerle bildirdi. "Memlekete bir katiller grubu hâkim, memleket bir ihtilale sürüklenmemelidir. Asayiş ve düzen kati şekilde sağlanacaktır. İrlanda'da bir hükümet oluşturulması için gerekli tedbirleri almaya başlamalıyız. İrlanda'da bir Cumhuriyet idare tesisinden önce yapılacak şey budur. İrlandalılar tarafından sunulan tekliflere hükümetin verdiği cevap, İrlanda'ya kendi hükümeti ile ilgilenmesi için bütün düzeni İngiltere bahşetmektedir. İrlanda'ya ordu ve donanması ile birlikte bir muhtariyet fikrinden feragat edilmelidir."¹⁶⁴

İrlandalı Milliyetçiler ise bu beyanlara Cork şehrinde adeta bir ihtilalle karşılık verdiler. Cork belediye dairesini, kütüphanesini, sinemasını yaktılar. Şehrin çeşitli yerlerinde polislerle ihtilalciler arasında olaylar yaşandı. Pek çok yaralı ve ölü vardı.¹⁶⁵ Britanya'da gazeteler, İrlanda meselesinin günden güne büyüyen bir ihtilal şeklinde devam ettiğini, bu ihtilalin tarihte görülmemiş bir hâl aldığını, çünkü İngiltere Hükümeti'nin askeri ve polisiyle daha ziyade Sinn Fein'lilere karşı bir hareket sergilediğini yazdılar. İngiltere, tüm olayları Sinn Fein'e atfediyordu. Sinn Fein'liler ise gördükleri muameleyi gayri meşru sayarak açlık grevine başladılar. Hükümet, birkaç ay evvel bu grevden çok zayıf düşenleri acıyarak serbest bıraktı. Cork belediye başkanının tahliyesi için İrlanda yalnız İngiltere'den değil Amerika'dan da yardım istedi.¹⁶⁶ Amerika'da çok büyük tepki çeken bu olay için New York'ta 100 kişilik bir komite toplandı ve konu görüşüldü. Bu komitede İrlandalılar ve Alman asıllı Amerikalılar vardı. İngilizlerin yaptıkları şiddetle eleştirildi ve "Eğer Cumhurbaşkanı Eamon De Valera, Amerika Milletler Cemiyeti'ne dâhil olursa, Amerika bu cemiyetin İrlanda için ne yapabileceğini tetkik edecek" denildi. Ayrıca "Cork belediye başkanı ölecek olursa dostları mücadeleye hazır olacak" sözü verildi.¹⁶⁷ Bunun üzerine Lloyd George *Daily News* gazetesine verdiği demeçte: "Bunları tahliye ettiğimiz sürece İrlanda'yı idare edemeyiz. İrlanda'yı idare edecek İngiltere değil de kimdir? İrlanda'ya muhtariyet verilmesi taraftarıyım ancak İngiltere imparatorluğunun son

¹⁶³ "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 1 Ekim 1920.

¹⁶⁴ "İrlanda'da Hükümet-i Muhtıra," *Vakit*, 13 Ekim 1920.

¹⁶⁵ "İrlanda İhtilali," *Hakimiyet-i Milliye*, 15 Ekim 1920.

¹⁶⁶ "İrlanda Vakası," *Öğüt*, 3 Kasım 1920.

¹⁶⁷ "İrlandalıların Amerika'daki Faaliyetleri," *Albayrak*, 17 Ocak 1920.

saatinin geldiğini zannediyorlarsa yanılıyorlar” açıklamasını yaptı. O günlerde faaliyetlerini arttıran Sinn Fein üyesi milliyetçiler, İrlanda’nın posta teşkilatını elde etmek için İngiliz askeri kıyafeti giyerek geniş bir tarlayı posta dairesine çevirdiler. Bunu gören Posta arabası şoförü posta çuvallarını aşağıya atmış, ancak otomobille bekleyen başka bir milliyetçi çuvalları alıp kaçmıştı.¹⁶⁸ Milliyetçiler artık Michael Collins’in önderliğinde bir Cumhuriyet Ordusu olarak anılmaya başladı. Adına İrlanda Cumhuriyet Ordusu (Irish Republic Army) denilen gerilla birliklerini Michael Collins ve Arthur Griffith yönetiyordu. Başkanları Eamon De Valera’nın yokluğunda özellikle Michael Collins ön plana çıkıyordu.

Ekim ayının son günlerine doğru açlık grevi yapanlardan ölüm haberleri gelmeye başladı. Bunlardan birisi de hasta olan Cork Belediye Başkanıydı.¹⁶⁹ Başkan, polislere karşı yaptığı bir hareketten dolayı 2 sene hapse mahkûm edilmiş, hapisaneye girdikten sonra diğer milliyetçiler gibi o da yapılanlara tepki olarak açlık grevine başlamıştı. Kendisiyle birlikte eşi de açlık grevine başlamaya karar vermişti. 70 günlük grevden sonra artık konuşmaya gücü kalmayan başkan, yakınlarının vazgeçirme çabalarına rağmen eylemine devam ederek sonunda hayatını kaybetti. O sıralar hapisteki 11 kişi açlık grevine devam etmekteydi. Başkandan bir iki gün sonra bunlardan birisi daha 60 günlük grevin ardından öldü.¹⁷⁰ Başkanın cenaze merasiminin, İrlandalı milliyetçilerin istedikleri şekilde yapılmasına İngiltere’nin izin vermesi İngiliz gazetelerinde olay yarattı. Bazı gazeteler dünyanın hiçbir yerinde bir cenazenin asi bayrağına sarılmış vaziyette sokakları dolaştırılmayacağı ve asiler tarafından taşınmasına müsaade edilemeyeceğini yazdılar. Ancak İngiliz Hükümeti, bu hareketiyle İrlandalı milliyetçiler arasında iyi bir izlenim uyandırdı.¹⁷¹ Kasım ayında ise olayların devam ettiği bir sırada Avam Kamarası İrlanda Muhtariyetini kabul etti. Ayrıca Avam Kamarası söz konusu kanunun tekrar reddedilmesi olasılığını, 72 muhalife karşı 109 oy ile ortadan kaldırdı.¹⁷²

Aralık ayında milliyetçilerle İngiliz kuvvetleri arasında artan olaylardan dolayı Lloyd George takip edilecek siyaseti açıkladı. Buna göre, “Suikastlere karşı sıkı tedbir alınacak, silah taşıyan kişiler asi kabul edilecek ve bu kişiler askeri hükümet tarafından idama mahkûm edilecek, aynı ceza orduya ait malları taşıyanlara, ihtilalcilere maddi manevi yardım edenlere de uygulanacaktı.”¹⁷³ İngiliz Hükümeti ayrıca polislere de daha temkinli davranması konusunda uyarıda bulundu. Çünkü Sinn Fein’li milliyetçilerin siyasi olarak yüksek rütbedeki kişileri hedef aldığı düşünülüyordu.

¹⁶⁸ “İrlanda Vakası,” *Öğüt*, 3 Kasım 1920.

¹⁶⁹ “İrlanda Ahvali,” *Öğüt*, 30 Ekim 1920.

¹⁷⁰ “İrlanda’da Cork Belediye Reisi Nihayet Vefat Etti,” *İleri*, 27 Ekim 1920.

¹⁷¹ “Cork Belediye Reisinin Cenaze Merasimi,” *İkdam*, 1 Kasım 1920

¹⁷² “İrlanda Muhtariyeti,” *Alemdar*, 13 Kasım 1920, “Hariç Haberleri,” *Albayrak*, 22 Kasım 1920.

¹⁷³ “İrlanda Ahvali Hakkında,” *İleri*, 12 Aralık 1920.

Lloyd George Avam Kamarası'nda Noel'e kadar düzenin sağlanacağını söyledi. Yaptığı açıklamadan çıkan iki sonuç vardı. Birincisi, Müstakil bir İrlanda Cumhuriyeti olmayacak, ikincisi, katiller için af emri ilan edilmeyecekti.¹⁷⁴ Ayrıca İrlandalılar bir önceki yılda 3725 cinayetle suçlanmaktaydı. Bu tarihe kadar yaşanan olaylarda 101 polis, 47 asker ve 31 sivil ölmüş, 230 polis, 103 asker ve 201 sivil yaralanmıştı. Ulster ve Londra'daki kayıplar bunların dışındaydı.¹⁷⁵ Bu açıklamadan sonra Lloyd George, İrlandalıları görüşmeye çağırdı.¹⁷⁶ Lloyd George, ihtilalci hükümeti kabul etmemekle beraber gelecek olan vekilleri müzakere için bekliyordu. Bundan sonra Sinn Fein ile hükümetin gayri resmi delegeleri arasındaki müzakerat tüm gün devam etti. Varsayımlara göre Sinn Fein, hükümete yaptıkları konusunda tehdide varan uyarılarda bulundu.¹⁷⁷

Aralık ayının son günlerine doğru Cork şehri adeta savaş alanına döndü. İngiliz polis ve askerlerinin eylemlerine karşı İrlandalı ihtilalciler askeri kamyonları bombaladılar. Şehirdeki evlerden 300 kadarı İngilizler tarafından yakıldı.¹⁷⁸ Bu olaylara karşı artık sadece İrlanda'dan değil Amerika'dan da tepki gelmeye başladı. Aralık ayında yapılan hesaplara göre İngilizler Eylül 1919'dan Ekim 1920'ye kadar İrlanda'da 145 yerleşim yerini tahrip etmişti. Sadece Ekim ayının ilk 18 gününde 36 kasaba tahrip edilmişti. Aynı zamanda sıkı bir İngiliz sansürü İrlanda'daki olayların meydana çıkmasını engellemekteydi. Sinn Fein bu durumda devreye girip insanlara yardım etti ve İngiliz askerleri ve polisleri tarafından tahrip edilen yerleri bir harita üzerinde gösterip yayınladı.¹⁷⁹ Bu olaylar karşısında çok sinirlenen Amerika'daki İrlandalılar, Amerika'da bulunan İngiliz elçisine, İrlanda'da ölen her bir İrlandalıya karşılık, Amerika'da üç İngiliz'i öldüreceklerini belirten bir yazı gönderdiler. İngiliz elçisi bu yazıyı Amerikan dış işleri bakanlığına gösterince, Amerika Hükümeti İngilizlerin, Adalet Bakanlığı tarafından korunmasına karar verdi ve Washington'daki İngiliz elçiliğine gece-gündüz asker koyulması kararını uyguladı.¹⁸⁰

1920 yılında yaşanan tüm bu olaylar İrlanda'nın vaziyetinin artık sadece İngiltere'nin iç meselesi olmadığını ortaya çıkarttı. İrlandalı lider Eamon De Valera'nın Amerika'ya gidip yardım talebinde bulunması aslında çaresizlikten doğan bir hamle değildi. Amerika'ya "Patates Kıtlığı"ndan beri yerleşen İrlandalılar, oradaki nüfus içerisinde büyük çoğunluğu oluşturuyorlardı. Her ne kadar anavatanlarından uzakta olsalar da her daim İrlanda'nın bağımsızlığı için Amerika'da çalışmalar yapmaktaydılar. Bu amaçla çok büyük miktarda para

¹⁷⁴ "İrlanda'da," *Alemdar*, 11 Aralık 1920.

¹⁷⁵ "Lloyd George'un Beyanati," *İkdam*, 5 Aralık 1920.

¹⁷⁶ "İrlanda'da," *Alemdar*, 11 Aralık 1920.

¹⁷⁷ "İrlanda Meselesi," *İkdam*, 12 Aralık 1920.

¹⁷⁸ "İrlanda Meselesi", *Alemdar*, 24 Aralık 1920.

¹⁷⁹ "İngilizler İrlanda'yı Harap Ediyor," *Hakimiyet-i Milliye*, 27 Aralık 1920.

¹⁸⁰ "Bir İrlandalıya Mukabil Üç İngiliz," *Hakimiyet-i Milliye*, 27 Aralık 1920.

ve silah topladılar. Üstelik bu faaliyetler sadece İrlanda'nın 1921'deki bağımsızlığına kadar olan süreç için değil, daha sonraları Kuzey İrlanda ile birleşme için de yıllar boyu devam etti. Amerika'da yaşayan İrlandalılar bu amaçla IRA'yı desteklediler.

Aralık ayının son günlerinde ise Lloyd George bu olayların pek yakında çözüleceğini ve gereken açıklamayı yapacaklarını açıkladı.¹⁸¹ Bu açıklamasıyla İngiliz Başbakan meselenin halledileceğinden emin bir şekilde önerilecek olan anlaşmanın haberini vermekteydi.

1920 yılının Osmanlı gazetelerinin haberlerinde İrlanda, 1919 yılına göre, daha yakından takip edilmiş ve konuya yaklaşımları birbirinden farklı olmuştur. Bu bölümde kullanılan, Milli Mücadele yanlısı gazetelerden *Albayrak*, *Yenigün*, *İleri*, *İkdam*, *Hâkimiyet-i Milliye* ve Milli Mücadele karşıtı gazetelerden *Alemdar* ve *Peyam-ı Sabah* İrlanda'da yaşanan olayları ayrıntılı bir şekilde takip etmişlerdir. Bu gazetelerden özellikle *Peyam-ı Sabah* haberlerinde İngiliz gazetelerinin haberlerine ve yaptığı yorumlara yer vererek tarafını açıkça belli etmiştir.

İrlanda Kanun Tasarısı'nın Onaylanması

İkdam'ın İngiliz gazetelerinden aktardığına göre, Ocak 1921'de İngiltere, İrlanda hakkında son sözünü söylemişti.¹⁸² Buna göre;

- a) İrlanda'daki İngiliz kuvvetleri tamamen geri çekilmeliydi.
- b) Her mahallede düzen ve kanunun sağlanması gerçekleştirilmeliydi.
- c) İrlanda'da temsili bir meclis toplanmalı ve hiçbir şart öne sürülmeden İrlanda halkının arzu ettiği gibi bir kanun hazırlamasına izin verilmeliydi.¹⁸³

Bu sözlerden sonra İngiltere Kralı, İrlanda Kanun tasarısını tasdik etti.¹⁸⁴ Tüm İngiliz gazeteleri bu tasarının memnuniyet uyandıracığı ve halka serbestlik getireceği konusunda hem fikirdi.¹⁸⁵ Bundan sonra İngiliz askerleri Dublin'de tedbiri elden bırakmayarak sükûneti sağladılar ancak Cork'ta olaylar devam ediyordu.¹⁸⁶ İlerleyen günlerde Lloyd George yeni açıklamasında İngiliz Hükümeti'nin, İrlanda'da sükûneti sağlamak için küçük ama mükemmel olarak nitelendirdiği İrlanda Cumhuriyet Ordusu'na karşı harekât düzenleyeceğini ifade etti.¹⁸⁷ Ayrıca Lloyd George İrlandalıların tekliflerinin uygun şekilde hükümette tartışıldığını ve

¹⁸¹ "İrlanda Meselesi," *Alemdar*, 24 Aralık 1920, "İrlanda Ahvalı," *Alemdar*, 26 Aralık 1920.

¹⁸² "İrlanda Meselesi," *İkdam*, 1 Ocak 1921.

¹⁸³ "İrlanda Ahvalı," *Hakimiyet-i Milliye*, 1 Ocak 1921.

¹⁸⁴ "İrlanda Kanuni Esasisi," *İkdam*, 1 Ocak 1921; "İrlanda Meselesi," *Alemdar*, 2 Ocak 1920.

¹⁸⁵ "Kanuni Esasi Etrafında," *Alemdar*, 4 Ocak 1921.

¹⁸⁶ "İrlanda Meselesi," *İkdam*, 5 Ocak 1921; "Harici Haberler" *Albayrak*, 10 Ocak 1921.

¹⁸⁷ "İrlanda Ahvalı," *Hakimiyet-i Milliye*, 8 Ocak 1921.

üzerinde çalışıldığını açıkladı.¹⁸⁸ Buna karşılık Eamon De Valera, Lloyd George'a bir telgraf çekerek, "Eğer İngiltere'nin gerçekten barış yapma niyeti varsa, İrlanda ile görüşerek şartları belirlemesi gerektiğini" söyledi.¹⁸⁹

Şubat ayının sonuna kadar İrlanda genelinde olaylar bir nebze de olsa yatıştı. Ancak bunun sebebi İrlandalıların memnuniyeti değil, İngiltere'nin sıkıyönetimi idi. Özellikle Dublin ve Cork'a asker takviyesi yapıldı. Çünkü iki şehirde de düzeni bozan olaylar vardı.¹⁹⁰ İngiliz polisleri gece ve gündüz İrlandalıları öldürüp evlerini yakıyordu. İngiltere'nin bu tavrı milliyetçilerin faaliyetlerine karşılıktı. Bu sırada yaşanan olaylarda bir İrlandalı, polise: "Siz Almanların Belçika'da ve Türklerin Ermenistan'da düzeni sağlamak için yaptıklarını beğenmiyordunuz hâlbuki aynı olay karşısında siz de aynı davranıyorsunuz" dedi. Bu haber İngiliz basınında çıkınca gazeteler: "İrlanda'da askerimiz ve polisimiz zor durumdadır, İngiliz adını kirleten bu isyanlarının ortadan kaldırılmasından başka çare görülüyor" yorumunu yaptılar.¹⁹¹ İngiltere'nin bu katı politikası özellikle milliyetçi liderleri etkiliyordu. İngiliz polisinin her yerde aradığı ve bu sırada oldukça ün yapan Michael Collins gizli faaliyetlerine devam etmekteydi. Eamon De Valera ise Amerika'dan İrlanda'ya bir türlü dönemiyordu çünkü İngiltere'nin, ülkeye giriş yaptığı an kendisini tutuklayacağından hiç kuşkusu yoktu. Ayrıca Amerika tarafından da çıkışı yasaklanmıştı. Ancak De Valera, İngiliz Hükümeti'nden habersiz gizli bir şekilde İrlanda'ya geldi. O günün gazeteleri bu olay karşısında oldukça şaşırıldı. Onlara göre merak konusu olan şey, De Valera'nın nerede olduğu değil, Amerika'dan İrlanda'ya korkusuzca nasıl geldiğiydi. Sinn Fein'in denizlerde nasıl bir güce sahip olduğunu anlatan gazetelerden birine göre; kimliklerini gizleyen bazı milliyetçiler savaşın ardından peşin para ile on bölük gemiden oluşan bir filo satın almışlardı. Bu gizemli olay gemilere yeni isimler takılarak yapılıyordu ve bu gemiler Meksika körfezinden sefer yapmaktaydı. Bu gemilerde son sistem toplar bulunmaktaydılar ve hiçbir donanma kaydında bulunmuyorlardı. İspanyol sancağı altında sefer yapan bu gemilerin mürettebatı İrlandalılarla Amerikalılardan oluşmaktaydı. Bu gemiler İrlanda Cumhuriyeti tarafından iki amaç için tahsil edildi. Birincisi, Dail Eirann'da görevli resmi memurların yabancı memleketlere nakli ve oradan iadesi; ikincisi, mevcut durum dolayısıyla İrlanda'dan sürülmüş kişilerin nakli idi. Bu gemiler İrlanda limanlarının hiç birine giriş yapmamaktaydı. Bu gemilerin yolcuları açıkta durarak sandallarla giriş çıkış yapmaktaydı. Oldukça makul görünen bu varsayım İngiliz kamuoyunu dehşete düşürdü.¹⁹²

¹⁸⁸ "İngiltere- İrlanda Meselesi," *İleri*, 10 Ocak 1921.

¹⁸⁹ "Harici Haberler," *Albayrak*, 31 Ocak 1921.

¹⁹⁰ "İrlanda'da Vaziyet," *İkdam*, 12 Ocak 1921.

¹⁹¹ "İrlanda Hakkında İngiliz Matbuatının Mütalâtı," *Albayrak*, 3 Ocak 1921.

¹⁹² "Gizli İrlanda Filosu," *Hakimiyet-i Milliye*, 17 Şubat 1921.

İngilizleri şaşırtan bu haberler dönemin Osmanlı gazetelerinde de yer alıyordu. Özellikle *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi İrlandalı lider Eamon De Valera'yı yakından takip ediyor ve her adımını basına yansıtıyordu.

Güney İrlanda'da İhtilalin Şiddetinin Artışı

İngiliz hükümeti ve İrlandalı elçilerinin görüşmeleri sonucunda İngilizler İrlandalıları memnun eden bir teklif sunmadığı için 1921 yılının Şubat ayının sonunda İrlanda'da ihtilal yeniden canlandı. Dublin ve Cork şehirlerinde ahali ile polisler arasında kanlı çatışmalar yaşandı. İhtilalciler yine kamu mallarını hedef alarak Dublin civarındaki yol ve köprüleri dinamitlerle patlattılar.¹⁹³

İrlanda'nın tüm şehirlerindeki polis ve milliyetçiler arasındaki çatışmalar Şubat ve Nisan ayı boyunca da devam etti. Bu çatışmalarda İrlanda halkının kaybı çok fazlaydı. İrlandalılar sadece çatışmalarla değil, idamlarla da günden güne kayıp veriyorlardı.¹⁹⁴ Bu sırada İngiliz hâkimiyetinde olan Hintliler de İrlanda'nın yanında yer almak istedi ve Hintli ihtilalciler İrlandalılarla görüşmeye karar verdi.¹⁹⁵ Hintlilerin bu davranışı hakkında daha sonra bilgi alınamamasına rağmen *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin bunu haber yapması ilginçtir. Çünkü aynı dönemde İngiltere'de veya Hindistan'daki liderler Anadolu Milli Mücadelesine de destek vermekteydiler.

Mayıs 1921'de Güney İrlanda lideri Eamon De Valera ile Kuzey İrlanda lideri Sir James Craig resmi olmayan bir toplantı yaparak İrlanda'nın geleceği hakkında görüştiler. Dublin'de yapılan görüşmede Ulster'in yani Kuzey İrlanda'nın durumu konuşuldu. Eamon De Valera, bölünmez bir İrlanda için gereken her şeyin yapılacağını söyledi. Kuzey İrlanda'ya din eşitliğinin, azınlıklar için güvenliğin sağlanacağı gibi konularda teminat verildi. Ancak Kuzey İrlanda gazetesi olan *Daily Chronicle* bu umut veren yaklaşımı düşündüklerini ancak onlar için asıl konunun İngiltere'den ayrılır ayrılmaz sözlerin tutulmaması durumunda ne olacağıydı.¹⁹⁶ Bu görüşmelerden haberdar olan İngiltere'de, İrlandalıların barış yapacağı korkusu yayıldı. Bu yüzden Londra'da derhal bir konferans düzenlendi. Gazetelere bu konferansa İngiliz ve İrlanda hiyerarşisinin üyeleri, Sinn Fein'in önde gelenleri ve Eamon De Valera'nın da katılacağı açıklandı. Bunun ardından Kuzey İrlanda liderinin tavırlarından, De Valera ve Sinn Fein artık Ulster ile birleşik bir cumhuriyetin mümkün olmadığını anladılar. Çünkü Sir J. Craig, ne İngiliz

¹⁹³ "İrlanda'da İhtilal Yeniden Canlandı," *Hakimiyet-i Milliye*, 28 Şubat 1921.

¹⁹⁴ "Bombs in Dublin City," *The Irish Independent*, 1 Nisan 1921.

¹⁹⁵ "Hint İhtilalcileri İrlandalılarla Beraber," *Hakimiyet-i Milliye*, 22 Mart 1921.

¹⁹⁶ "Two Irish Leaders Meet," *The Irish Independent*, 6 Mayıs 1921.

ne de Güney İrlanda otoritesini istemediğini, kendi hükümetlerini istediğini beyan etti.¹⁹⁷ Başbakan Lloyd George ise verdiği demeçte, kuzeyi ve güneyi temsil eden iki liderin İrlanda'nın geleceği için toplantı yapmalarını gördüğüne sevindiğini belirtti. Lloyd George sözlerini, "Onları bir araya getirip konuşturmak benim yaşadığım bir zorluktu, şimdi bunun olmasına memnunum ve başka söyleyecek bir sözüm yoktur" şeklinde bitirdi.¹⁹⁸ Haziran ayına gelindiğinde İrlanda için zor günler yine başladı. Dublin, Limerick vb. şehirlerde olayların ve idamların ardı arkası kesilmiyordu.¹⁹⁹ Bu defa İrlanda'da yaşanan olaylara Papa Benedict müdahale etmek istedi ve İrlanda Kardinali'ne yazdığı mektupta, tüm İrlanda delegelerinin seçilip sorunun görüşmelerini istedi ancak bir netice alamadı.²⁰⁰

Kuzey İrlanda Parlamentosu'nun Açılışı, İngiltere'nin Uzlaşma Teklifi ve Ateşkes

Görüşmeler sonunda Kuzey İrlanda'da 8 Haziran 1921'de Ulster Parlamentosu açıldı.²⁰¹ Buna göre artık Kuzey İrlanda, kısmen hem Güney İrlanda'dan hem de İngiltere'den bağımsız oldu. Kurulan bu parlamento ile beraber Kuzey İrlanda ise İngiltere'ye bağlı olan yapısına devam etti. Haziran sonuna doğru Kral ve Kraliçe Belfast'a gitmiş ve son derece iyi şekilde karşılanmışlardı. Kral yeni meclisin kurulmasına başkanlık etti ve tüm İrlandalılara bir hitapta bulundu.²⁰² Buna göre herkesin verilen emirlere uymasını ve iki meclisin başarıyla teminine kadar olayla bizzat kendisinin ilgileneceğini duyurdu. Güney İrlanda'da yaşanan şiddet olaylarından üzüntü duyduğunu bunlara bir son vereceğini ayrıca yakında orada da bir parlamento teşkil edeceğini beyan etti.²⁰³ İlerleyen günlerde Lloyd George, Güney İrlanda Cumhurbaşkanı Eamon De Valera'yı ve Kuzey İrlanda lideri Sir J. Craig'i Londra'ya kendisiyle müzakereye davet etti.²⁰⁴ Eamon De Valera kendisine gönderilen davet mektubunu aldığını ve teklifi kabul ettiğini konferansa geleceğini açıkladı.²⁰⁵ Bu konferans yapılmadan önce Kuzey İrlanda lideri Sir James Craig ve Eamon De Valera ve iki tarafın da üyeleri Dublin'de Mansion House'da bir konferansta buluştular.²⁰⁶ Bu konferansta liderlerin yanı sıra Güney İrlandalı milliyetçiler ve Kuzey İrlandalı birlikçilerde vardı. Böylece İki taraf uzlaşma için tekrardan görüşmelere başladılar. Sir James Craig bu konferansa gelmenin onun için pek kolay

¹⁹⁷ "Rumours of Irish Peace," *The Irish Independent*, 7 Mayıs 1921.

¹⁹⁸ "Possibility of an Irish Peace," *The Irish Independent*, 9 Mayıs 1921.

¹⁹⁹ "Execution in City of Limerick," *The Irish Independent*, 6 Haziran 1921.

²⁰⁰ "Pope Benedict and Irish Position," *The Irish Independent*, 23 Mayıs 1921.

²⁰¹ "Ulster Parliament Opened," *The Irish Independent*, 8 Haziran 1921.

²⁰² "İrlanda Parlamentosu," *Vakit*, 24 Haziran 1921.

²⁰³ "İrlanda Parlamentosu," *İkdam*, 21 Haziran 1921.

²⁰⁴ "İngiltere-İrlanda," *İkdam*, 27 Haziran 1921.

²⁰⁵ "Harici Haberler: Londra'da İrlanda Meselesinin Müzakeresi," *Vakit*, 29 Haziran 1921.

²⁰⁶ "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 6 Temmuz 1921.

olmadığını, birlikçilerin onun kararını tekrar düşünmesini istediklerini ancak bunun barış için yapılması gerektiğini açıkladı.

İngiliz gazeteleri ise o gün İrlandalıların bu görüşmesinin yapılmasının her iki taraf gibi İngiltere için de iyi olacağını duyurdular.²⁰⁷ Hem İrlanda'da hem İngiltere'de herkesin barış için umutları arttı. İki ülkenin basınlarına bu açık bir şekilde yansdı. Fakat Belfast'ta RIC 'e (The Royal Irish Constabulary/Kraliyet İrlanda Polis Teşkilatı'na) saldırılar devam etmekteydi.²⁰⁸ Yani tam anlamıyla bir ateşkes süreci tesis edilemedi. İrlandalı liderler arasında yapılan görüşmeler 7 Temmuz 1921'de sona erdi. Bu konferans her ne kadar barışçıl bir şekilde bitti ise de görüşmelerden müspet bir netice alınmadı. Konferansta bulunan Lord Middleton aynı gün Londra'ya Lloyd George'a konferans hakkında bilgi vermeye gitti. Bu sırada Güney Afrika Başbakanı General Smith de Dublin'e gelmiş bulunuyordu.²⁰⁹

General Smith, İrlanda ile barış müzakerelerinde önemli bir rol oynadı. Konferanstan sonra Kral ile görüşmek için saraya kabul edildi²¹⁰ ve 10 Temmuz günü Sinn Fein üyeleri ile Kuzey İrlanda birlikçileri arasında bir konferans yapıldı. Bundan sonra Sinn Fein, Londra'da Lloyd George ile görüşecekti. Hükümet aynı gün bir konferans yapacak, daha önceden Dublin'deki konferanstan gelen Lord Middleton'da konferansa iştirak edecekti. Hükümet bu konferanstan sonra Britanya Hükümeti'nin cevabını açıklayacaktı. Gazetelerin aksine General Smith bu meselenin halledileceğinden emindi.²¹¹

Eamon De Valera ile Lloyd George arasındaki konferans 11 Temmuz'da yapılacaktı. Britanya basını bu konuda iyimserdi. İngiltere'ye göre son karar ne olursa olsun İrlanda Meclisi Dail Eirann tarafından kabul edilmeliydi. Çünkü bu toplantıdan sonra tüm tutuklular salınacaktı. Ayrıca İngiltere ve diğer yabancı basın İrlanda Cumhuriyetçilerinin disiplinlerine hayran kalmıştı. Çünkü Güney İrlanda'da bir ateşkes yaşanıyordu. Eamon De Valera IRA ve Sinn Fein liderleri ile görüşerek bu konuda onlara tavsiye verdi. IRA da İngiltere birlikleri de ateşkes kuralına uyuyordu. Ayrıca İngiltere Savaş Bakanlığının açıklaması üzerine ateşkes şartlarından biri olarak tüm İrlanda'da sokağa çıkma yasağı konuldu.²¹² Lloyd George, Eamon De Valera'ya gönderdiği bir telgrafta bu hafta içinde bir günde, onun kararına göre yapılacak konferansta onu görmekten memnun olacağını yazdı. Dublin'de toplantı yapıldı.²¹³ De Valera, cevap olarak meslektaşlarıyla görüştüğünü ve geleceğini belirtti²¹⁴ De Valera bu konferansa yakın dava

²⁰⁷ "Work for Peace and Unity Begins Today," *The Irish Independent*, 4 Temmuz 1921.

²⁰⁸ "Many Attack on Police," *The Irish Independent*, 7 Temmuz 1921.

²⁰⁹ "Harici Haberler: İrlanda Meselesi Hakkında Müzakerat," *Vakit*, 7 Temmuz 1921

²¹⁰ "İrlanda ile Sulh," *Vakit*, 10 Temmuz 1921.

²¹¹ "İrlanda Meselesi: Cenub-i Afrika Baş Vekili General Smith'in Tavassutu," *Vakit*, 10 Temmuz 1921.

²¹² "Irish Hostilities to Cease Today," *The Irish Independent*, 11 Temmuz 1921.

²¹³ "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 10 Temmuz 1921.

²¹⁴ "Hostilities to Cease on Monday," *The Irish Independent*, 12 Temmuz 1921.

arkadaşları Arthur Griffith ve Michael Collins ile gitmek niyetindeydi.²¹⁵ İngiltere adına ise Lloyd George ve Lord Curzon gidecekti.²¹⁶ Eamon De Valera, konferanstan sadece bir talebinin olduğunu onun da İrlanda'nın kendi hür yönetimi olduğunu, bunun dışında başka hiçbir talebinin olmadığını açıkladı. Kuzey İrlanda'nın ve birlikçilerin tutumu ise kesindi. Onlar eğer istedikleri şartlar yerine getirilmezse Sir James Craig'ın konferansı terk ederek dönmesini istiyorlardı. Ayrıca Güney İrlanda ile birleşmesi durumunda barışın sağlanamayacağını düşünüyorlardı. Onlar kendi parlamentoları ile Britanya İmparatorluğuna bağlı olmak istiyorlardı.²¹⁷ Ateşkesin ilanından itibaren Güney İrlanda'da bu şartlara riayet edilmesine rağmen²¹⁸ Belfast'ta (Kuzey İrlanda) 13 Temmuz günü IRA mensupları ile Kraliyet birlikleri arasında bir olay cereyan etti.²¹⁹ Güney İrlanda basını bu olayı ateşkes yolunda yapılan bir aptallık olarak değerlendirdi ve Belfast'tın kurallara uymasını istedi.²²⁰

15 Temmuz 1921'de Lloyd George ile Eamon De Valera görüştü ve sanılanın aksine bu görüşme pek dostane geçti. Meselenin halledilmesinde büyük bir adım atıldı ve müzakerelerin ilk safhası tamamlandı.²²¹ Bu görüşmede yapılacak barış teklifi için, Güney İrlanda liderinin, halk adına görüşleri alındı. İrlanda halkından yüzlerce kadın dizlerinin üstüne çökerek bu müzakerenin sonucunun iyi olması için dua ettiler.²²² 18 Temmuz 1921'de Londra'da De Valera ile Lloyd George tekrar görüştüler. Bu görüşmede De Valera İrlanda'nın kendi kendini idare hakkının kabulünü istedi. Görüşme sonunda De Valera, "Ben yalnız bir talepte bulundum ve esasen buna da hakkım var." diyerek durumu özetledi.²²³ Yapılan görüşmelerin ardından İrlandalı liderler geri döndüler. Görüşmelerin ilk safhası tamamlandı.²²⁴ Bu görüşmelerden fikir birliğinin sağlanmasının zaman alacağı ve konferansın tekrarlanacağı anlaşılıyordu. Çünkü İngiltere her ne kadar bu meseleyi halletmek istese de İrlanda'nın bağımsızlığını kabul etmek istemiyor özellikle de Kuzey İrlanda ile birleşme fikrine karşı çıkıyordu. Fakat De Valera Dublin'e hareketi esnasında gazetecilere, "Her ne kadar şuan bir netlik olmasa da davamızın başarılı olacağından tamamen eminiz" açıklamasında bulunarak umutlu olduğunu belirtti.²²⁵

²¹⁵ "İngiltere- İrlanda," *Vakit*, 13 Temmuz 1921.

²¹⁶ "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 15 Temmuz 1921.

²¹⁷ "Today' Conference in London," *The Irish Independent*, 11 Temmuz 1921.

²¹⁸ "İrlanda Meselesi: Son Derece Riayet Ediliyor," *Peyam-ı Sabah*, 16 Temmuz 1921.

²¹⁹ "İngiltere- İrlanda," *Vakit*, 16 Temmuz 1921.

²²⁰ "Stupid Belfast," *The Irish Independence*, 16 Temmuz 1921.

²²¹ "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 17 Temmuz 1921.

²²² "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 17 Temmuz 1921.

²²³ "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 20 Temmuz 1921; "İrlanda Meselesi; De Valera'nın Bir Tebliği," *Peyam-ı Sabah*, 20 Temmuz 1921.

²²⁴ "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 26 Temmuz 1921.

²²⁵ "İrlanda Meselesi," *İkdam*, 27 Temmuz 1921.

İrlanda meselesi artık bir dünya meselesi olmuştu. İrlandalıların verdikleri mücadele dünya gündeminde büyük bir yer buldu. İrlanda asırlardır verdiği hürriyet mücadelesine çok büyük gayretle devam ediyordu. Görülen oydu ki artık İrlanda başarının eşğine geldi. İlk defa İngiliz başbakanı İrlanda'nın cumhurbaşkanı ilan ettiği bir kişi ile görüşüyordu. Daha bir gün evvel hapse soktukları ihtilalcileri müzakereye davet ediyorlardı. Bu İrlanda için çok önemli bir gelişmeydi.²²⁶

Dail Eirann'da (Güney İrlanda Meclisi) yapılan görüşmelerde De Valera ve diğer üyeler İrlanda'nın yerel dili olan Galce'nin resmi dil olarak kabulünü istediler. De Valera, dili olmayan bir milletin düşünülmemeyeceğini açıkladı.²²⁷ Bunun yanında genel af ilan edilmesini talep etti.²²⁸ Bu sırada İrlanda'daki sessizlik devam ediyordu. Yolların ve köprülerin inşasına başlandı. Yakında ticaret faaliyetlerine de başlanacağı söyleniyordu. Üstelik Londra Hükümeti İrlanda'ya gönderdiği kuvvetlerin büyük bir bölümünü geri çekti.²²⁹

Eamon De Valera'nın Londra'dan dönüşünden beri Dail Eirann'daki yapılan görüşmeler sonunda gelinen nokta belliydi. Tüm İrlandalılar bağımsız bir cumhuriyet istiyordu. Eamon De Valera zaten bu yöndeki talebi Londra Hükümeti'ne iletmişti. Artık yapılacak tek şey, Londra'nın bir sonraki konferans teklifi beklemek ve barış şartlarını belirlemektir.

1921 yılı Osmanlı gazetelerinde İrlanda ile ilgili en çok haberin olduğu yıldır. Gazetelerin bu tutumundan İngiltere ve İrlanda arasındaki barış görüşmelerine çok önem verdikleri ve çıkacak sonucu merak ettikleri anlaşılmaktadır.

İngiltere'nin Barış Teklifi

İngiltere'den beklenen cevap 10 Ağustos 1921'de geldi. Önerdiği teklif şöyleydi;

- a) Kuzey ve Güney olmak üzere İrlanda ikiye ayrılacak ve ikisi de Britanya İmparatorluğu'na bağlı özerk yerler olacak,
- b) İrlanda sahip olduğu bu statüde kendi vergileri, ekonomisi, kanunları, yargısı, kendi savunması için askeri birlikleri ve polis teşkilatı olacak,
- c) İrlanda kendi posta teşkilatına sahip olacak, eğitim, tarım, yer altı ve yerüstü kaynaklarının kullanımı, orman işletmeleri, taşımacılık, ticaret, halk sağlığı, sağlık sigortası gibi tüm işlerle kendisi ilgilenecek,

²²⁶ "İrlanda- İngiltere İtilafı," *Hakimiyet-i Milliye*, 21 Temmuz 1921.

²²⁷ "De Valera's Advice to Ard-Fheis: Freedom will Follow the Language," *The Irish Independent*, 4 Ağustos 1921.

²²⁸ "General Amnesty," *The Irish Independent*, 12 Ağustos 1921.

²²⁹ "İrlanda -İngiltere," *Hakimiyet-i Milliye*, 26 Temmuz 1921.

- d) Sadece Kraliyet donanması, İrlanda ve İngiltere çevresinde denizlerde kontrolü sağlayacak ve İrlanda bölgesel askeri gücü teşkilatı bu adalarda sınırlı sayıda olacak,
- e) İrlanda, Britanya'nın kara, hava ve deniz kuvvetlerine asker gönderecek ve bu askerler İrlanda'nın tamamında yer alacak.
- f) Britanya ve İrlanda, adaların tamamında ticaret yapma ve geçiş hakkına sahip olacak,
- g) İrlandalılar İngiltere'nin I. Dünya Savaşı'ndan olan savaş borçlarının ödemesine yardım edecek.²³⁰

Önerilen teklifler Güney İrlanda lideri Eamon De Valera tarafından kesin bir dille reddedildi. Ona göre İrlanda kendi haklarını seçebilir ve kendi kaderini tayin edebilirdi. İngiltere'nin sunduğu şartlara karşılık, "Kuzey ve Güney İrlanda'da İrlandalılar yaşıyor, ayrılmamalı, İngiltere Hükümeti'nin bozduğu ve yerine getirdiği yeni sistem kabul edilemez. İrlanda'nın İngiltere'nin borçlarını paylaşması konusu bir İrlandalı, bir İngiliz delege ve Amerika başbakanının olduğu bir hakem heyeti tarafından belirlenmeli" dedi.²³¹ Lloyd George'un 13 Ağustos'ta verdiği cevabı: "İngiltere Hükümeti İrlanda'nın Kral George'dan ayrılma talebini kabul edemez. İrlanda ve İngiltere arasındaki ilişkiler coğrafi ve tarihi gerçekler ile idare edilecek. Britanya Hükümeti İrlanda ve İngiltere'yi ilgilendiren problemleri yabancı güçlere danışmayacak" şeklinde oldu.²³² Kuzey İrlandalı lider Sir James Craig, Lloyd George'a olan mektubunda De Valera ile birleşmeyeceklerini veya De Valera ile bir toplantının mümkün olmadığını, bu konuda da Britanya'ya güvendiklerini belirtti. Ayrıca Kuzey İrlanda'nın Kral George dışında herhangi bir otoriteyi kabul etmeyeceğini söyledi.²³³

17 Ağustos 1921'de Dublin'de Dail Eirann'da bir toplantı yapıldı. Burada İngiltere Hükümeti'nin öne sürdüğü şartların kabulü veya reddi hakkında son karar verilecekti. İngiliz gazeteleri Sinn Fein'in şartları kabul edeceğinden şüpheli olduklarını yazdılar. *Daily Chronicle* İrlanda'nın bu şartları kabul etmeyeceğinin kesin olduğunu yazdı.²³⁴ Ayrıca *Daily Telegraph* gazetesi Güney Afrika Valisinin, De Valera'ya yazdığı mektubu yayınladı. Bu mektupta, "Akıllıca olan iş Londra hükümetiyle barışı bozmamaktır" yazıyordu. Aynı gazete Kuzey İrlanda lideri J. Craig'in Lloyd George'un olmadığı konferansta De Valera ile görüşmek istemediğini ve Ulster'in doğru yoldan sapmayacağını da yazdı.²³⁵ Dail Eirann'daki toplantıda

²³⁰ "British Offer of a Dominion Settlement," *The Irish Independent*, 15 Ağustos 1921.

²³¹ "Mr. De Valera's Reply," *The Irish Independent*, 15 Ağustos 1921.

²³² "Mr. Lloyd George's Reply," *The Irish Independent*, 15 Ağustos 1921.

²³³ "Sir J. Craig's Terms," *The Irish Independent*, 15 Ağustos 1921.

²³⁴ "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 19 Ağustos 1921.

²³⁵ "Cenubi Afrika Valisinin Mektubu," *Vakit*, 19 Ağustos 1921.

Eamon De Valera: “Millet adına bu şartları kabul edemeyiz etmeyeceğiz,” “Kuzey İrlanda’ya hitaben onlar İrlandalı onlar için gerekli fedakârlığı yapmaya hazırız” dedi.²³⁶ Bununla beraber Eamon De Valera eğer Dail Eirann’ın kabul edeceği şartlar müzakere edilecekse müzakereye hazır olduğunu ve bu şekilde delegeler tayin edeceğini söyledi.²³⁷ Bu atmosfer altında Kuzey İrlanda’da Katoliklerle Protestanlar arasında çatışmalar yeniden başladı.²³⁸ Kuzey İrlandalı Orangemen olarak adlandırılan birlikçilerle ayrılık taraftarı I.R.A çatışmaya girdi. Her iki taraftan da ölü ve yaralıların olduğu olaylar günden güne artıyordu.²³⁹

Dünya basınında İrlanda’ya yapılan teklif uygun bulundu. Eamon De Valera’ya her gün birçok yerden telgraflar gelmekteydi. Gelen Telgraflarda yapılan teklif her ne kadar katı olsa da halkının iyiliği için kabul edilmesi gerektiği ve aksi takdirde dünyanın fikirlerinden uzaklaşmış olacağı yazılıydı.²⁴⁰ Lloyd George vahim olan İrlanda meselesi dolayısıyla parlamentonun tatilini erteledi. İngiliz gazeteleri de bu meselenin çok önemli olduğu yazılıyordu. Lloyd George ile dış işleri bakanı Lord Curzon, Avam Kamarası’nın son iki toplantısında sorunda ilerleme kaydedilmesinin gerektiği açıklamasında bulundular. Ayrıca bu meseleyi başarıya ulaştın hükümetin en büyük başarıyı sağlayacağı özellikle söylendi.²⁴¹ Yaşanan sıkıntı karşısında 450 İrlandalı yeniden açlık grevine başladı.²⁴² Bunun yanında uzun süreden beri hapiste olan İrlanda parlamentosu üyesi John Mahoni tahliye edildi.²⁴³

Barış Konferansı

Yukarıda da belirtildiği gibi Osmanlı gazetelerinde 1921 yılında haberlerin en ağırlıklı olduğu dönem, barış görüşmelerinin yaşandığı aylardır. Özellikle *Hâkimiyet-i Milliye* ve *Vakit* gazetesi hemen hemen her gün yayımladıkları haberlerle olayların tüm ayrıntılarını ortaya koymuşlardır.

Lloyd George konunun taşıdığı büyük önem dolayısı ile bir an önce halledilmesi için Kral George ile görüştü.²⁴⁴ Bu noktada anlaşılıyor ki Sinn Fein’in aldığı tavra rağmen İngiltere,

²³⁶ “We Will Not Accept These Terms,” *The Irish Independent*, 18 Ağustos 1921; “İrlanda Meselesi,” *Peyam-ı Sabah*, 19 Ağustos 1921.

²³⁷ “İrlanda Meselesi: İngiliz Teklifinin Reddinden Sonra,” *Vakit*, 28 Ağustos 1921 ; “İrlanda Meselesi,” *Peyam-ı Sabah*, 29 Ağustos 1921.

²³⁸ “İrlanda Meselesi,” *Peyam-ı Sabah*, 2 Eylül 1921.

²³⁹ “Belfast Fighting Worse than Ever,” *The Irish Independent*, 31 Ağustos 1921.

²⁴⁰ “İrlanda Meselesi,” *Vakit*, 23 Ağustos 1921.

²⁴¹ “İrlanda Meselesi: Vaziyet Pek Vahim Addediliyor,” *Vakit*, 24 Ağustos 1921.

²⁴² “İrlanda Meselesi,” *Vakit*, 4 Eylül 1921.

²⁴³ “İrlanda’da,” *Hakimiyet-i Milliye*, 7 Eylül 1921.

²⁴⁴ “İrlanda Meselesi: Lloyd George Kralla Görüşüyor,” *Vakit*, 8 Eylül 1921.

İrlanda meselesini halletmek istiyordu.²⁴⁵ Daha sonra İngiltere kabinesi Mösyö De Valera'ya yazdığı bir mektupta İrlanda'nın İngiltere hâkimiyetinde ve krala sadık kalması şartı ile kendilerine verilecek muhtariyetin şeklinin tayin edilmesi için bir konferans düzenlenmesini teklif etti. *Daily Telegraph* gazetesi bu teklifin Dublin'de memnuniyetle karşılandığını yazdı.²⁴⁶ Mösyö De Valera verdiği cevapta bu teklifi kabul ettiğini ve İrlanda adına vekillerin geleceğini bildirdi. Ayrıca, gelecek olan delegelerin Sinn Fein'nin bütün bölümlerini temsil edeceğini söyledi. Buna göre delege heyeti; Michael Collins (Maliye Bakanı), Barton (Ekonomi Bakanı), Gavan Duffy ve E. J.Duggan (İrtibat Bürosu Başkanları), Erskine Childers ve Fininan Lynch (Delege Sekreterleri) gibi isimlerden oluşuyordu.²⁴⁷ Bunların yanında Desmond Fitzgerald Reklam Bakanlığı adına heyete dâhil olacak, Arthur Griffith ise Sinn Fein'nin haklarını müdafaa edecekti.²⁴⁸ Başlangıçta 20 Eylül olarak düşünülen konferans tarihi daha sonra ertelendi.²⁴⁹ Bu tarih sonra 11 Ekim olarak belirlendi ve İrlanda'ya davet gönderildi. Eamon De Valera, davet mektubunu aldığını ve Londra'da yapılacak olan konferansa delegelerin geleceğini yazdı. Bu konferansa Kuzey İrlanda lideri James Craig de davet edildi ancak kendisi gelmedi.²⁵⁰

11 Ekim 1921 günü Londra'ya gelen İrlanda Heyeti ile İngiltere Hükümet yetkilileri arasındaki konferans başladı.²⁵¹ Lloyd George kısa bir konuşma ile konferansı açtı, Eamon De Valera'nın katılmadığı konferansta Sinn Fein adına Arthur Griffith konuştu.²⁵² Ardından Lloyd George bazı tekliflerde bulundu, Sinn Fein delegeleri de bu teklifler hakkında görüşlerini bildirdi. Aynı gün delegelerle birlikte pek çok İrlandalı vatandaşa Londra'ya geldi. Kalabalık İrlandalı grup arasında bazıları milli şarkılar söyledi bazıları ise diz çökerek konferansın başarı ile bitmesi için dua etti. Yapılan görüşmelerin sonunda konferansa 14 Ekim'de devam edilmesine karar verildi.²⁵³ Bu sırada İrlanda'da devam eden açlık grevleri de sonlandırıldı.²⁵⁴ Ancak yapılan görüşmelerde iki tarafın uzlaşamaması üzerine Konferans yine ertelendi. İngiltere Hükümeti Kral'a sadakat konusunda ısrarcı idi ve Eamon De Valera'dan bunun kabulünü istemişlerdi. Bu anlaşmazlık üzerine Papa 15. Benedict, Britanya imparatoru George'a bir mektup yazarak Tanrı'ya bu çekişmenin bitmesi için dua ettiğini yazdı. Kral

²⁴⁵ "İrlanda Meselesi," *İkdam*, 31 Ağustos 1921; "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 3 Eylül 1921.

²⁴⁶ "İrlanda Meselesi: Yeni bir Konferans Akdediliyor," *Vakit*, 11 Eylül 1921; "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 10 Eylül 1921.

²⁴⁷ "İrlanda Meselesi," *İkdam*, 18 Eylül 1921.

²⁴⁸ "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 12 Eylül 1921.

²⁴⁹ "İrlanda Meselesi," *Peyam-ı Sabah*, 18 Eylül 1921.

²⁵⁰ "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 2 Ekim 1921.

²⁵¹ "The Irish Delegates," *The Times*, 8 Ekim 1921; "İrlanda Konferansı," *Peyam-ı Sabah*, 13 Ekim 1921.

²⁵² "İngiltere- Londra Konferansı," *Hakimiyet-i Milliye*, 11 Ekim 1921.

²⁵³ "İrlanda Murahhaslarıyla Yeni Müzakereler," *Vakit*, 13 Ekim 1921.

²⁵⁴ "Hunger Strike Called Off," *The Irish Independent*, 27 Ekim 1921.

George da Papa'ya, İrlanda konusunda kesin bir başarı sağlanacağını ve sağlanacak barışın insanlar için mutluluk getireceğini yazdı.²⁵⁵ Bunun üzerine Eamon De Valera'nın papaya yazdığı mektup bomba etkisi yarattı. De Valera mektubunda Kralın iradesini tanımadığını ve reddettiğini ifade etti.²⁵⁶ Bunun üzerine Lloyd George bu sadakatin açıkça ilan edilmediği sürece konferansa devam edilmeyeceğini duyurdu.²⁵⁷ Bu olaylardan sonra Michael Collins Dublin'e dönerek ve Eamon De Valera ile görüştü.²⁵⁸ Avrupa ve diğer kıtalarda yaşayan tüm İrlandalılar da Eamon De Valera ile aynı fikirdeydi. Yani tam bağımsızlık isteniyordu.²⁵⁹

Kuzey İrlanda'daki durum Kasım ayı boyunca karışık bir hal aldı. Güneyle birleşmeyi kabul etmeyen Protestan birlikleri her gün Katoliklere saldırıyordu. James Craig cevabını zaten verdiğini Home Rule Bill'i (Muhtariyet Kanunu) en başta kabul etdiklerini söyledi. Belfast'taki bu karışıklıklar devam ederken Kuzey İrlandalı liderler bir toplantı yapıp yeni kararlarını açıkladılar. Buna göre James Craig; İngiltere başkanı tarafından gönderilecek davete katılacağını söyledi ve Sinn Fein'e bir mesaj yolladı. Bu mesajda J. Craig; "Ulster'in gözü korkutulamaz veya zorlanamaz, Ulster kendisi kazanacak" dedi.²⁶⁰ Ayrıca İngiliz gazetelerinden *Morning Post*, Ulster'in Sinn Fein hâkimiyetine girmesini teklif etmenin makul olmayacağını ve bu tarz bir hareketle muhakkak bir başarısızlığa gidileceğini yazdı.²⁶¹ İngiltere Hükümeti ise İrlanda konusundaki görüşmelerine devam etti.²⁶²

Aralık ayına gelindiğinde İngiltere Hükümeti bu konunun artık halledilmesi gerektiğine karar verdi ve yeni bir taslak hazırladı.²⁶³ İngiliz delegeleri ile Londra'daki Güney İrlanda delegeleri Downing Street'te buluştular. Gece yarısı saat 2.30'a kadar süren görüşmelere, İrlanda'yı temsilen Arthur Griffith, Michael Collins, Robert Barton, E. J. Duggan, Gavan Daffy, sekreterleri olarak Erskine Childers, Flonan Lynch, John Charters ve Dlarmuid O'Hegarty katılmıştı. İngiltere Hükümeti'ni temsilen de Lloyd George, Chamberlain, Lord Birkenhead, L. Worthington Evans, H. Greenwood ve Cordon Hewart sekreterleri olarak da Thomas Jones ve Llonel Curtis toplantıda hazır bulundu. İki tarafta yapılan teklifleri inceledi ve kopyalar delegelere verildi. İrlanda heyetinden iki kişi tekliflerin kopyasını Dublin'e götürdü.²⁶⁴

²⁵⁵ "Pope and Irish Peace," *The Times*, 20 Ekim 1921.

²⁵⁶ "De Valera's Folly," *The Times*, 22 Ekim 1921 ; "İrlanda Meselesi: De Valera'nın bir Mektubu Hakkında", *Peyam-ı Sabah*, 21 Ekim 1921.

²⁵⁷ "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 26 Ekim 1921.

²⁵⁸ "Ireland Silent But Anxious," *The Times*, 24 Ekim 1921.

²⁵⁹ "İrlanda Meselesi," *Hakimiyeti Milliye*, 5 Kasım 1921.

²⁶⁰ "Sir James Craig Speech," *The Times*, 30 Kasım 1921.

²⁶¹ "İngiltere-İrlanda," *Vakit*, 26 Kasım 1921.

²⁶² "İrlandalılar ile İngilizler Arasında Müzakerat," *İkdam*, 3 Kasım 1921; "Harici Haberler," *İkdam*, 5 Kasım 1921.

²⁶³ "İrlanda, İngiltere Müzakeratı" *İkdam*, 22 Kasım 1921.

²⁶⁴ "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 4 Aralık 1921.

İngiltere- İrlanda Anlaşması

İngiltere Hükümeti'nin önerdiği barış teklifinin maddeleri şöyleydi;

1) İrlanda, İngiltere'ye bağlı bağımsız bir devlet olacak ve kendi parlamentosuna sahip olacak. Parlamento kanun yapma, düzeni sağlama, barış yapma ve İrlanda'yı yönetme hakkına sahip olacak.

2) Yargı konusu gelecekte halledilecek, Serbest İrlanda Devleti'nin imparatorluk parlamentosu ve hükümeti ile ilişkilerindeki pozisyonu, Kanada yönetimindeki gibi; yasama, yürütme ve yargı işlemlerinde Kraliyet ile ilişkili ya da kraliyeti temsil eden durumda olacak.

3) Kraliyetin İrlanda'daki temsilcileri Kanada örneğinde olduğu şekilde atanacak.

4) Serbest İrlanda Devleti Parlamentosu üyelerinden, kanunun sağlanacağı ve Kral V. George ile haleflerine sadık olunacağı şeklinde bir yemin alınacak.

5) Serbest İrlanda Devleti, İngiltere'nin borçlarını ödemede payına düşen yardımı yapacak.

6) Britanya ve İrlanda arasındaki düzenlemeler yapılanaya kadar, yani Serbest İrlanda Devleti kendi kontrolünü alana kadar, denizlerin savunmasını İngiltere ve İrlanda yapacak bu da İngiliz Kraliyet birlikleri tarafından sağlanacak. Ancak bu, Serbest İrlanda Devleti'nin hükümetini engellemeyecek. Bu gibi tedbirler gelirleri ve balıkçılığı korumak için gerekliydi.

7) Serbest İrlanda Devleti Hükümeti İmparatorluk güçlerine maddi destek sağlayacak,

a) Barış zamanında limanlar ve diğer yerler hakkındaki konularda iki hükümet arasında fikir birliği olacak,

b) Savaş zamanında ya da yabancı güçlerle ilişkilerde limanlarda ve diğer yerlerde İngiltere Hükümeti'nin onayı gerekecek,

8) Eğer Serbest İrlanda Hükümeti askeri güç oluşturmak isterse, bu gücün miktarı İngiltere'ninkini geçmeyecek, İrlanda nüfusu oranına göre ayarlanacak,

9) İngiltere ve Serbest İrlanda Devleti'nin limanları ücret karşılığında diğer ülkelere açılacak,

10) Serbest İrlanda Devletinin Hükümeti, İngiltere'ye savaşla geçen iki yılın telafisi olarak adil bir ödeme yapacak,

11) Parlamento, kanununun onayından bir aylık sürenin bitişine kadar, Serbest İrlanda Parlamentosu güçleri Kuzey İrlanda'ya 1920 İrlanda Hükümeti anlaşmasının Kuzey İrlanda ile ilgili şartlarına uyum konusunda, çözüm bulunana kadar saygı gösterecek,

12) Bu süre bittiğinde İngiltere de Güney İrlanda da Kuzey İrlanda'ya müdahale etmeyecek. Kuzey İrlanda isterse Güney İrlanda parlamentosuna temsilci gönderebilecek istemezse de bu konuda hür olacak. İsteği konusunda gerekli ayarlamalar yapılacak. Bir konsey

meydana getirilecek. Buna göre; iki yerleşim arasındaki coğrafi, ekonomik ve sınır konusunun belirlenmesinde bir kişi Kuzey İrlanda'dan bir kişi Güney İrlanda'dan ve bir kişi de İngiltere Hükümeti'nden yönetici olarak bulunacak.

13) Ne Güney İrlanda parlamentosunda ne de Kuzey İrlanda parlamentosunda direk herhangi bir dinle alakalı bir kanun ya da din gereği yasaklama, kısıtlama yapılmayacak,

Barış anlaşmasının bu şartları Güney İrlandalı liderler tarafından 6 Aralık 1921'de kabul edilip onaylandı.²⁶⁵ Bundan sonra iki tarafta anlaşma metnini onay için parlamentolarına götürdüler. Parlamentolardan çıkacak sonucun olumlu olacağı düşünülüyordu. Böylece asırlardır süren İrlanda-İngiltere kavgası bitti. Sonunda İrlanda yarı da olsa bağımsızdı. Bu anlaşma imzalandıktan sonra Lloyd George, Kral'a bir telgraf çekerek durumu anlattı. Kral bu parlak durumdan çok memnun olduğunu, uzun süren bu müzakerelerin nihayet sonuca ulaştığını ve onu tüm kalbiyle tebrik ettiğini yazdı.²⁶⁶ Anlaşmadan sonra 10 Aralık 1921'de İrlanda'da kamplarda ve hapishanelerde bulunan milliyetçi suçlular salındı.²⁶⁷

²⁶⁵ "Terms of the Peace Treaty," *The Irish Independent*, 7 Aralık 1921; "İngiltere- İrlanda Müzakeratı Muvaffakiyet ile Bitti" *Peyam-ı Sabah*, 8 Aralık 1921.

²⁶⁶ "İrlanda Meselesi Halledildi," *Vakit*, 8 Aralık 1921; "İrlanda-İngiltere Müzakeratının Neticesi," *İkdam*, 8 Aralık 1921.

²⁶⁷ "All Free Camps," *The Irish Independent*, 10 Aralık 1921.

Resim 5: İngiltere-İrlanda Anlaşması'ndan Sonraki Birleşik Krallık Haritası.

Kaynak: www.google.com.tr/search?q=ingiltere+haritası

İrlanda meselesinin bu şekilde sonuçlanmasından İngiliz basını çok memnun oldu. Gazeteler Kral George'un ihtilafın çözümündeki azim ve kararlılığını tebrik ettiler. Ayrıca gazeteler bu sorunun çözümünün Lloyd George sayesinde olduğunu ve başarılarını tebrik ettiklerini de yazdılar. Bu konuda Fransız basını da İrlanda ile İngiltere arasında cereyan eden problemlerin çözümünde azim ve kararlılık gösteren herkesi tebrik etti ve Lloyd George'un İngiltere Hükümeti'ne karşı en büyük görevi yerine getirdiğini yazdı.²⁶⁸ Aynı şekilde bu olay, Amerika'da da sevinç uyandırdı.²⁶⁹

İrlanda'nın uzun yıllar verdiği mücadele sonucunda elde ettiği anlaşma bu idi. Her yerde sevinç uyandıran anlaşma aslında İrlanda için daha büyük bir savaşın başlamasına yol açacaktı. Eamon De Valera anlaşmaya itiraz ederek, bu anlaşmanın İrlandalıların hakiki emeline karşı olduğunu söyledi. Sinn Fein üyelerinin bir kısmı da anlaşmayı kabul etmedi. Diğer taraftan Maliye Bakanı ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu Başkumandanı Michael Collins, anlaşmanın kabul edilmesi için çalışacaklarını söyledi. Arthur Griffith de Michael Collins ile

²⁶⁸ "İrlanda İtilafı ve Gazetelerin Mutalaatı," *Vakit*, 9 Aralık 1921.

²⁶⁹ "İrlanda İtilafı ve Amerika," *Vakit*, 11 Aralık 1921.

aynı fikirdeydi ve “İmza atmış olduğum anlaşmayı savunacağım, asırlardan beri devam eden ihtilafın halledilmesi kapımızın eşiğine geldi.” diyerek kararını savundu.²⁷⁰ Bunun ardından İrlanda parlamentosunda anlaşma şartları şiddetli bir şekilde tartışılmaya başlandı.

Bu sırada İngiltere’de de Avam Kamarası, Kralın nutku ile açıldı ve İrlanda anlaşması konuşulmaya başlandı. Kral kısa bir konuşmadan sonra mevcut olan anlaşmanın sadece İrlanda için değil İngiltere için de huzur ve refah kaynağı olduğunu söyledi. Anlaşmanın kabulü parlamentoya Sir Samuel Hevar ile Yarem tarafından teklif edildi. Mösyö Lloyd George söz alarak²⁷¹ söz konusu olan anlaşmanın Versay Anlaşması dışında şimdiye kadar gerek İngiltere gerek müttefikler arasında imzalanan en önemli anlaşma olduğunu ve bu meselenin halledilmesinden dolayı birçok kişinin memnun olduğunu söyledi.²⁷²

İrlanda Parlamentosu’ndaki görüşmeler ise 14 Aralıkta başladı. Şiddetle devam eden tartışmalarda Eamon De Valera delegelerin Londra’daki davranışlarını tenkit etti ve onlara bütün milleti sorumluluk altına sokmaya haklarının olmadığını söyledi. Anlaşmayı kabul etmemesinin başlıca sebebinin de delegelerin teklife cevap vermeden önce Dublin’e danışmaması olduğunu söyledi. İngiltere delegeleri kendi hükümetine başvurmuş fakat Michael Collins ve Arthur Griffith bu yola başvurmamışlardı.²⁷³ Daha sonraları sunulan teklifin müzakereleri sırasında Eamon De Valera, parlamentonun çoğunluğunun kabul etmesi halinde, kararı kendisinin de onaylayacağını söyledi.²⁷⁴ İngiliz gazeteleri bu sırada Eamon De Valera’nın itirazı sebebiyle itibar kaybettiğini yazıyordu. Yapılan oylama sonucunda anlaşma onaylanırsa Arthur Griffith kararı beyan edecek ve bu karar Michael Collins tarafından onaylanacaktı. Gerekli olan oy sağlanamadığında ise karar bölge halkına sunulacaktı. *Sunday Express* gazetesi bu konunun referandumla çözüleceğini yazdı.²⁷⁵ Diğer İngiliz gazeteleri ise bu anlaşmanın İrlanda tarafından kabul edileceğini yazıyordu.²⁷⁶ Anlaşma safhasına gelindiği bu tarihlerde bile Belfast’tan şiddet haberleri gelmekteydi. Sinn Fein üyeleri ve Protestanlar arasında çıkan son olaylarda Sinn Fein üyesi 6 kişi hayatını kaybetti.²⁷⁷

Güney ve Kuzey İrlanda’da bunlar yaşanırken, İngiltere’de Avam ve Lordlar Kamarası 16 Aralık 1921’de anlaşmayı onayladı.²⁷⁸ Avam Kamarası’nda 58 muhalife karşı 401 oy ile

²⁷⁰ “İrlanda Meselesi Hakkında Yeni bir İhtilaf,” *Vakit*, 11 Aralık 1921; “İrlanda’da İtilafnameye Muhalif Cereyanlar ve İrlanda Meclisi,” *İkdam*, 10 Aralık 1921.

²⁷¹ “İrlanda Muahedesi: Lloyd George Nutkunu Hazırlıyor,” *Peyam-ı Sabah*, 13 Aralık 1921.

²⁷² “İrlanda İtilafının Müzakeresine Başlandı,” *Vakit*, 14 Aralık 1921; “İngiliz Parlamentosu’nda İrlanda İtilafı,” *Peyam-ı Sabah*, 17 Aralık 1921.

²⁷³ “İrlanda Parlamentosunun İctimai,” *Vakit*, 14 Aralık 1921.

²⁷⁴ “İrlanda’da,” *Hakimiyet-i Milliye*, 19 Aralık 1921.

²⁷⁵ “İrlanda İtilafı,” *Vakit*, 20 Aralık 1921.

²⁷⁶ İrlanda Muahedesinin Akıbeti,” *İkdam*, 13 Aralık 1921.

²⁷⁷ “İrlanda Meselesi,” *Vakit*, 21 Aralık 1921.

²⁷⁸ “İrlanda İtilafı,” *Peyam-ı Sabah*, 18 Aralık 1921.

Lordlar Kamarası'nda ise 47 muhalife karşı 1660 oy ile İrlanda'nın yeni statüsü kabul edildi. Avam Kamarası'nda işçiler adına bulunan Lord Anderson, hükümet tarafından İrlanda milletinin iyiliği için bu kadar mükemmel bir anlaşmanın yapılmadığını dile getirdi. 17 Aralık 1921'de Kuzey İrlanda parlamentosu da anlaşmayı onaylandı. Ardında James Craig ve dış işleri bakanı, Serbest İrlanda Devleti'ne karşı sergilenecek tavır hakkında Lloyd George ile görüşmek için Londra'ya gittiler.²⁷⁹

İrlanda Parlamentosu'nda devam eden görüşmelerde²⁸⁰ ise Griffith'in teklifini De Valera şiddetle reddederek, bu anlaşmanın bir milletin ilerlemesini tehdit eden bir öneri olduğunu söyledi. Diğer taraftan Michael Collins, bu anlaşmanın İrlanda'ya tüm milletin istediği hürriyeti sağlayacağını söyledi.²⁸¹ Michael Collins toplantıda muhaliflere "Eğer anlaşmayı reddedersek bunun anlamı savaş ilan etmektir, söylemek istediğiniz ulusal politika, savaşmak mı? Britanya İmparatorluğunun askeri gücüyle mücadele etmek mi?" şeklinde karşılık verdi.

21 Aralık günü müzakerelerin devamı esnasında Londra'ya giden delegelerden Gavan Duffy, anlaşmayı niçin imzaladığını açıklamış ve kabul edilmesini tavsiye etti. Sözlerine devam eden Duffy: "Anlaşmaya hiç saygı duymayanlara karşı saygılıyım, İrlanda halkına bunun parlak bir başarı olduğuna ikna edeceğim, çünkü anlaşma milletime asırlardan beri mahrum olduğu şeyi bahsediyor, kendisini yönetmeyi ve ordu kurma hakkını veriyor, hâkimiyeti İrlanda milletine iade ediyor. Bu anlaşmanın başlıca kusuru İngiltere kralına karşı sadakat talep edilmesinden ibaretti. Bu anlaşmadan memnun olmamama rağmen Londra'yla yapılacak barışı kabul etmek veya derhal savaşa razı olmak şıklarından birini tercih edecek delege olarak gönderildim. Milleti kurtarmak için cumhuriyeti kaybettik, anlaşmayı reddetmeden önce makul bir çare bulmalıyız, kalbim anlaşma karşıtı olanlarla beraberdir fakat kanaatim onlara karşıdır çünkü makul çare göremiyorum" şeklinde görüş beyan etti.

Diğer bir delege E. J. Duggan yüksek sesle anlaşmayı onayladığından dolayı memnun olduğunu ve sorumluluğunu bile bile imza attığını, İrlanda halkının özgürlüğünü temin edemediği takdirde hatanın kendisinde olacağını söyledi.²⁸² Profesör M. Hayes ise bu anlaşmanın kabulüyle İrlanda'nın dünyanın gözünde hiçbir zaman millet olamayacağını söyledi. T. Clarke, "Eğer anlaşma imzalanırsa insanlar ikiye bölünecek, bu bir özgürlük değildir" dedi. Padraig O'Maille ise "eğer anlaşmayı reddedersek oylarımızla, tarihi İrlanda milletini bozmuş olacağız, sizce beyler bu ilerlememize yarar sağlar mı? Bu Arthur Griffith ve Michael Collins'in problemi ya da diğer yandan Başkan De Valera ve Cathal Brugha'nın problemi değildir"

²⁷⁹ "İrlanda İtilafı," *Vakit*, 19 Aralık 1921; "Serbest İrlanda Devleti'nin Tesisi," *İkdam*, 15 Aralık 1921.

²⁸⁰ "İrlanda İtilafı," *Peyam-ı Sabah*, 21 Aralık 1921.

²⁸¹ "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 21 Aralık 1921.

²⁸² "İngiltere-İrlanda İtilafı," *Vakit*, 23 Aralık 1921.

şeklinde konuştu.²⁸³ Kamu kurumlarının görüşü de anlaşmanın imzalanması yönündeydi. 4 eyaletten gelen 12 kamu kuruluşu, milletin isteğinin anlaşmanın onaylanması olduğunu yüksek sesle belirtti.²⁸⁴

Resim 6: İrlanda Parlamentosu'nda Görüşmeler Devam Ederken

Kaynak: *Vakit*, 18 Aralık 1921

Yaşanan büyük tartışmalar ve anlaşmazlıkların gölgesinde anlaşma 8 Ocak 1922'de 57 muhalif oya karşı 64 oyla kabul edildi. Halkın büyük bölümünün düşüncesi anlaşmanın onaylanması lehinde olmasına rağmen son ana kadar karar verilemedi. De Valera taraftarlarının oylama sırasında etkisi büyük oldu. Vekillerden birçoğu liderlerine olan saygılarından dolayı kendi fikirlerine göre davranmadılar. Anlaşmanın kabulünün bütün İrlanda'da duyurulmasının ardından ülkenin birçok yerinde büyük sevinç gösterileri yaşandı. Savaşın yorulan insanlar sevinçten şarkılar söyleyip, Arthur Griffith ve Michael Collins'e "Tanrı sizi korusun" diye dualar ettiler. Griffith son nutkunda; "Milletin yüzde doksanın anlaşmanın onaylanması taraftarıdır. Bu yüzden vatanımı hükümete tercih edemem." dedi. De Valera ise oyların sayım sonuçlarının ardından birkaç dakika ellerini başının arkasına koyup düşündükten sonra ayağa kalkarak, istifa etmek mecburiyetinde bulunduğunu, anlaşma taraftarları ile birlikte hareket

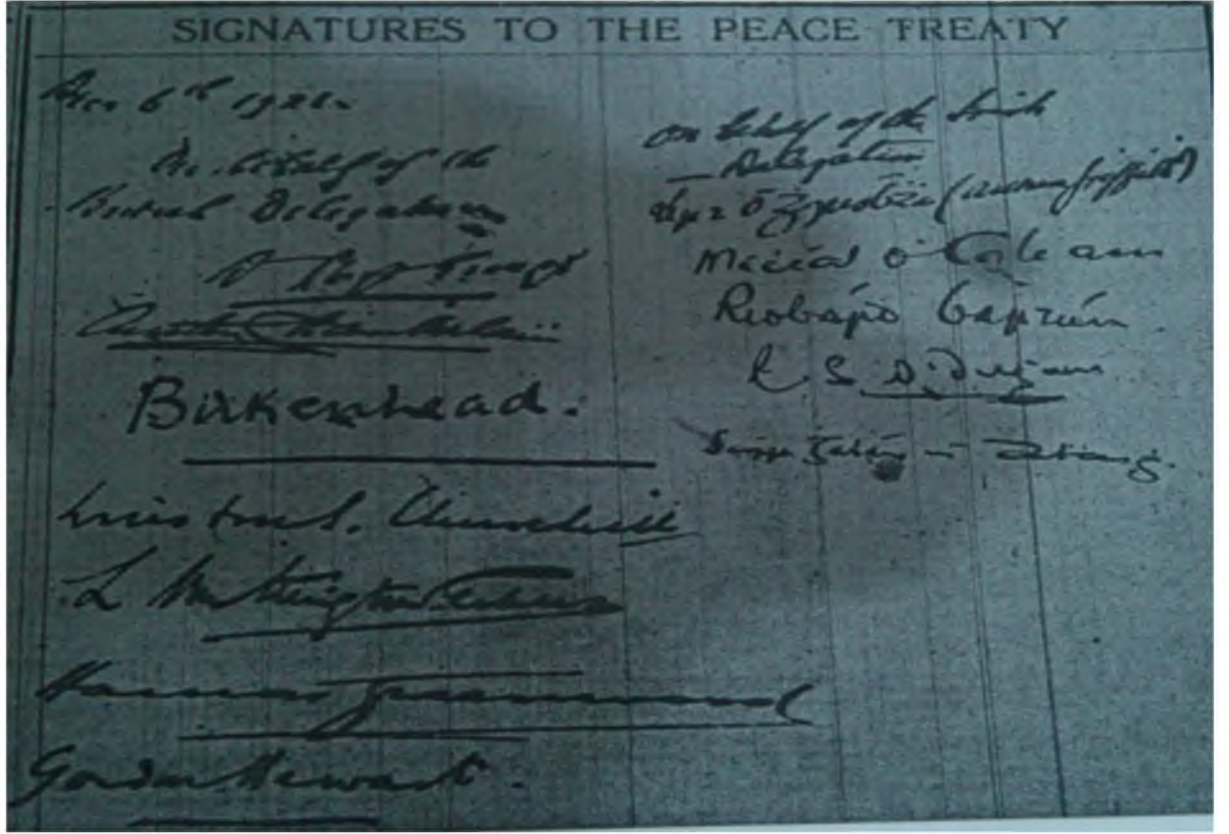
²⁸³ "Will of People Overwhelmingly for Treaty," *The Irish Independent*, 23 Aralık 1921.

²⁸⁴ "Strong Demands for Ratification," *The Irish Independent*, 29 Aralık 1921.

etmeyeceğini söyledi. Michael Collins, De Valera'dan hükümetin kontrolü için bir heyet teşkil etmesini istedi fakat De Valera hiçbir teklifte bulunmayarak ayağa kalkarak biraz sonra da üzüntüsünden ağlamaya başladı. Daha sonra De Valera İrlanda Cumhuriyeti'nin var olduğunu beyan etti ve İrlanda milletinin cumhuriyeti ortadan kaldırmadıkça anlaşmanın ısrarla görüşüleceğini ilave etti.²⁸⁵ De Valera istifa ettikten sonra mecliste tekrar seçilmesi için oylama yapıldı ancak 58 muhalife karşı 60 oy ile seçilmemesine karar verildi. Bundan sonra Michael Collins, Dail Eirann'ın feshini istedi. Onun yerine yeni bir parlamentonun toplanmasını talep etti. Sebep olarak da bu meclisin olağanüstü durumda ve savaş zamanında açıldığını söyledi. Griffith'in vereceği kararla belirlenecek olan fesih işleminde Michael Collins'in asıl amacı Eamon De Valera'yı tekrardan başkanlığa getirmektir. Zira Michael Collins, İrlandalılar arasında herhangi bir bölünmenin yaşanmasını istemiyordu. Fakat bu hareketini, anlaşmayı imzalayan meclisin feshedilmek suretiyle anlaşmayı sonuçsuz bırakma çabası şeklinde yorumlayanlar da vardı. De Valera taraftarlarının bütün itirazlarına rağmen Griffith Dail Eirann'ı feshetmedi. Bunun üzerine De Valera Meclisi derhal terk etti ve taraftarları da onunla birlikte gitti. Ardından Griffith bir kabine oluşturdu ve kendisi kabinenin Cumhurbaşkanı, Michael Collins ise Başbakan oldu.²⁸⁶

²⁸⁵ "İrlanda Parlamentosu İtilafı Tasdik Etti," *Vakit*, 10 Ocak 1922

²⁸⁶ "İrlanda Meselesi," *Vakit*, 12 Ocak 1922.

Resim 7: İngiltere İrlanda Anlaşması İçin Tarafların Temsilcilerinin Attıkları İmzalar

Kaynak: *The Irish Independent*, 8 Aralık

Anlaşmanın Kabulünden Sonra İrlanda'nın Durumu

İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi, kendi dillerinde İrlanda Kurtuluş Savaşı bittikten ve İrlanda ile İngiltere arasında anlaşmaya varılmasından sonra dahi Osmanlı gazetelerinin İrlanda'yı ve durumunu izlemeyi sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Özellikle İrlandalı lider Eamon De Valera ve taraftarlarının faaliyetlerini aktaran gazetelerin İrlanda'ya bakış açısı yine değişmedi.

Eamon De Valera'nın meclisten ayrılışını takiben taraftarı anlaşmanın kabul edilemeyeceğini, parçalanmış bir İrlanda olamayacağını beyan ettiklerinden tartışmalar devam etti. Eamon De Valera ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu üyeleri bu yeni Serbest İrlanda Devleti'nin kabulünü Bağımsızlık Mücadelesi sırasında kurulan cumhuriyete ihanet saydılar. Bu sebeple iki taraf arasında çıkan gerginlik İrlanda'yı iç savaşa götürdü. 28 Haziran 1922'de başlayan bu savaşta İrlanda Cumhuriyet Ordusu'na Eamon De Valera önderlik etti. İki taraf arasında yaşanan çatışmalarda ölen İrlandalı sayısı Bağımsız Mücadelesi'nde ölen İrlandalı sayısını aştı. Michael Collins'in buradaki tavrı önemliydi çünkü o İrlandalılar arasında böyle bir

savaşın yaşanmaması için daha ilk günden çabalamıştı. Eamon De Valera'ya anlaşmayı bir başlangıç olarak düşünmesini önerdi. Fakat De Valera tam bağımsız İrlanda Cumhuriyeti fikrinden taviz vermediği için bunu kabul etmedi. Dail Eirann'da anlaşmanın kabul edilmesi oylamasında reylerin dağılımı iç savaşın ayak sesleri gibiydi. Çünkü İrlandalıların yarısı hala bağımsız cumhuriyet için savaşmaya hazırdı. Yeni statüyü kabul etmeyenlerin çıkardığı olayların bastırılması için İngiltere İrlanda'ya yardım etti. İç savaş başladıktan sonra Michael Collins, Eamon De Valera ile görüşüp uzlaşma yolu aramak için gittiği Cork'ta 22 Ağustos 1922'de vurularak öldürüldü. Bundan sonra da devam eden çatışmalar ancak 24 Mayıs 1923'te sona erdi. İç savaşı İngiltere'nin askeri desteği sayesinde anlaşma taraftarları kazandı. Ayrıca IRA'nın Kuzey İrlanda ile ayrılığı kabul etmesi de bunda etkiliydi.²⁸⁷

İrlanda'nın asırlardır devam eden mücadelesi nihayet sonuçlanmıştı. Bu tarihi mücadele İngilizlerin adaya girdikleri zaman başladı. VIII. Henry ve Elizabeth'e kadar mevcut olan ırki farklılığa bu dönemde bir de mezhep farklılığı eklendi. İrlanda Protestanlığı kabul etmeyerek, papaya bağlılığını bildirdi. Takip eden yıllarda Cromwell'in acımasız politikaları karşısında her daim ezilen ve isyan halinde olan İrlandalılar hep bağımsızlığı hayal etmişlerdi. Aslında İngiltere de bu ayrılığın olması gerektiğine inanıyordu. Çünkü İrlanda bir tarım, İngiltere ise ticaret ve sanayi ülkesiydi. Fakat adanın İngiltere'ye olan yakınlığı ve tüm ticaret yolları üzerinde bulunması sorunun İrlanda lehine çözülmesini zorlaştırıyordu. 19. Yüzyılın ortasında İrlanda'da yaşanan patates kıtlığında milyonların ölmesi ve bir o kadarının da Amerika'ya göç etmesi üzerine dikkatler yine İrlanda'ya çevrildi. Sonunda İngilizler de bu vaziyete karşı alakasız kalamadı ve muhtariyet konusu daha ciddi olarak Gladstone ve Asquit dönemlerinde düşünüldü. Asquit ile İrlanda milliyetçilerinin lideri John Redmond meselenin halledilmesi için görüştüler. Ancak I. Dünya Savaşı başlayınca konu askıya alındı. Bu savaş boyunca İrlanda'da her ne kadar birkaç defa başkaldırı olayları yaşansa da kendilerine sözü verilen muhtariyet kanununu (Home Rule Bill) sabırla beklediler. Savaştan sonra İngiliz Hükümeti çözüm için bir girişimde bulunmayınca İrlanda meselesi daha da alevlendi. O döneme kadar İrlanda'nın verdiği mücadelede başı çeken isim Redmond idi. Ancak bu arada ölünce yerine Eamon De Valera geçti. Redmond sadece muhtariyetle yetinecek olan bir lider iken, De Valera tam bağımsızlık için uğraşan bir liderdi. Meselenin yalnız silahla halledilebileceğini düşünen Eamon De Valera, bir süre sonra Lloyd George tarafından konferansa çağrıldı. Yukarıda anlatıldığı gibi De Valera'nın tam bağımsızlık istemesinden sonra dağılan konferans nihayet tekrardan toplandı ve

²⁸⁷ "İrlanda Asileri," *Akşam*, 28 Temmuz 1922.

meseleye yeni bir öneri getirildi.²⁸⁸ Şartların İki ülkenin delegeleri tarafından onaylanmasından sonra bu süreç sonlandı.

Resim 8: Anlaşmadan Sonra İrlanda Haritası

Kaynak: *Vakit*, 10 Aralık 1921

²⁸⁸ "İngiltere- İrlanda İtilafı," *Vakit*, 10 Aralık 1921.

Osmanlı/Türk Basınının İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne Bakışı

Osmanlı basınının, İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne bakışı, o sırada Anadolu'da devam eden Milli Mücadele'ye bakış açılarına göre farklılık gösterdi. Örneğin daha önce de belirtildiği gibi Türk Milli Mücadelesi'ne karşıt gazetelerden biri olan *Peyam-ı Sabah*, İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi hakkındaki fikirlerini belirtirken, olayı genellikle bir isyandan bahseder gibi aktardı. Bundaki en büyük etken bu gazetenin aynı şekilde Türk Milli Mücadelesi karşısında da İngiltere'yi destekliyor olmasıydı. O dönemde *Peyam-ı Sabah* gazetesi Anadolu direnişine açık ve sert bir şekilde muhalefetti. Gazete Türkiye'nin geleceği için izlenecek yol olarak İngiltere ile siyasi diyalog kurularak sorunların çözümünü önermekteydi bu açıdan da Kuvayı Milliye hareketini cinnet olarak nitelemekte idi. Türk Milli Mücadelesi karşısındaki tavrı bu iken, İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi'ne bakışı olumlu olamazdı. Ayrıca gazete, Osmanlı Devleti ile ilgili ve ya dış haberleri genellikle batı basınından alıntılarla aktardı. Dolayısı ile gazetenin İrlanda ile ilgili haberleri bir İngiliz gazetesinden farksız ve bağımsızlık karşıtıydı.

Milli Mücadele karşıtı olan bir diğer gazete, *Alemdar* gazetesi ise Osmanlı'nın kurtuluşu için ısrarla İngiltere'nin yardımının zorunlu olduğunu savundu. Haberlerin aktarılmasında çoğu zaman İngiliz basınından ve Ermeni gazetelerinden yararlanıyordu.²⁸⁹ Bu açıdan İrlanda ile ilgili haberleri İngiliz basını kaynaklı ve tıpkı *Peyam-ı Sabah* gibi bağımsızlık karşıtıydı. Milli Mücadele karşıtı diğer bir gazete olan *Dersaadet*'in de İrlanda ile ilgili haberleri Londra kaynaklıydı. Bundan dolayı haberlerinde İngiltere'nin bakış açısı görülmektedir.

Bazı Milli Mücadele taraftarı gazeteler ise Türk Milli Mücadelesi'ne destek verse de İrlanda ile ilgili haberlerinde İngiliz kaynaklarından yararlanarak aktarma yaptılar. Bunlardan *Vakit* gazetesi, yayımlandığı dış haberleri Amerika'dan, Avrupa basınından ve Ermenice gazetelerden aldı. *Vakit* gazetesinin İrlanda ile ilgili haberlerine 1921 yılında fazlaca yer verdiği görülmektedir. Bu yıl İngiltere ve İrlanda arasında yapılan barış görüşmelerin başladığı yıl olmasından dolayı gazetenin bu görüşmeleri çok yakından takip ettiği anlaşılmaktadır. *Yenigün* gazetesi ise dış haberleri Fransız ve Avrupa basını ve fazla olmamakla birlikte Sovyetler Birliği'nden alıyordu. Gazetede İrlanda ile ilgili haber sayısı çok azdır. Çıkan haberler de ise gazetenin daha çok tarafsız bir aktarımda bulunduğu görülmektedir. *İkdam* gazetesi de haberlerini batı dünyasından alıyordu ancak Milli Mücadele ilgili dış haberlerine tepkisini ise çoğu zaman başyazı şeklinde gösterdi. Gazetenin Milli Mücadele karşıtlarına gösterdiği tepkiyi İrlanda için gösterdiğini söylemek pek mümkün değildir. 1919-1921 yılları, hatta 1922 boyunca

²⁸⁹ İzzet Öztoprak, *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele* (Ankara: TTK Yayınları, 1989).

İrlanda'yı ve gelişen olayları zaman zaman da olsa izlediği anlaşılmaktadır. Haberlerinden ise İrlanda meselesine yaklaşımının olumlu olduğu söylenebilir.

İleri gazetesinin yayınlanmış dış haberleri ise genellikle Fransız kaynaklıydı. *İleri* gazetesinin de İrlanda hakkındaki haberleri daha çok 1919 ve 1920 yılına ait olmakla beraber az sayıda ve tarafsızdır. İncelen *İfham*, *Babalık* gazeteleri ile *Sebilürreşat*, *Aydede* dergilerinde ise İrlanda ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır. *Tanin* ve *Akşam* gibi gazetelerde ise 1922 yılı yani İrlanda iç savaşı dönemi incelenmiştir. Gazetelerin o yıldaki tutumlarının genel olarak tarafsız olduğu söylenebilir. Fakat Türk Milli Mücadelesi'nin basındaki en önemli sesi olarak değerlendirilen ve Ankara'da yayınlanan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi, bu konuda İrlanda'yı tüm yazılarıyla destekler nitelikteydi. Bu yazılarından biri olan aşağıdaki alıntıda da görüleceği üzere, gazeteye göre, İrlanda'nın mücadelesi efsanevi nitelikte ve kahramancaydı. İrlanda'nın mücadelesi, tüm zulüm kurbanları tarafından desteklenmekteydi ama Türkler bilhassa Sinn Fein'nin silah arkadaşı ve duacıydı. Gazete, Türk Milli Mücadelesi'nin sesi olduğu için kendi askerleriyle İrlandalı milliyetçilerini kardeş olarak görmekte; İrlanda'nın başarısını ise, kendi ordularının başarısı gibi addetmekte ve İngiltere'nin bir gün tüm bu fedakârlıklar altında ezileceğini belirtmekteydi. Gazete, bu mücadeleyi de zaten bu yüzden heyecanla desteklemekteydi.

Yukarıda bahsi geçen köşe yazısını diğer haberlerden ayıran özellik, *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne bakışımı özetlemesiydi. Bu yazı aynen şöyleydi:

İrlanda Kahramanları

Şimalin sisleri içinden, Valgiri efsanelerine benzeyen asırlık bir cidal, anüd ve kanlı bir harb.

Bir tarafta arzın dörtte üçü üstüne uzanmış, dünyanın bütün servetlerini, bütün kudretini; bütün silahlarını pençesine geçirmiş korkunç bir imparatorluk, dokuz başlı bir ejder.

Karşısında ona esaret zinciri ile merbüt, onun gölgesinde ezilmiş küçük bir müstemleke, kahraman bir ada.

Altı asırdır bu kavga sürüyor. İngiltere hâkimiyetinin yılan boğumları içine aldığı İrlanda'nın bütün kanını ve canını emiyor, ırk davası diyor sıkıyor, Protestan- Katolik kavgası diyor biraz daha boğuyor; İrlanda'yı baştanbaşa işgal eden Lord malikânelerinde esir gibi kırbaçla çalıştırıyor. Elleriyle yetiştirdikleri ortasında aç bırakıyor, sefil bırakıyor. Ve sonra isyan ediyorsunuz diyerek boyunlarındaki düğümü biraz daha daraltıyor, biraz daha boğuyor.

Altı asırdır İrlanda işte bu cehennemde yaşıyor. Yaşıyor, fakat daima isyan içinde, hiçbir gün başını eğmeden!

İşte bugün İrlanda ve İngiltere'yi ateşe veren kıyam da bu asırlık isyanın nihayet kemale ermiş, en şuurlu ve en medeni bir şeklidir.

Günün birinde İngiltere, İrlanda'yı kavrayan ejder pençesi altında çok mühlik ve çok yeni bir silah buldu: Bir ihtilal teşkilatı!

Öyle bir teşkilat ki, İngiliz'in gözü önünde kendini sezdirmeden, sesini duyurmadan, bütün İrlandalıları birbirine bağlayan bir hükümet oluyor. Meclisi ile zabıtası ile mahkemeleri ile askeri ile hal-i faaliyette bir devlet ve onun kulaktan kulağa

fısıldanan kanunları, kararları, emirleri bütün İrlanda'da muta bir devlet oluyor. Onun mahkemelerinden maada hiçbir hüküm tanınmıyor.

İrlandalılar, bu emsalsiz kabiliyetle, bütün dünyaya, kemale ermiş rüşd-i siyasilere ve davalarının salabetini ilan etmiş oluyorlar. Bunu hisseden İngiltere, elinden şikâri çalınacak bir yılan azgınlığı ile İrlanda'nın üstüne saldırdı.

Ezmek, ne olursa olsun ezmek, susturmak, hakkını isteyen bu sesi kesmek, nasıl olursa olsun... dedi.

Ve sefil cihanın, günahkâr-ı la-kaydisi, terik cürm-i sukutu içinde, akli bir titreten bir hunharlık başladı.

Her zulmü, her kahrı, her cinayeti irtikâp etti. Kırk elli asırda, bunca velilerin, mütefekkirlerin dünyaya koydukları bütün insaniyet kaideleri çiğnendi. Halk, iyilik, merhamet, vicdan, vazife denilen bütün şeyler fırlatıp atıldı. İngilizler bir elinde tabanca, diğerinde kundak, İrlanda'yı bir baştan öbür başa gezdi. Önüne kim çıktı ise masum, kadın, çocuk, hasta, ölü hepsi durdu. Karşısına ne geldiyse ev, dükkân, şehir, mabet hepsini yaktı. Böylece pençesini yapıştırdığı menbit ve zengin İrlanda'yı tutacağını zannetti. Ne kadar yanıldı.

İngiltere şiddetini ne kadar arttırdı ise, karşısındaki o kadar köklü bir iman buldu. Mücazatları ne kadar vahşi olduysa, karşısındaki şevk ve fedakârlık o nispetle arttı. Bir Sinn Fein'liyi öldürdüyse yerine yüzü birden çıktı. İşte yararsa hayatlarıyla yaramazsa ölümleriyle kendilerini müdafaa ettiler. Anne evladını kardeş kardeşini aklıktan intihara teşvik etti. Gülerken siyaset meydanına gittiler. Bütün bir millet orada gayeden maada her şeyini unuttu. Evet, saadet-i hayat aile muhabbeti, hiçbir şey kalmadı. Yalnız istiklal! Ne olursa olsun istiklal! Nasıl olursa olsun istiklal! Ve o zaman tarihin en yüksek bir şeyi oldu.

Küçük İrlanda her yumruk yedikçe biraz daha büyüdü. Celladın her galebesinden sonra o biraz daha galip geldi. Nihayet İngiltere'nin bütün haşmetine, bütün zulmetine rağmen İrlanda zafer yoluna girdi.

Gözleri hülya ile dolu yumuşak zayıf ve silahsız bir halk dokuz başlı ejderi yeniyor.

Çünkü ne kadar zayıf ve ne küçük olsa da kahraman bir milletin istiklalini, hakkını hiçbir kuvvet çalamaz. Ve onun için değil mi ki, bu hakikati, bu imanı ruhunda olanlar gibi taşıyan Türkler, memleketimizi müdafaa için dağlarımızın inine çekilen bizler, şimal denizlerinde geçen bu haileyi bu kadar heyecanla takip ediyoruz.

Zaten bu meselede bütün şark aynı zulmün hat-i kıyamdaki bütün kurbanları bedbaht İrlanda'nın bütün bedbaht yoldaşları, Mısırlılar, Iraklılar, Hintliler, hepsi bu mukaddes cidalde, kendilerini intikamın tabi birer müttefiki görüyorlar.

Fakat bilhassa Türkler, Sin Feinlilerin hakiki silah arkadaşı, İrlanda'nın fevkal beşer yiğitleriyle kendimizi kardeş duyuyoruz. Ve onların muvaffakiyetini bir ordumuzun muvaffakiyeti gibi temenni ediyoruz. Hayır, temenni ediyor değil imanla itminanla bekliyoruz.

Çünkü İngiltere'nin bugünkü korkunç kuvveti ne olursa olsun, hal karşısında bu kadar kahramanlıklara ve fedakârlıklar karşısında bilhassa yaptığı bu kadar zulümler karşısında elbet ezilecektir.

Ve şüphesiz bir gün gelecekte Türkiye gibi İrlanda'da bu günkü vukuatı tarih sayfalarında okurken, İrlandalılar, kahramanlık namesi olarak, çocuklarına yine Anadolu'da ol bayrakların pembe gölgesinde İngiliz istilasına yalnız kullarıyla set çeken Osmanogulları'nı gösterecektir. Biz de uzun gecelerde şimalin beyaz sisleri içindeki sarı adamların baş döndürücü cesaretlerini, efsanevi fedakârlıklarını anlatacağız.²⁹⁰

²⁹⁰ "İrlanda Kahramanları," *Hakimiyet-i Milliye*, 11 Şubat 1921.

Bu yazısıyla açıkça tarafını ve görüşünü bildiren *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi ayrıca İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin en ateşli aylarından olan Mart 1921'de Güney İrlanda lideri Eamon De Valera ile yapılan bir röportajı yayınladı. Bu röportajda İrlanda liderinin görüş ve fikirlerini beyan etti. De Valera sorulara verdiği yanıtlarda, özgür bir İrlanda istediğini ve Ulster ile birleşmenin İrlanda'yı bölünmez bir bütün yapacağını ve bu noktada gereken fedakârlığın yapılacağını dile getirerek, verilen bağımsızlık mücadelesinin amacını anlattı. Bu röportajın diğer Osmanlı gazetelerinde olmaması, sadece *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayınlanması, yine gazetenin İrlanda Bağımsızlık Savaşı'na gösterdiği ilgi ve desteğin kanıtıdır. Bu röportaj aynen şöyleydi:

İrlanda Reis-i Cumhuriyla Bir Mülakat

Amerika'da İrlanda reiscumhuru, İngiliz hodbinliği ve emperyalist gururu ile mücadele.

-İngiltere'nin vaziyeti İrlanda'ninkinden müşküldür. İrlanda 750 seneden beri yevm-i halası beklemektedir. -Hemen daima idare-i örfiye -Lloyd George'un hilekârlığı Yağma ve taksim ve suikast – İrlandalılar daima müftehirdirler.

Amerika gazetelerinde İrlanda Cumhuriyeti reisi Mösyö De Valera'nın vatanına avdet etmek üzere Amerika toprağını terk ettiğini okuyunca onu görmek fikri zihnimde yer etti.

İskondlandiyard'ın polis hafiyelerinin ve İngiltere'deki bütün zabıta memurlarının muvaffak olamadıkları bir şeye (ovur) muharrirlerinden biri muvaffakiyetle teşebbüs etti. Pek uzun taharriyattan sonra menhiyat uzun boylu, zayıf ve kemikli çehreli, kül rengi bir adam muvacehesinde bulundum. Kendisini tanımakta müşkülât çekmedim. Bu Mösyö De Valera idi.

Benim ısrarım üzerine hüviyetini saklamak teşebbüsünde bulunmadı.

-“İstedığınızı sorunuz”, dedi. Bütün suallerinize cevap vermeye amadeyim.

-Reis Efendi, Amerika toprağını niçin terk ettiniz? Niçin böyle süratle vatanınıza avdet eylediniz?

Bana cevap verdiği sırada sedası titriyordu.

-Çünkü İngilizler insafsız bir şiddet-i siyasiyeyle kuvve-i maneviyesini zayıflatmak için milletimizi tedhiş ettikleri esnada vatandaşlarının arasında bulunmak heyet-i temsiliye-i milliye reisinin en zahir vazifesidir.

Mösyö De Valera ilave etti.

-Ve maa hüza benim Amerika'da kalmam İrlanda için daha faydalı olacaktı.

-Evet, Amerikalılar İrlanda'yı severler.

-Fihakika, Amerika efkâr-ı umumiyesi İrlanda meselesinin ilk ve son defa olarak icabat-ı adalete göre hal edilmesini pek şiddetle arzu etmektedir.

Sizin nokta-i nazarınızca meselenin sureti halli nasıldır. Mösyö De Valera tebessüm etti.

-Benden istediğiniz bütün kalbimdekilerin ifşası demektir, Pekâlâ, işte size cevap veriyoruz. İrlanda kavmi kendi umurunu kendisi idare etmek hakkını talep ediyor. Hür olmak ve badema: Hiçbir cebir ve tazyike tabi olmamak istiyor.

-Siz İrlanda kavmi dediniz. Fakat Ulster'de var.

-Eğer İngiltere bizim hakkımızı kabul ve tasdik lütufkârlığında bulunur ise onunla hiçbir müşkülâtımız kalmayacaktır. Ve bizim Ulster'in şimal-i garbisindeki ehemmiyetsiz ihtilafımızda hemen ortadan kalkacaktır.

Eğer bu ekalliyet İrlanda Devleti derununda muhtariyetini takip edecek olur ise biz o muhtariyeti kendisine bahş ve itaya amadeyiz.

-Fakat Ulster Protestan değil midir?

-Tebaasından her birine müsavat-ı dinîye ve medeniyyenin temin eden İrlanda cumhuriyetince ihtilafatı mezhebiyyenin halli meselesi teemmül edildi.

-Diğer müşkülât yok mudur? Mesela müşkülât-ı İktisadiye

-(Sin Feyner) hareketi reisi bana cevaben:

- Bütün yeni devletlerde sanat ve ziraatın mütesanit olması lüzumu his olunmaktadır. Sanat ve ziraat yekdiğerine merbut olup birbirine mütekaben muavenet ederler. Binaen-aleyh serbest bir İrlanda'nın manattık-ı ziraalesi mümessillerin şimal sanayinin tevessüünü tervec etmemesi mecnunane bir hareket olduğu gibi, mesela (Belfast) mümessillerinin de cevab-ı mantıkları ziraatını tervec etmemeleri de çılgınca bir hareket olur, dedi. Ve devamla ilave etti ki:

Biz daima İngilizlerin ticari hodbinliğine ve emperyalist gururuna çarpıyoruz. Bize ait olan hususatta biz ilk adımları atmaya müheyyayız. Maat-teessüf vaziyeti şekli-i hakikisinde irade edeceği yerde İngilizler itilaf yolunda attığımız her hutveyi bir eser-i zaaf ve mutavaata temeyüladd ve telakki etmektedirler. Ve İngiltere o vakit muvaffakiyet-i nihaiye ümidiyle merhametsiz siyasetini takip ediyor.

İngiltere'de lehinize bir tebeddül-i efkâr hâsıl olmadı mı? Mösyö De Valera kaçamaklı bir işaretle bulundu:

-Bilmiyorum, her halde dur- endiş İngilizlerin bir milleti hürriyete davet eden sedanın katiyen susturulamayacağını istimali, İngilizlerin kendi menfaatleri istimali, İngilizlerin kendi menfaatleri iktizasınca üzerine bir köprü kurlmaları lazım gelen uçurumu genişletmekten başka bir maksada hizmet etmek onu itiraf edelim. İrlanda çok eza ve ıstırap çekmekle beraber İngiltere'de günden güne tehlikeli demeyelim de, müşkül bir mevkie saplatmaktan kurtulamamaktadır.

Mösyö De Valera sadasının şiddetini arttırdı, efkârını teşrih ve izah eder bir rical-i devlet halinden çıkararak halka methini dinletmek isteyen bir vaiz tavrını aldı.

-Evet, Vaziyetini görenler ve dur-endiş olanlar büyük imparatorluğun bu vaziyetini nazar-ı itibara almaktadır.

O vakit reise (Home Rule)'un İrlanda'ya (Dominyon) usulünü temin eden alicenabane bir teklifinin İrlanda parlamentosunca kabulü mümkün olup olmadığını sordum

-İrlanda parlamentosu intihabat esnasında İrlanda milletinden pek muin bir vekâlet ahz ve telakki etti. İngiltere tarafından dermeyan edilip de vekâletnamesi ahkâmına mugayir olmayan her türlü teklifatnamesine sulhiyeyi tetkike amadedir. Fakat Mösyö Lloyd George 'un beyanatı maatteessüf bizim için hiçbir amid bırakmadığı pek aşikârdır.(Unionist) ekalliyeti için İrlanda, imparatorluğun merkezinde pek ehemmiyetli bir mevki işgal etmekte ve (Dominyon) usulüyle bu ehemmiyetin düşar-ı tenakus olacağından havf eylemektedir. Onun için Unianistler ekseriyet içinde bu usul gayri kabil tahammül olacaktır. Fiiliyatta (Dominyonlar)mektup bir kanun-i esasiden ziyade vaziyet-i coğrafiyeleriyle müstakil birer devlettirler, İngiliz imparatorluğunda serbestçe kalırlar, çünkü burada menfaat bulmaktadırlar. Eğer arzu etseler ondan ayrılabilirler. İngiltere bu noktayı nazar-ı itibara alır ve kendi menafiiyle onların menafii arasında bir itilaf tahaddüşüne meydan vermekten sakınır. Fakat pek yakında bulunan İrlanda ile bir mesele tahaddüs edince istimal-i kuvvette tereddüt etmez. İrlanda ile İngiltere beynindeki münasebat-ı tarihîye hiçbir suretle İngiltere'nin dominyonlarıyla münasebatına da benzemez.750 seneden beri İrlanda ıstırap çekmekte ve yevm-i halası beklemektedir. Hakiki ve kati bir sulha nail oluncaya kadar beklemekliğimiz daha münasiptir.

-Bazı İrlandalılar bu sulhu elde etmeye uğraştılar.

Mösyö De Valera sözümü kesti:

- İrlandalıları temsil etmez. O kendiliğinden ve alelade tebaa sıfatıyla hareket etti.

-Her halde deruhte ettiği hizmette muvaffak olamadı. Şimdi idare-i örfiye birçok kuntalara tevsi etmektedir.

-Bundan ne için müteaccib oluyorsunuz?

Memleketimizde idare-i mülkiyenin cari olduğu devirler daima pek az devam etmektedir. İrlandalıların daima cebir ve şiddetle idare edildiklerini unutuyor musunuz?

Fakat Lloyd George size sulh teklifatında bulunmadı mı? Mösyö De Valera omuzlarını kaldırdı.

Mösyö Lloyd George'un matbuata söyleyebildiklerinin pek az ehemmiyeti vardır. Bu şeraitin, bu sulh teklifatının pek az kıymeti vardır. Lloyd George bugün dediğini siyasetine muvafık gelirse sıkılmaksızın tekzip edebilir. İrlanda milletinin nazar-ı itibara alabileceği yegâne şerait-i resmiye İrlanda'dan "yağma ve taksim vesikası" unvanıyla maruf vesikada münderiç şeraittir.

İngiliz matbuatının iddia eylediği gibi İngiltere ile mukarazat maksadıyla İrlanda fırkalarında bir tecezzi ve inkısam şahide edip etmediğimi Mösyö De Valera'ya sordum:

İddia edilen bu tefrika ve inkısam bir İngiliz masalından başka bir şey değildir. Aramızda hiçbir tefrika yoktur.²⁹¹

İrlandalılar, bu emsalsiz kabiliyetle, bütün dünyaya, kemale ermiş rüşd-i siyasilerini ve davalarının salabetini ilan etmiş oluyorlar. Bunu hisseden İngiltere, elinden şikârı çalınacak bir yılan azgınlığı ile İrlanda'nın üstüne saldırdı.

Ezmek, ne olursa olsun ezmek, susturmak, hakkını isteyen bu sesi kesmek, nasıl olursa olsun..." dedi.

Bu iki örnekten anlaşılacağı üzere, *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi tarafını belirtirken, bunun sebeplerini de açıkladı. Ona göre İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi'nin başarılı olması, İngiltere zulmüne vurulacak bir balyoz gibiydi. Gazete, İngiltere himayesindeki tüm ülkelerin kendi hürriyetini eline almasını istiyordu ancak İrlanda ile daha yakından alakadar oluyordu. Gazetenin bu tavrı tamamen manevi destek vermek istemesindendi. Çünkü İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ni Anadolu direnişine benzetiyordu. Bunun İngiltere işgali altında bulunan diğer tüm milletlere örnek olacağını düşünüyordu. Birinci alıntıda görüldüğü gibi, bir gün bu kahramanlıkların iki ülkenin çocuklarına yiğitlik örnekleri olarak anlatılacağına inanıyordu.

Gazete, De Valera ile yapılan mülakata ise bizzat ilgi duymuş ve İrlanda'nın liderinin görüşlerini bire bir aktarmıştı. Zaten yayınlanan haberler çoğu kez kendi muhabirlerinin telgraflarındandı. Bu noktada Milli Mücadele'nin Başkomutanının çoğu kez yazılar yazdığı bu gazetenin görüşleri aslında, Türk milliyetçilerinin ve yeni kurulacak olan cumhuriyetin görüşleri demektir. Yeni Türkiye oluşumunu tamamlarken kendisiyle aynı durumda olduğuna inandığı İrlanda'yı hem örnek aldı, hem de destekledi.

²⁹¹ "İrlanda Reis-i Cumhuriyle Bir Mülakat," *Hakimiyet-i Milliye*, 11 Mart 1921.

SONUÇ

Osmanlı/Türk Basınında İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi (1919-1921) adlı bu tezde, İrlanda'nın İngiltere'ye karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinden bahsedilmekte ve bu savaşın Osmanlıca gazetelere ne kadar ve nasıl yansıdığına dikkat çekilmektedir. Bu yansıma Osmanlı Devleti'nin kendi içerisinde yaşanan olaylar çerçevesinde iki yönlü olmuş ve buna göre şekillenmiştir.

O dönemde Osmanlı Devleti İtilaf Devletleri'nin işgali altındaydı. Anadolu'da ise Türk Milli Mücadelesi başlamıştı. Bundan dolayı Osmanlı Devleti'nin o dönemdeki basını Milli Mücadele yanlısı ve karşıtı olmak üzere iki kutba ayrıldı. Bu çerçevede basının İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne bakışı da farklı oldu. Milli Mücadele yanlısı gazeteler, İrlanda'nın Bağımsız Mücadelesi'ni destekler nitelikte haberler yaparken; Milli Mücadele karşıtı gazeteler bu olayı İngiltere'ye karşı ortaya çıkan bir isyan olarak değerlendirmişlerdir. O dönemde Türk Milli Mücadelesi'nin sesi niteliğinde olan *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi İrlanda'da yaşanan olayları gün be gün takip etmiş ve Milli Mücadele'ye karşı olan İngiltere karşısında İrlanda'yı açıktan manevi olarak desteklemiştir.

Tüm Osmanlı gazeteleri İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ni, gerek kendi telgraf ağını kullanarak, gerekse yabancı gazetelerden doğrudan ve dolaylı alıntılar yaparak takip etmiş ve aktarmıştır. Ancak gazeteler İrlanda'ya savaş alanına kendi muhabirlerini göndermemiştir. Yapılan haberlerin en yoğun olduğu dönem, savaşın son yılı olan 1921 yılıdır.

Bazı Milli Mücadele taraftarı gazeteler de Türk Milli Mücadelesi'ne destek verse de İrlanda ile ilgili haberlerinde İngiliz kaynaklarından ve Avrupa basınından yararlanarak aktarma yaptı. Ancak İngiliz kaynaklarını kullansalar da Milli Mücadele yanlısı gazetelerin İrlanda ile ilgili haberleri genellikle tarafsız bir biçimde aktarıldığı bir isyan olarak değerlendirmede gerek başlıklarından gerekse haberlerin içeriğinden anlaşılmaktadır. Örneğin; *İkdam* gazetesi haberlerini batı dünyasından alıyordu. Milli Mücadele'yi destekleyen gazetenin Milli Mücadele karşıtlarına gösterdiği tepkiyi, İrlanda için gösterdiğini söylemek pek mümkün olmasa da, yine de 1919-1921 yılları, hatta 1922 boyunca İrlanda'yı ve gelişen olayları zaman zaman da olsa izlediği anlaşılmaktadır. Haberlerinden ise İrlanda meselesine yaklaşımının olumlu olduğu söylenebilir.

İleri gazetesinin yayınlanmış dış haberleri ise genellikle Fransız kaynaklıydı. Gazetenin İrlanda hakkındaki haberleri daha çok 1919 ve 1920 yılına ait olup, az sayıda ve tarafsızdı. *Yeniğün* gazetesi de dış haberleri Fransız ve Avrupa basını ve kısmen Sovyetler Birliği'nden alıyordu. Ancak gazetede İrlanda ile ilgili haber sayısı çok azdır ve bu haberler daha çok 1920

yılına ait haberlerdir. Çıkan haberlerde, gazetenin daha çok tarafsız bir aktarımda bulunduğu görülmektedir. *Öğüt* gazetesi ise İrlanda ile ilgili haberlerinde, İngiliz gazetelerinden istifade etmiş ve bu gazetelerin konu ile ilgili haberlerini doğrudan aktarmıştır.

Albayrak gazetesi İrlanda ile ilgili olarak, genellikle harici haberler bölümünde kısa bilgiler sunmuş, ayrıca bazen konu ile ilgili İngiliz basınının görüşlerine yer vermiştir. 1922 yılı incelenen *Tanin* ve *Akşam* gazetelerinde daha çok İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nden sonraki haberlere ulaşıldı. Bu iki gazete, yaptıkları haberleri Londra'dan edinmiştir. Bu haberlerde, anlaşmadan sonra İrlanda'daki durumu tarafsız bir biçimde aktardıkları görülmektedir. Ancak *Akşam* gazetesinin anlaşmadan sonra İrlanda'da meydana çıkan iç savaş hakkında yaptığı bir haberde "İrlanda Asileri" başlığını kullanması, gazetenin anlaşmadan sonra tam bağımsızlık için direnen İrlandalılara karşı tutumunun olumsuz olduğunu göstermektedir.

Vakit gazetesi ise yayımlandığı dış haberleri Amerika'dan, Avrupa basınından ve Ermenice gazetelerden aldı. *Vakit* gazetesinin İrlanda ile ilgili haberlerine 1921 yılında fazlaca yer verdiği görülmektedir. Gazete bu yılda tıpkı *Hakimiyet-i Milliye* gibi hemen hemen her gün bazen tam sayfa olarak İrlanda ile ilgili haberler çıkarmıştır. Bu haberler genellikle yazar belirtilmeden yaşanan olayların aktarılması şeklindedir.

Diğer gazetelerden farklı olarak *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesi, bu olaylara yorum katarak tarafını belli etmiştir. Milli Mücadele yanlısı gazeteler, sadece İrlanda'da yaşanan olayları gün be gün takip etmekle kalmamışlar, bu konudaki haberlerini tarafsız olarak yayınlamışlardır. Ancak bunların içindeki tek istisna *Hâkimiyet-i Milliye* idi. Gazete, haberlere görüş ve yorumunu katmış; İrlanda'nın İngiltere'ye karşı verdiği bağımsızlık mücadelesini Anadolu Milli Mücadelesi ile bir tutmuştur. Bu konuda yaptığı haberlerden 11 Şubat 1921 tarihli "İrlanda Kahramanları" başlıklı yazısında tüm görüş ve düşüncelerini açıkça ortaya koymaktadır. İncelenen *Babalık*, *İfham* gazetelerinde ve *Sebilürreşat*, *Aydede* dergilerinde ise İrlanda ile ilgili hiçbir habere rastlanmamıştır.

Karşıt görüşü oluşturan Osmanlı gazetelerinden *Peyam-ı Sabah* gazetesi Anadolu direnişine açık ve sert bir şekilde muhalefetti. Gazeteye göre, Türkiye'nin geleceği için izlenecek yol, İngiltere ile siyasi diyalog kurmaktı. Bu açıdan, gazete Kuvayı Milliye hareketini cinnet olarak nitelemekte idi. Gazetenin, İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne bakışı da olumsuzdu. Ayrıca gazete, Osmanlı Devleti ile ilgili ve ya dış haberleri genellikle batı basınından alıntılarla aktardı. Dolayısı ile gazetenin İrlanda ile ilgili haberleri bir İngiliz gazetesinden farksızdı ve bağımsızlık karşıtıydı.

Milli Mücadele karşıtı olan bir diğer gazete, *Alemdar* gazetesi ise Osmanlı'nın kurtuluşu için ısrarla İngiltere'nin yardımının zorunlu olduğunu savundu. Haberlerin aktarılmasında çoğu zaman İngiliz basınından yararlanan gazetenin İrlanda ile ilgili haberleri, İngiliz basını kaynaklı

ve tıpkı *Peyam-ı Sabah* gibi bağımsızlık karşıtıydı. Karşıt basın bir diğer gazetesi *Dersaadet*'in de İrlanda ile ilgili haberleri Londra kaynaklıydı. Bundan dolayı haberlerinde İngiltere'nin bakış açısı görülmektedir.

İrlanda gazetesi olan *The Irish Independent* ve *The Irish Times* gazeteleri, giriş bölümünde de bahsedildiği üzere, İngiliz yanlısı idiler ve İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne bakışları İngiltere ile aynı idi. Ancak gazeteler yaptıkları haberler sebebiyle zaman zaman saldırıya uğradıkları için tam olarak İngiliz gazetesi *The Times* gibi taraflı yayın yapamıyorlardı. Haberlerinde İrlanda'da olan olayları aktarsalar da bu durumdan bağımsızlık mücadelesi olarak bahsetmiyorlardı. İrlanda'da yaşanan olayları her gün her yerde ortaya çıkan düzeni bozan olaylar şeklinde sunmuşlardır.

İrlanda'nın verdiği bağımsızlık mücadelesi sonrası kazanımları tam olarak istedikleri gibi olmasa da tam bağımsızlığa giden yolda önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Yüzyıllardır istediği ve uğruna kanının son damlasına kadar savaştığı Home Rule Kanunlarını, 1919-1921 yılları arasındaki savaştan sonra elde etti. İlk olarak İngiltere Başbakanı Asquith tarafından 1912'de önerilen fakat iki kez reddinden sonra 25 Mayıs 1914'de hükümetin onayından geçen Home Rule yani Muhtariyet Kanunu, I. Dünya Savaşı sebebiyle yürürlüğe geçirilemedi. 1914'te yürürlüğe sokulması düşünülen bu kanun tasarısına göre, İrlanda'da (Dublin'de) iki meclisli bir parlamento kurulacaktı. İrlanda'nın muhafazası bir teğmen tarafından yapılacaktı. İrlanda İngiltere'ye vergi vermeye devam edecekti. Bu, Aralık 1921 önerilen ve kabul edilen İrlanda-İngiltere Anlaşması verilmesi düşünülen ilk muhtariyet kanunundan daha kârlıydı. Çünkü görünüşte İngiltere'ye bağlı özerk bir İrlanda sunulmaktaydı. Ancak zaman içinde İrlanda tam bağımsızlık isteğini dillendirmeye başladı ve bunun için uğraştı.

Anlaşmanın kabulünden sonra İrlanda, anlaşmayı kabul edenler ve etmeyenler olarak ikiye bölündü ve bir iç savaş doğdu. İrlandalıların bir kısmı Eamon De Valera önderliğinde tam bağımsızlık için mücadeleye devam etti. İrlandalıların can kaybı iç savaşta daha da arttı. İç savaş bittiğinde, yaşanan kayıplara rağmen, İrlanda bağımsızlık yolunda bir adım daha öndeydi. Eamon De Valera tam bağımsız İrlanda Cumhuriyeti umudunu hiç kaybetmedi ve sonunda başarılı oldu. Yeniden iktidara geldiği 1932 yılında, Birleşik Krallık karşıtı ekonomik önlemler alarak bir adım daha attı. 1949 yılında ise İrlanda Cumhuriyeti ilan edildi.

İngiltere hem İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin, hem de Anadolu'daki Milli Mücadele'nin karşısında yer alan bir güç olarak, iki devletin bağımsızlık mücadelesine de karşı çıktı ve baltalamaya çalıştı. Ancak bu konuda iki ülke için kullandığı/başvurduğu yöntemler tamamen farklıydı. İrlanda İngiltere'nin sömürgesiydi. Dolayısıyla İngiltere İrlanda'yı kendisi ile bir bütün olarak görüyordu. *The Times* gazetesinin haberlerinden de anlaşıldığı gibi

İrlanda'nın Bağımsızlık Mücadelesi, İngiltere'ye göre kendi topraklarında ortaya çıkan bir isyandı. Dolayısı ile İngiltere'nin bu meseleye bakışında, ilk günden son güne kadar pek bir değişiklik olmadı. Bu hususta İngiltere, Birleşik Krallığın parçası olan İrlanda'nın ayrı bir devlet olmasını istemedi ve kendisi için isyan niteliğinde olan bağımsızlık mücadelesini engellemek için elinden gelen her şeyi yaptı. Bu konuda daha çok askeri yöntemleri kullandı ve silahlı müdahaleye başvurdu.

1921'e gelindiğinde; İrlanda'ya bakışın ve alınan tavrın pek fazla değişmediği görülmektedir. Barış görüşmelerinin yapıldığı bu yılda genel olarak sükûnet sağlanmaya çalışıldı. Aslında olaylara dışarıdan bakan bir kişi ilk etapta İngiltere'nin İrlanda'ya karşı tavrının çok değiştiğini düşünebilir. Ancak durum gerçekte farklıydı. Çünkü İngiltere 1921'de İrlanda ile yaptığı anlaşmayı çok önceden yapmayı planlıyordu. Zaten İrlanda için bir düzenleme yapılacaktı ve bu savaş da bu düzenlemenin gecikmesinin bir ürünü idi.

1921 yılının sonuna gelindiğinde İrlanda'nın artık durdurulamayacağını anlamasına rağmen, İngiltere'nin İrlanda ile yaptığı anlaşmanın hükümlerinde pek değişiklik yoktu. Anlaşmada, Kuzey İrlanda'yı Birleşik Krallığın parçası haline getirdi, Güney İrlanda'yı ise dış işlerinde İngiltere'ye bağlı serbest bir devlet olarak tanımladı. İngiltere'nin politikasında değişiklik olmamasına rağmen, zaman içinde İrlanda için çok şey değişti. Çünkü eskiden sadece hakları için Muhtariyet Kanunu isteyen İrlanda, bu aşamadan sonra bağımsız olma isteğini ve amacını dillendirmeye başladı. İngiltere buna izin vermeyeceğini kesin bir dille belirtirken, barış görüşmelerinde her daim tetikte bekledi ve anlaşma için yaptığı taslakta İrlandalıların her itirazından sonra sadece çok küçük değişiklikler yaptı. Dahası, bağımsız bir İrlanda'ya izin vermeyeceğini bazı İrlandalılara benimsetmeyi ve kabul ettirmeyi başardı.

Sonuç olarak aslında anlaşmayı imzalayan İrlandalı heyet de şartlardan çok memnun değildi ancak daha fazla kan dökülmesini istemediği ve bağımsızlığa giden yolda bir adım olarak düşündüğü için anlaşmayı imzaladı. Bu anlaşmanın imzalanması ile başlangıçta kararlaştırılan Bağımsız İrlanda Cumhuriyeti fikri hayal oldu. Başından beri İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'nin lideri olan Eamon De Valera ve onunla birlikte olanların bunu kabul etmemesi üzerine, yukarıda da belirtildiği gibi bir iç savaş başladı.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BOA, İradeler Hariciye, 39/1847.

BOA, İradeler Hariciye, 40/1888.

B.O.A, İradeler Hariciye, 54/2538.

The National Archives

FO (Foreign Office), 608-115, 24.

FO. 608-115, 26. 26 26 Temmuz 1919.

Sürelî Yayınlar

Akşam, 1922

Albayrak, 1920-1921

Alemdar, 1920-1921

Aydede Dergisi, 1922

Babalık, 1919-1922

Dersaadet, 1919-1922

Hâkimiyet-i Milliye, 1919-1922

İfham, 1921

İleri, 1919-1922

İkdam, 1919-1922

Öğüt, 1920

Peyam-ı Sabah, 1920-1922

Sebilürreşat Dergisi, 1919-1921

Tanin, 1922

The Times, 1919-1921

The Irish Independent, 1919-1921

The Irish Times, 1919-1921

Vakit, 1919-1922

Yenigün, 1919-1920

Basılmış Eserler

- _____, (Albayrak) Büyük Larousse, Cilt 1 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 232.
- _____, (Akşam) Büyük Larousse, Cilt 1 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 297.
- _____, (Aydede dergisi) Büyük Larousse, Cilt 3 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 1097.
- _____, (Babalık) Büyük Larousse, Cilt 3 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 1161.
- _____, (İfham) Büyük Larousse, Cilt 10. (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 2659.
- _____, (İkdam) Büyük Larousse, Cilt 10 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 5182.
- _____, (Öğüt) Büyük Larousse, Cilt 17 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 9012.
- _____, (Vakit) Büyük Larousse, Cilt 19 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 6875.
- _____, (Sinn Fein) Büyük Larousse, Cilt 20 (İstanbul: Gelişim Yayınları, 1986), 10572.
- Adams, Gerry. *Falls Anıları*, çev. Fazıl Ahmet Tamer, 1. Baskı (İstanbul: Belge Uluslararası Yayıncılık, 1998)
- Akyüz, Yahya. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988)
- Armaoğlu, Fahir. *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)* (Ankara: T.T.K., 1999)
- Aydın, Bünyamin. *Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını* (Ankara: Tablet Kitapevi, 2007)
- Bartoletti, Susan Campbell. *Black Potatoes: The Story of the Great Irish Famine 1845-1850* (Newyork: Houghton Mifflin Company, 2001)
- Bilgi, Nejdet. ‘‘Milli Mücadelenin Başlarında İstanbul ve Türk Basını’’ Türk Yurdu, XVII/122 (78 Yıl Sonra Milli Mücadele), Ekim 1997, 65-70.
- Colum, Padraic. *Arthur Griffith* (Dublin: Browne and Nolan Ltd., 1959)
- Coogan, Tim Pat. *Michael Collins Part 1* (London: Paperview U.K. Ltd. in association with the Irish Independent, 2006)
- Michael Collins: The Man Who Made Ireland* (New York: Palgrave, 2002)
- The Ira* (New York: Palgrave, 2002)

- Coşar, Ömer Sami. *Milli Mücadele Basını* (İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti, 1967)
- Cottrell, Peter. *The Anglo-Irish War: The Troubles of 1913-1922 (Essential Histories)* (London, Osprey Publishing, 2006)
- Çapanoğlu, Münir Süleyman. *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar* (İstanbul: Hür Türkiye Dergisi Yayınları, 1962)
- Derkins, Susie. *The Irish Republican Army*, (New York: The Rosen Publishing Group, 2003)
- Dwyer, T. Reyle. *Eamon de Valera* (Dublin: Gill and Macmillan, 1980)
- Ekinci, Necati. "Türk Basın Tarihinden Kesitler," *Türkler Ansiklopedisi*, C.14, (Ankara: Yeni Türkiye yayınları, 2002): 1205-1235.
- Ellis, Peter Berresford. *Eyewitness to Irish History* (New Jersey: John Wiley&Sons, Inc., Hoboken, 2004)
- Fromkin, David. *A Peace to End All Peace-Creating the Modern Middle East 1914-1921* (New York: Henry Holtand Company, 1989)
- Gardiner Juliet- Wenborn, Neil. *The History Today Companion to British History* (London: Collins & Brown Limited, 1995), 425.
- Gardner, David. "An Irish Battle for Hearts and Minds," *The Financial Times*, 25 May 2009.
- Gerçek, Selim Nüzhet. *Türk Matbuatı* (Ankara: Gezgin Yayınevi, 2002)
- Gilbert, Felix. *The End of The European Era, 1890 to the Present* (New York: W. W. Noeton &Company, INC, 1970)
- Girgin, Atilla. *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik* (İstanbul: İnkılap Kitapevi, 2001)

- Gleeson, James.- Mc Evoy, Dermot. *Bloody Sunday:How Michael Collins's Agents Assasinated Britain's Secret Service in Dublin on Nowember 21, 1920* (London: Peter Davies L.t.d., 1962)
- Gray, See Peter . "Ideology and Famine" in Cathal Poirteil ed., *The Great Irish Famine* (Dublin: Mercier Press, 1995), 86-100.
- Gribben, Arthur. *The Great Famine and the Irish Diaspora in America* (Boston: University of Massachusetts Press, 1999)
- Gullace, Nicoletta. "Friends, Aliens and Enemies: Fictive Communities and the Lusitania Riots of 1915," *Journal of Social History*, Volume 39, Number 2, Oxford Universty Press (2005): 345- 367.
- Hanley, Brian. *IRA: A Documentary History 1916-2005* (Dublin: Gill & Macmillan, 2010)
- Hayes, Carlton J. H. *Contemporary Europe Since 1870* (New York: The Macmillan Company, 1965);
- Hittle, J. B. E.-Cleave, Michaelle Van. *Michael Collins and the Anglo-Irish War: Britain's Counter Insurgency Failure* (Dulles: Photomac Books, 2011)
- Hopkinson, Michael. *The Irish War of Independence* (Canada: MacGill-Queen's University Press, 2004)
- Green Against Green: The Irish Civil War* (Dublin: Gill and Macmillan, 2004)
- Ilgar, İhsan. *Mütarekede Yerli ve Yabancı Basın*, (İstanbul: Toker Yayınları, 1973)
- Kayacan, İsa. *Basımımızın Anadolu Cephesi* (Ankara: Ece Yayınları, 1996)
- Keogh, Dermot.- Moody, T. W. *The Course of Irish History* (Cork: Mercier Press, 2001)
- Kılıç Behram – Alişoğlu, Bahanur. "Drogheda. Kıtlıkla Gelen Kardeşlik." *Aksiyon*, 25 Mart 2013.

- Kırkpınar, Kenan. *Ulusal Kurtuluş Savaşı Dönemi İngiltere ve Türkiye (1919-1922)* 1. Baskı (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004)
- Kinealy, Christine. *A Death Dealing Famine: The Great Hunger in Ireland* (London: Pluto Press, 1997)
- Koloğlu, Orhan. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992)
- Laçiner, Sedat. *İngiltere, Terör, Kuzey İrlanda Sorunu ve İnsan Hakları* 1. Baskı (Ankara: Avrasya Bir Vakfı Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2001)
- McKenna, Joseph. *Guerilla Warfare in the Irish War of Independence, 1919-1921* (North Carolina: McForland&Company, Inc Publisher, 2011)
- Mulrooney, Margaret M. *Fleeing The Famine, North America and Irish Refugees, 1845-1851* (U.S.A: Greenwood Publishing Group, 2003)
- O' Brien, Brendan. *The Long War: The IRA and Sinn Fein* (New York: Syrocuse University Press, 1999)
- O Grada, Cormac. *Black '47 and Beyond, The Great Irish Famine in History, Economy and Memory* (New Jersey: Princeton University Press, 1999)
- O' Neill, Joseph N. *The Irish Potato Famine* (ABD: Abdo Publishing Company, 2009)
- Oral, Fuat Süreyya. *Türk Basın Tarihi, 1. Kitap: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi; 2. Kitap: Cumhuriyet dönemi* (Ankara: Yeni Adım Matbaası, 1968)
- Özkaya, Yücel. *Milli Mücadele'de Atatürk ve Basın* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1989)
- Öztoprak, İzzet. *Kurtuluş Savaşında Türk Basını* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981)
- Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele (Ankara: T.T.K yayınları, 1989),
XVII

Sanders, Andrew. *Inside the IRA: Dissident Republicans and the War for Legitimacy* (Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd, 2011)

Sands, Bobby. *Hücremde Bir Gün, İngiliz Toplama Kamplarında Direnen İrlanda, Ek: James O'Connolly'nin Üç Yazısı*, çev. Şen Süer, 3.baskı (İstanbul: Sosyalist Yayınlar, 1996)

Spray, Willian A. "Irish Famine Emigrant And The Passage Trade to North America," *Fleeing The Famine, North America and Irish Refugees, 1845-1851* (U.S.A: Greenwood Publishing Group, 2003)

Şapolya, Enver Benhan. *Türk Gazeteciliği Tarihi ve Her Yönüyle Basın* (Ankara: Güven Matbaası, 1976)

Şöhret, Mesut. "Etno-Dinsel Milliyetçilik Bağlamında İrlanda Sorunu," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi IV*, (2013): 39-76.

Thornton, Jeremy. *The Irish Potato Famine: Irish Immigrants Come to America, 1845-1850* (Newyork: Rosen Publishing Group, 2004)

Tökin, Firuzan Hüsrev. *Basın Ansiklopedisi* (İstanbul: Kulen Basımevi, 1963)

İnternet Kaynakları

http://en.wikipedia.org/wiki/Irish_Independent

http://en.wikipedia.org/wiki/The_Irish_Times